

Sociālo inovāciju attīstības ekosistēma Latvijā

DP 2.2 - Nodevums 2.2.1.

31/08/2022

Autori:

Evija Kleina, Sabiedrības integrācijas fonds / SIF (Latvija)

Inga Kalniņa, Sabiedrības integrācijas fonds / SIF (Latvija)

Funded by
the European Union

Šī publikācija ir saņēmusi Eiropas savienības finanšu atbalstu

Projekts tiek finansēts Eiropas Savienības Nodarbinātības un sociālo inovāciju programmas ietvaros

© BuiCaSuS 2021-2023

Par informācijas saturu atbild tās autori un tas nevar tikt uzskatīts par Eiropas Komisijas oficiālo viedokli

Saturs

1. Ievads	7
Kāpēc mēs pētām SI ekosistēmu LV?	8
2. Metodoloģija	9
2.1. Teorētiskie aspekti un lietotie jēdzieni.....	9
2.2. Praktiskie aspekti un izpētes process	11
3. SI ekosistēma Latvijā	14
3.1. Politikas plānošanas dokumenti un normatīvais regulējums	14
3.2. Sociālā uzņēmējdarbība	19
3.3. SI reģionos un pašvaldībās.....	21
3.4. Iesaistītās puses un to sadarbība	28
3.5. Finansējums.....	31
3.6. ES struktūrfondi.....	33
3.7. Atbalsts SI.....	35
4. Gadījumu apraksts	40
4.1. Biedrība "Cerību spārni"	40
4.2. Biedrība "Latvijas Samariešu apvienība"	44
4.3. Biedrība "Resursu centrs cilvēkiem ar garīgiem traucējumiem "Zelda""	50
4.4. Biedrība "Rīgas pilsētas Rūpju bērns"	58
5. SI ekosistēmas LV analīze - vajadzības un izaicinājumi	64
5.1. Zināšanas un izpratne par SI.....	64
5.2. Politiskais un idejiskais atbalsts SI.....	65
5.3. Ilgtermiņa finansējums.....	66
5.4. SI ekosistēmas nepilnības	67
6. Secinājumi un ieteikumi	70
7. Literatūras un informācijas avotu saraksts	73

Saīsinājumi

ALTUM	AS "Attīstības finanšu institūcija Altum"
ANO	Apvienoto Nāciju Organizācija
ANO Konvencija	ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām
APLPP	Atbalsta personas lēmumu pieņemšanā pakalpojums
BuiCaSuS	Eiropas Komisijas līdzfinansēts projekts "Competences centres for social innovation - Building Capacity for Sustainable Society" ("Sociālo inovāciju kompetences centri - Kapacitātes celšana ilgtspējīgai sabiedrībai")
CS	Biedrība "Cerību spārni"
CS iniciatīva	CS īstenota SI iniciatīva - VISI VAR
DI	Deinstitucionalizācija <i>Process, kurā laikā tiek veidota pakalpojumu sistēma, kas sniedz personai, kurai ir ierobežotas spējas sevi aprūpēt, nepieciešamo atbalstu, lai tā spētu dzīvot mājās vai ģimeniskā vidē</i>
DP	Darba paka BuiCaSuS ietvaros
EEZ	Eiropas Ekonomikas zona
EK	Eiropas Komisija
ES	Eiropas Savienība
ESF	Eiropas Sociālais fonds
ESF+	Eiropas Sociālais fonds Plus
ESF+ regula	Eiropas Parlamenta un Padomes 2021.gada 24.jūnija regula Nr.2021/1057, ar ko izveido Eiropas Sociālo fondu Plus (ESF+) un atceļ Regulu (ES) Nr. 1296/2013
FM	Finanšu ministrija
FT	Funkcionāli traucējumi <i>Funkcionālie traucējumi ietver redzes, dzirdes, kustību, garīga rakstura, uzvedības un/vai citus traucējumu veidus. Tie var būt iedzimti vai iegūti skeleta, muskuļu, saistaudu vai ķirurģisku slimību vai dažādu traumu rezultātā. FT apgrūtina personas, t.sk. bērna spēju rūpēties par sevi vai veikt ikdienas darbības.</i>
GRT	Garīga rakstura traucējumi <i>Psihiska saslimšana vai garīgās attīstības traucējums [107], kas ierobežo personas spējas strādāt un aprūpēt sevi, kā arī apgrūtina tās iekļaušanos sabiedrībā un kas noteikts atbilstoši spēkā esošajai Starptautiskās statistiskās slimību un veselības problēmu klasifikācijas redakcijai</i>

IZM	Izglītības un zinātnes ministrija
KM	Kultūras ministrija
„Kultūrvalsts”	Kultūrpolitikas pamatnostādnes 2022.–2027.gadam „Kultūrvalsts”
Latvija 2030	Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam
LM	Labklājības ministrija
LPS	Latvijas Pašvaldību savienība
LSA	Biedrība “Latvijas Samariešu apvienība”
LSA iniciatīva	LSA īstenota SI iniciatīva – mobilās aprūpes komplekss
LSUA	Latvijas Sociālās uzņēmējdarbības asociācija
LV	Latvija
MK	Ministru kabinets
NAP 2027	Nacionālais attīstības plāns 2021.-2027.gadam
NVO	Nevalstiska/nevaldības organizācija/as
NSIP	Nodarbinātības un sociālo inovāciju programma (Employment and Social Innovation - EaSI)
NVA	Nodarbinātības valsts aģentūra
SAC	Sociālās aprūpes centrs/i – ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcija/as
SAM	Specifiskais atbalsta mērķis
SBSP	Sabiedrībā balstīti sociālie pakalpojumi
SI	Sociālā inovācija
SIF	Sabiedrības integrācijas fonds
SIKC	Sociālo inovāciju kompetenču centrs
SIVA	Sociālās integrācijas valsts aģentūra
SOC SIA	Sociālais uzņēmums
SPSPL	Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums
RB	Biedrība “Rīgas pilsētas “Rūpju bērns””
RB iniciatīva	RB īstenota SI iniciatīva - individuālās sociālās rehabilitācijas pakalpojums personām ar garīga rakstura traucējumiem
TM	Tieslietu ministrija

VARAM	Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija
VDEĀVK	Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisija
VID	Valsts ieņēmumu dienests
VM	Veselības ministrija
ZELDA	Biedrība "Resursu centrs cilvēkiem ar garīgiem traucējumiem "Zelda""
ZELDAS iniciatīva	RC ZELDA īstenota SI iniciatīva - atbalsta personas lēmumu pieņemšanā pakalpojums

1. Ievads

Strauji mainīgajā pasaulē sociālā inovācija kļūst arvien nozīmīgāka, lai risinātu dažādas problēmas, ar kurām saskaras Eiropas iedzīvotāji. Pāreja uz zaļo ekonomiku (ar zemu oglekļa dioksīda emisiju līmeni), demogrāfiskās izmaiņas, pāreja uz informāciju tehnoloģijās balstītu ekonomiku, COVID-19 pandēmijas krīze un arī ar migrāciju saistīti jautājumi jau ir sākuši pārveidot darba, izglītības un sociālo pakalpojumu pasauli.

Sociālās inovācijas koncepts ļauj valsts iestādēm, akadēmiskajiem ekspertiem, privātā un nevaldības sektora organizācijām nodibināt jaunas attiecības vai sadarbību, lai veicinātu inovāciju attīstību atbilstoši katra sektora vajadzībām un iespējām, tostarp veicinot labo prakšu pārnesi starp dalībvalstīm. Tāda prakse, kas jau ir izveidojusies un pierasta vienā valstī vai reģionā, citur var tikt skatīta kā inovācija.

Sabiedrības integrācijas fonds (turpmāk - SIF) sadarbībā ar Spāniju, Franciju un Zviedriju 2021.-2023.gadā īsteno Eiropas Savienības finansētu¹ projektu ilgtspējīgas sabiedrības kapacitātes celšanai - BuiCaSuS (Competences centres for social innovation - Building Capacity for Sustainable Society).

Tā mērķis ir veicināt starpvalstu sadarbību un savstarpēju mācīšanos, lai izveidotu vai stiprinātu iestādes un organizācijas, kas šajās četrās valstīs darbojas vai varētu darboties kā nacionālie sociālo inovāciju² kompetences centri (turpmāk - SIKC), kā arī, lai attīstītu sociālo inovāciju ekosistēmu tajās.

BuiCaSuS ir viens no sešiem konsorcijiem un specifisko projektu īstenotājiem, ko finansē EK. Šajā konsorciijā sadarbojas un projektu īsteno Spānijas Darba un sociālās ekonomikas ministrija (kā projekta vadošais partneris), Spānijas Valsts sekretārs sociālo tiesību jautājumos, Zviedrijas Sociālo inovāciju forums, Zviedrijas bezpeļņas organizācijas "Reach for Change" un "Inkludera", Francijas sociālās ekonomikas un sociālo inovāciju aģentūra "Avisé" un SIF no Latvijas. Viens no projekta uzdevumiem ir kartēt pašreizējās SI ekosistēmas (DP2) projekta partnervalstīs. Papildus tam projektā paredzētas arī citas aktivitātes: atbalstīt SI ietekmes palielināšanas jeb

¹ Projekts BuiCaSuS tiek īstenots EK administrētās Nodarbinātības un sociālo inovāciju programmas (NSIP) ietvaros. NSIP ir finanšu instruments, kura mērķis ir atbalstīt stratēģijas "Eiropa 2020" īstenošanu, sniedzot finansiālu atbalstu stratēģijas mērķu sasniegšanai, lai veicinātu kvalitatīvu un ilgtspējīgu nodarbinātību, garantētu atbilstošu un pienācīgu sociālo aizsardzību, mazinātu sociālo atstumtību un nabadzību, kā arī uzlabotu darba apstākļus.

² Sociālā inovācija (SI) atbilst sociālajai vajadzībai, paredz aktuālo sociālo problēmu risinājumu izstrādi un ieviešanu praksē, kā arī līdzekļu un resursu lietderīgāku pielietojumu. Sociālās inovācijas var būt jauni produkti, pakalpojumi, modeļi, procesi, metodes u.c. Vienlaikus SI ietver pēc iespējas dažādu ieinteresēto pušu (piemēram, NVO, valsts vai pašvaldību pārstāvji, privātpersonas, uzņēmēji) sadarbību sociālo problēmu risināšanā.

mērogošanas kompetences (DP3), veicināt starpvalstu mācīšanos par SI atbalsta instrumentiem (DP4) un izstrādāt politikas priekšlikumus nacionālo SIKC darbības attīstībai vai pilnveidei (DP5) [7, 97].

Šis dokuments - Sociālo inovāciju attīstības ekosistēmas Latvijā kartēšanas ziņojums - ir sagatavots projekta BuiCaSuS ietvaros.

Kāpēc mēs pētām SI ekosistēmu LV?

EK uzaicinājumā projektu pieteicējiem iekļāvusi norādi, ka šo sadarbības projektu ietvaros konsorciiju [26] dalībniekiem būtu jāveic SI ekosistēmu kartēšanas uzdevums, kas kopā ar savstarpējo mācīšanos visdrīzāk veicinās dalībvalstu nacionālo SIKC izveidi un nostiprināšanu. Uzaicinājumā teikts, ka kartēšanai ir jāieņem "… *visaptverošs pārskats par sociālās inovācijas ekosistēmu, sintezējot attiecīgo SI ieinteresēto personu un SI veicinātāju vīzijas, vajadzības, iespējas un prioritātes, lai izstrādātu kopīgu stratēģiju un rīcības plānu SI attīstības veicināšanai dalībvalstī, tostarp ESF+ ietvaros*" [25].

Vienlaikus BuiCaSus partnervalstu sagatavotie ziņojumi būs laba bāze, lai salīdzinātu noskaidrotos SI attīstību veicinošos un kavējošos faktoros, tiekoties konferencē³ 2022.gada oktobrī.

Nākamā nodaļā rakstīts par to, ko saprotam ar SI ekosistēmu un kā mēs to pētījām LV.

³ Konferencē plānota kā iesaistīto valstu pārstāvju tikšanās Madridē, Spānijā 2022.gada oktobrī, kur projekta vidus posmā tiktu apspriesti līdzšinējie sasniegtie rezultāti, uzklusīta citu valstu pieredze, tostarp SIKC izveidē un iesaistē SI attīstībā.

2. Metodoloģija

Šajā nodaļā ir iekļautas norādes par to, kas pamato SI attīstības ekosistēmas izpēti no teorētiskā aspekta, tai skaitā pievēršot uzmanību atbilstošiem jēdzieniem un to skaidrojumam. Vienlaicīgi nodaļā iekļauta informācija par to, kā tieši izpēte tika veikta praktiski.

2.1. Teorētiskie aspekti un lietotie jēdzieni

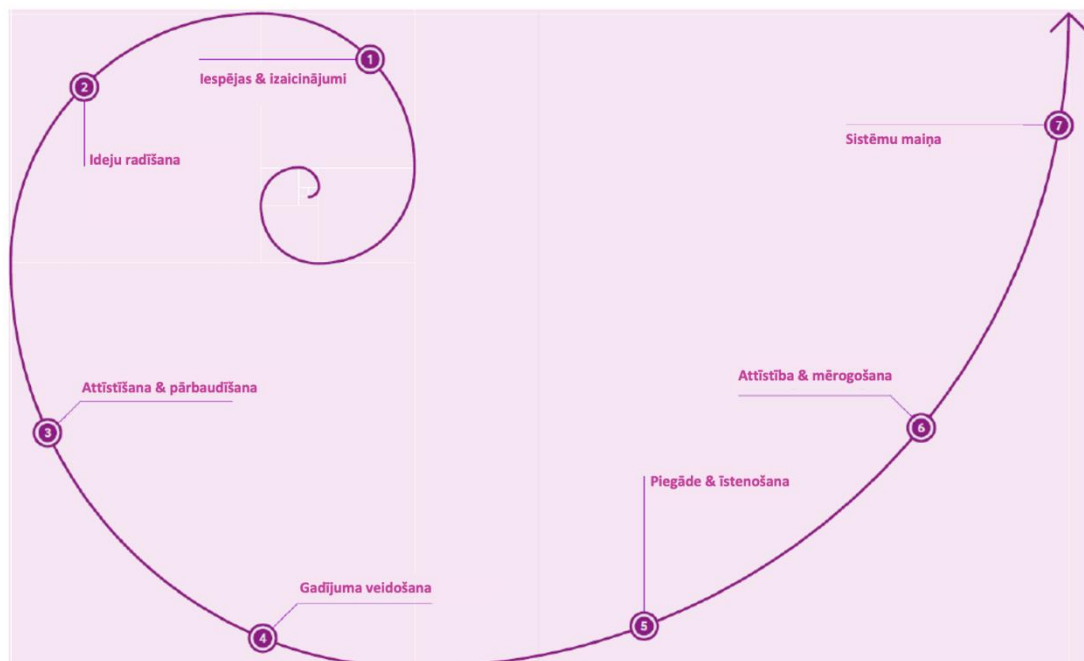
Bieži SI iniciatīvas attīstās tur, kur tiek novērotas sarežģītas sabiedrības problēmas, kas prasa salīdzinoši ātrus un neatliekamus, tāpēc neparastus, bet efektīvus un ekonomiskus risinājumus.

EK skaidro, ka "SI ir jaunas idejas, kas atbilst sociālajām vajadzībām, veido jaunas sociālās attiecības un jaunas sadarbības. SI var būt produkti, pakalpojumi vai modeļi, kas efektīvāk risina neapmierinātās vajadzības. EK mērķis ir veicināt inovatīvu risinājumu ieviešanu un veicināt nodarbinātību" [29].

Lai visu ES dalībvalstu izpratne par SI būtu skaidrāka un vienotāka EK definē SI terminu ESF+ regulā:

"sociālā inovācija" ir aktivitāte, kura ir sociāla gan attiecībā uz tās mērķi, gan tās līdzekļiem, un jo īpaši aktivitāte, kura ir saistīta ar tādu jaunu ideju izstrādi un īstenošanu attiecībā uz precēm, pakalpojumiem, paņēmieniem un modeļiem, kas vienlaikus apmierina gan sociālās vajadzības, gan rada jaunas sociālās attiecības vai sadarbības izpausmes starp publiskām, pilsoniskās sabiedrības vai privātām organizācijām, tādējādi sniedzot labumu sabiedrībai un veicinot tās spēju rīkoties [83].

SI iniciatīvu attīstība tiek atveidota kā spirāle [71, 7. lpp.]. Tā skaidrāk parāda, kā jaunas idejas, kas atbilst jaunām sociālajām vajadzībām, tiek radītas, identificētas, attīstītas, pārbaudītas, uzlabotas vai mērogotas un veiksmes gadījumā pārveidotas par sociālo politiku.

Attēls 2-1-1, SI spirāle

SI spirāle palīdz izprast SI iniciatīvas veiksmīgas attīstības ceļu no idejas rašanās līdz laikam, kad tā kļūst par valsts sociālās politikas jeb sistēmas daļu. Diemžēl tas notiek ļoti retos gadījumos. Lai tāda transformēšanās notiktu, kādā brīdī būtisks un izšķirošs ir politiskais lēmums “PAR vai PRET sistēmas maiņu”. Jāatzīst, ka politiski biežāk tiek pieņemts lēmums PRET izmaiņām. Tāpēc daudzas ļoti labas SI iniciatīvas, kas pilotēšanas laikā vietējā kopienā ir sasniegušas un pierādījušas ļoti labus rezultātus, ar laiku tomēr “nonīkst”, īpaši ja neatbalstošā politiskā lēmuma rezultātā trūkst pastāvīga finansējuma SI iniciatīvas plašākai ieviešanai valsts mērogā.

Te jānorāda, ka SI iniciatīvas nereti asociējas tieši ar sociālo uzņēmējdarbību⁴. Jāsaka, ka daudzos gadījumos tā arī ir, ka sociālais uzņēmums (turpmāk - SOC SIA) attīsta un īsteno SI iniciatīvas. Turklāt, izmantojot biznesa modeli, veiksmīgas SOC SIA varētu kļūt neatkarīgas no ārējiem finansētājiem un nodrošināt savas SI iniciatīvas ilgtspēju un stabilitāti. Tādējādi sociālā uzņēmējdarbība var kļūt un kļūst par daļu no SI attīstības procesa un ekosistēmas.

Eiropas Komisija **SI ekosistēmu** definē kā:

- (i) **dalībniekus, kas nodrošina cilvēku intelektuālos, materiālos vai finanšu resursus sociālajiem novatoriem un SI iniciatīvām, tai skaitā pilsoņi (kā brīvprātīgie, atbalstītāji), pilsoniskās sabiedrības jeb nevaldības organizācijas,**

⁴ Ar sociālo uzņēmējdarbību tiek saprasta uzņēmējdarbība, kurā indivīdi un organizācijas – sociālie uzņēmumi vada savu biznesu un vienlaikus mēra savas darbības sociālos rezultātus (ietekmi) un investē atpakaļ savā biznesā lielāko daļu pašu radītā finansiālā pārpalikuma (peļņas).

sociālie un privātie uzņēmumi, klienti, finanšu institūcijas, valdības un vietējās pašvaldības, izglītības un pētniecības iestādes;

- (ii) **pamatnosacījumus**, kas ietekmē SI iniciatīvu attīstību, piemēram, iestādes, procedūras, tiesību akti, politikas programmas, finansēšanas shēmas, mācību programmas un pilsoniskās līdzdalības kultūra.

Saskaņā ar Eiropas politikas padomnieku biroja 2014.gada ziņojumā [2] norādīto “atbalstoša politika, piemērota pārvaldība, inovatīvs finansējums, dažādi kapacitātes veidošanas un atzīšanas rīki (piemēram, inkubatori, centri, forumi, balvas un metodoloģijas pētījumi), salīdzinošā novērtēšana un ietekmes mērīšana ir galvenās komponentes, kas kopā veido “dabisku vidi” SI uzplaukumam.”

2.2. Praktiskie aspekti un izpētes process

Gatavojoties SI ekosistēmas kartēšanas uzdevuma izpildei, BuiCaSuS konsorcijs dalībnieki vienojās, ka visām valstīm nozīmīgs ir jautājums:

Kādi faktori veicina un kādi kavē “nobriedušas” SI iniciatīvas pārtapšanu par valsts politiku sociālā jomā?

Ar “nobriedušu SI iniciatīvu” te tiek saprasta tāda, kas ir soli pirms pārtapšanas valsts politikā. Tā ir attīstījusies no idejas līdz pārdomātam, izmēģinātam, pielāgotam, pārbaudītam un izvērtētam procesam, produktam, pakalpojumam vai metodei. Tāda SI iniciatīva ir izaugusi plašumā (ģeogrāfiski) vai dziļumā (te saprotot izpildījuma kvalitāti).

Ņemot vērā faktu, ka SI iniciatīvas var būt ļoti dažādas pēc savas būtības, attīstības procesa un satura, kā arī īpaši ievērojot ES virzību uz deinstitucionalizāciju (turpmāk – DI), tika panākta BuiCaSuS iesaistīto valstu savstarpēja vienošanās, ka kartēšanas uzdevuma ietvaros vairāk jāpievēršas tām SI, kuras ir:

1. “nobriedušas”;
2. saistītas ar alternatīviem jeb sabiedrībā balstītiem sociāliem pakalpojumiem;
3. nodrošina lielāku dažādību un/vai ģeogrāfisku pārklājumu;
4. ir potenciāls pārtapt valsts sociālā politikā.

Ziņojums izstrādāts par pamatu ņemot projekta BuiCaSuS ietvaros izstrādāto metodoloģiju [71], dokumenta ietvara formulējumu un veicamos uzdevumus, kas visiem partneriem nodrošina vienotu izpratni un iespēju izmantot vienotu pieeju valstu SI ekosistēmas izpētē.

Saskaņā ar minēto metodoloģiju, SI ekosistēmas izpētes jeb kartēšanas ziņojumam ir “jānotver viduslauks” starp individuālām SI iniciatīvām jeb projektiem (mikro

līmeni) un normatīvo regulējumu, un valsts politiku SI jomā nacionālā mērogā (makro līmeni) un jāatbild uz jautājumu – kādi faktori veicina apstākļus vai rada šķēršļus, lai nobriedušas SI iniciatīvas palielinātu savu ietekmi un izaugtu plašumā vai dziļumā jeb tiktu mērogotas un/vai pārņemtas/ieviestas/iekļautas dalībvalsts nacionālā politikā sociālo pakalpojumu jomā? Uzdevuma rezultātā jāgūst izpratne par SI ekosistēmā iesaistītajiem dalībniekiem (tostarp valsts, pašvaldību un privātajām ieinteresētajām personām, kā arī pastāvošajiem sadarbības tīkliem) un to lomām SI iniciatīvu attīstībā, tai skaitā aprakstot praksi, kas pamatojas konkrētos 3-4 gadījumu pētījumos.

Lai to izdarītu, projekta BuiCaSuS ietvaros 2022.gada sākumā tika rīkota aptauja, kas bija pirmais posms plašākam SI iniciatīvu sociālo pakalpojumu jomā nacionālās ekosistēmas izpētes un analīzes procesam.

Nodaļa par SI ekosistēmu LV sagatavota balstoties uz publiski pieejamo informāciju SI kontekstā, tai skaitā par pētījumiem, plānošanas dokumentiem, normatīviem aktiem, praktiskiem piemēriem, utt.

Lai iegūtu sākotnējo priekšstatu par pašvaldību atbalstu un iesaisti SI attīstībā, tika analizēta publiski pieejamā informācija par SI iekļaušanu pašvaldības attīstības plānošanas dokumentos un par pašvaldību darbībām SI attīstības veicināšanā. Izpētei atlasītas nejausi izvēlētas vairākas pašvaldības dažādos Latvijas reģionos⁵.

Pētot Latvijas reģionu un pašvaldību līmenī sniegto informāciju par SI jautājumu, tika konstatēts, ka informācija nav pieejama vienuviet vai pēc līdzīga principa. Tāpēc analīze par SI attīstības un atbalsta jautājumiem bija apgrūtināta un prasīja papildus resursus, tai skaitā arī papildu informācijas iegūšanas un analīzes metožu izmantošanu. Iespējams, tas pamatojas ar skaidra normatīvā regulējuma SI jautājumos neesamību. Tāpat pastāv risks, ka kāda nozīmīga informācija ir palikusi nepamanīta.

Savukārt, gadījumu izpētei ziņojuma sagatavošanā bija nepieciešams iesaistīt tādas organizācijas, kas ir saistītas ar ilgstošas sociālās aprūpes institūcijām alternatīvu sociālo pakalpojumu attīstību, ir ar pietiekamu līdzšinējo pieredzi SI īstenošanā un sadarbojas ar vairākām iesaistītajām pusēm, tostarp valsts vai pašvaldību līmenī.

SIF izvērtēja informāciju par tādām sociālā jomā pamanāmām NVO, kas SIF ieskatā atbilst konkrētajiem kritērijiem un aicināja četras⁶ no tām iesaistīties SI ekosistēmas

⁵ Rīgas valstspilsētas, Liepājas, Jēkabpils, Daugavpils, Valmieras, Dienvidkurzemes novada un citas pašvaldības.

⁶ Biedrības "Cerību spārni", "Latvijas Samariešu apvienība", "Resursu centrs cilvēkiem ar garīgiem traucējumiem "Zelda"" , "Rīgas pilsētas Rūpju bērns".

izpētes procesā – 2.posma anketēšanā un intervijās. Padziļinātā gadījumu izpēte tika veikta, lai saprastu, kādi apstākļi veicinājuši SI attīstību LV apstākļos, un vienlaikus, lai identificētu galvenos šķēršļus, kas to kavē.

Detalizēta informācija par analizētajiem gadījumiem iekļauta tālākajā ziņojuma tekstā - 4.nodaļā.

3. SI ekosistēma Latvijā

Šajā nodaļā ir sniegta informācija par SI ekosistēmas LV dalībniekiem un pamatnosacījumiem, kas ietekmē SI attīstību. Nodaļas sākumā atrodama informācija par SI kontekstā būtiskākajiem politikas plānošanas dokumentiem, normatīvo regulējumu, saistību ar sociālo uzņēmējdarbību, reģionu un pašvaldību lomu. Tad raksturotas SI finansēšanas iespējas. Visbeidzot, iekļauts īss pārskats par esošajiem SI ekosistēmas dalībniekiem, kas nodrošina dažāda veida resursus SI iniciatīvām, un to lomām, iesaisti un atbalstu SI attīstības procesā.

3.1. Politikas plānošanas dokumenti un normatīvais regulējums

Globālā līmenī 2015.gadā ANO apstiprinātā Ilgtspējīgas attīstības dienaskārtība līdz 2030.gadam (ANO Dienaskārtība 2030 / Agenda 2030) ir tas ietvars, kas ietekmē SI un SOC SIA attīstību daudzās pasaules valstīs, tai skaitā LV. ANO Dienaskārtība 2030 ir globāla ANO iniciatīva, kurā pasaule tiek aicināta pārveidoties par ekonomiski, sociāli un vides ziņā ilgtspējīgu un zaļu sabiedrību [1]. Devītais no 17 ANO Ilgtspējīgas attīstības mērķiem tiešā veidā aicina sekmēt inovācijas⁷ [1, 83] šajā pārveides procesā.

Savukārt ES līmenī tieši EK ir interese par SI, tostarp SOC SIA, attīstību dalībvalstīs, saprotot, ka SI ir nozīmīgs sociālās iekļaušanās uzlabojumu un DI īstenošanas procesa virzītājspēks. EK interese ir sekmējusi to, ka vairākās dalībvalstīs jau tiek veiktas vai ar ESF+ atbalstu turpmākos gados tiks veiktas investīcijas SI attīstībā un mērogošanas procesu uzlabošanā.

Sociālās inovācijas (SI) jēdziens un ideja dažādos aspektos jau vairāk kā desmit gadus ir iekļauta ES dokumentos un materiālos, tai skaitā saistībā ar struktūrfondu plānošanu un izmantošanu [21, 24, 28, 85].

Piemēram, ES Sociālās ekonomikas rīcības plānā [27] viens no mērķiem ir - veicināt SI. Tajā EK atzīst, ka ir svarīgi ne tikai veicināt SI, bet arī plaši izplatīt zināšanas par jaunām pieejām un modeļiem SI mērogošanai un replikācijai. Iesaistīto institūciju savstarpējā mācīšanās un kapacitātes celšana, kā arī atbalsta struktūru (piemēram, SIKC) izveide, var palīdzēt SI attīstības procesā, īpaši mērogošanas posmā, un rezultēties ar sistēmisku ietekmi.

⁷ "9. Veidot noturīgu infrastruktūru, veicināt iekļaujošu un ilgtspējīgu industrializāciju un sekmēt inovācijas".

Tomēr Latvijā SI termins un koncepcija līdz šim nav pietiekami attīstīta. Atsevišķos gadījumos SI ir minētas nacionāla līmeņa vai nozaru politikas plānošanas dokumentos. Dažkārt par SI var izsecināt no dokumenta konteksta, taču šajos gadījumos SI kā konkrēts termins nav atrodams.

Tā, izskatot LV nacionāla līmeņa un vairāku nozaru politikas plānošanas dokumentus, nākas secināt, ka inovācijas visbiežāk tiek piesauktas ekonomikas, zinātnes attīstības un izaugsmes kontekstā vai arī saistībā ar digitalizāciju un jauno tehnoloģiju, un informācijas sistēmu vai e-risinājumu ieviešanu dažādās jomās⁸.

Piemēram, Nacionālajā attīstības plānā NAP 2021-2027 [82] inovāciju joma plaši attiecināta uz ekonomikas un finanšu sektoru, kā arī minēta kontekstā ar visu līmeņu izglītības attīstību, īpaši uzsverot augstāko izglītību un zinātni. NAP 2027 uzsvērts, ka, finansējot privātā, publiskā un akadēmiskā sektora sadarbību, svarīga ir inovācijas ekosistēmas veidošana. Tās rezultātā būtu jāsalāgo pētniecības un inovācijas kapacitāti ar uzņēmējdarbības vajadzībām. Tāpat svarīgas esot mērķtiecīgas, sabalansētas un pēctecīgas investīcijas, tostarp pilnā ciklā - no zināšanu radīšanas līdz tajās balstītu produktu un pakalpojumu izstrādei un to pārdošanai. Publiskajam sektoram ir jāuzņemas aktīva loma kā inovācijas veicinātājam un pasūtītājam (t.sk. caur inovatīvu iepirkumu).

Saskaņā ar KM sniegto informāciju, Kultūrpolitikas pamatnostādnēs 2022.–2027.gadam „Kultūrvalsts” [76] ņemta vērā 2018.gadā EK sagatavotā paziņojuma „Jaunā Eiropas darba kārtība kultūrai” [22, 23] pieeja, kas uzsver visa kultūras potenciāla izmantošanu saliedētas sabiedrības veidošanā, atbalstot jaunradi, ilgtspējīgu nodarbinātību un izaugsmi.

Analizējot pētījumu datus, kas izmantoti „Kultūrvalsts” izstrādē, iezīmējas vairākas iedzīvotāju grupas⁹, tostarp grupas ar augstu sociālās atstumtības risku, kuru kultūras patēriņa palielināšanai nepieciešami specifiski risinājumi. Šajās pamatnostādnēs norādīts, ka “NVO bieži vien darbojas kā jaunu ideju ģeneratori un inovāciju laboratorijas, kas aprobē jaunas pieejas un jaunus norišu formātus, kā arī aktualizē sociāli nozīmīgas tēmas”.

Lai gan „Kultūrvalsts” definē izaicinājumus kultūras pieejamības nodrošināšanā mazāk aizsargātām grupām, kur cita starpā nozīme varētu būt arī SI, tomēr kultūras

⁸ Piemēram, Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija “Latvija – 2030” ir hierarhiski augstākais ilgtermiņa attīstības plānošanas dokuments. Stratēģijas uzdevums ir iezīmēt valsts attīstības vadlīnijas un telpisko perspektīvu laika periodam līdz 2030. gadam. Tas akcentē inovatīvu un efektīvu risinājumu nepieciešamību energodrošības, fiskālās politikas un finanšu jomā. Dokumentā norādīts, ka inovatīvu risinājumu meklējumi daudzās jomās ir saistāmi ar intensīvu stratēģiskās domas veidošanos un ideju apmaiņu valstiskā līmenī [81].

⁹ Starp šādām grupām iekļauti cilvēki ar FT, mazākumtautību pārstāvji un imigranti, diasporā dzīvojošie, kā arī bērni un jaunieši.

nozārē SI termins nav institucionāli nostiprināts, nav izveidotas īpašas SI atbalsta struktūras un pieeja pamatā balstās uz Eiropas digitālā kursa īstenošanu un EK ieteikumiem.

Savukārt, "Zinātnes, tehnoloģijas attīstības un inovācijas pamatnostādnes 2021.-2027.gadam" [75] definē **inovāciju**, kā jaunu zinātniskās, tehniskās, sociālās, kultūras vai citas jomas ideju, izstrādņu un tehnoloģiju īstenošanu produktā, pakalpojumā vai procesā. Dokumentā iekļauts rīcības virziens "Zināšanu un tehnoloģiju pārnese inovācijas attīstīšanai", kas varētu būt nozīmīgs SI attīstībai. Šo pamatnostādņu autori norāda, ka efektīvi koordinētas un integrētas zināšanu un tehnoloģiju pārneses sistēma un starpnozaru sadarbība:

- 1) sekmē zināšanu, ideju, prasmju, kompetenču, pieredzes un datu apmaiņu, savstarpēju mācīšanos un inovācijas kapacitātes attīstību;
- 2) veicina jaunu zināšanu-ietilpīgu tehnoloģiju izgudrošanu un inovatīvu, starptautiskajos tirgos konkurētspējīgu produktu un pakalpojumu ar augstāku pievienoto vērtību radīšanu;
- 3) stimulē mērķtiecīgu tehnoloģisko un netehnoloģisko, sociālās, digitālās un eko-inovācijas attīstību un ieviešanu industriālajos, sabiedriskajos un publiskās pārvaldes procesos.

Lai arī saskaņā ar spēkā esošo normatīvo regulējumu [73] vadošā valsts pārvaldes iestāde industrijas un pakalpojumu politikas, uzņēmējdarbības un tūrisma politikas jomās ir Ekonomikas ministrija, kuras funkcijās un kompetencē ietilpst inovācijas attīstības politikas izstrāde, organizēšana un koordinēšana¹⁰, tās darbības šajās jomās nav tiešā veidā saistītas ar SI un sociālo pakalpojumu attīstību.

Taču gan Latvija 2030, gan citos dokumentos un iniciatīvās redzams, ka Latvijā tiek plānotas un ieviestas darbības inovatīvas pārvaldības jomā. Piemēram, Latvija 2030 teikts, ka "... inovatīva pārvaldība un sabiedrības aktīva piedalīšanās politikas un svarīgu lēmumu veidošanā ir reizē prioritāte un nopietns izaicinājums valsts pārvaldei, sociālajiem partneriem, organizētajai pilsoniskajai sabiedrībai un ikvienam cilvēkam".

Jānorāda, ka NAP 2027 ir iekļauti arī uz SI un sociālajiem pakalpojumiem tiešāk attiecināmi jautājumi, kas iespējams ir saistīts ar struktūrfondu piesaistes plānošanu un ES plānošanas dokumentos iekļautajām prioritātēm. Tā, piemēram, NAP 2027 prioritāte "Stipras ģimenes, veseli un aktīvi cilvēki", nosaka, ka, lai stiprinātu iekļaujošu sabiedrību, ir jāpārskata tas, cik veiksmīgi valstī darbojas preventīvā atbalsta sistēma krīzes situāciju novēršanai un cilvēku atbalstam krīzes situācijās.

¹⁰ Plašāka informācija par inovācijas jomas aktualitātēm, inovācijas atbalsta iespējām, tehnoloģiju attīstības un sadarbības projektiem, labās prakses piemēriem u.c. atrodama portālā Magnetic Latvia | Labs of Latvia [69].

Pārskatīšanas procesā resursus esot jākoncentrē priekšlaicīgas darba nespējas un priekšlaicīgas mirstības mazināšanai. Cilvēku psiholoģiskās un emocionālās labklājības veicināšana būtu jāizvirza par jaunu politiku, kuru īstenojot veicamas strukturālās reformas uz pierādījumiem balstītu SI iedzīvināšanai.

Tāpat NAP 2027 uzsver pierādījumos balstītu efektīvu un inovatīvu risinājumu nozīmīgumu dažādos citos jautājumos¹¹, **nodrošinot kvalitatīvu esošo un jaunu, inovatīvu sociālo pakalpojumu attīstību un pieejamību reģionos**. Turpat NAP 2027 norādīts, ka būtiska ir uz individuālām vajadzībām vērstu sociālo pakalpojumu pieejamība un inovatīvu pakalpojumu nodrošināšana prioritārām grupām, īpaši personām ar invaliditāti, paliatīvās aprūpes pacientiem un senioriem, sekmējot neatkarīgas dzīves iespējas un dzīves kvalitātes saglabāšanu vai uzlabošanu.

Arī "Sociālās aizsardzības un darba tirgus politikas pamatnostādnes 2021.-2027. gadam" [74], kuras LM izstrādāja sadarbībā ar līdzatbildīgajām institūcijām, paredz attīstīt sociālo pakalpojumu sistēmu, izmantojot SI. Dokumenta 2.rīcības virziena "Moderna un pieejama sociālo pakalpojumu sistēma, kas cita starpā uzlabo iedzīvotāju iespējas dzīvot neatkarīgi un dzīvot sabiedrībā, iekļauties izglītībā un darba tirgū" 4.5. uzdevums paredz palielināt SBSP pieejamību, efektivitāti un atbilstību mērķa grupas vajadzībām, attīstot sociālās inovācijas, tai skaitā, digitālus un tehnoloģiskus risinājumus sociālo pakalpojumu sniegšanā, kā arī uzlabojot sociālo pakalpojumu sniedzēju digitālās prasmes un IKT risinājumu izmantošanu.

Tā kā sociālie pakalpojumi mazaizsargātām sabiedrības grupām nereti skatāmi integrēti ar veselības veicināšanas vai veselības aprūpes pakalpojumiem, šī ziņojuma sagatavošanas procesā tika izskatītas arī "Sabiedrības veselības pamatnostādnes 2021.-2027.gadam" [77], kurās ir plašas norādes par inovācijām zinātnes un pētniecības, medicīnas tehnoloģiju, medikamentu attīstības, veselības sistēmas pārvaldības u.c. jomās. Šajās pamatnostādnēs norādīts, ka pētniecība un inovācija palīdz nodrošināt tādus pakalpojumus, politikas, vadlīnijas un risinājumus, kas pieejamāki, taisnīgāki un efektīvāki slimību novēršanā un veselības veicināšanā. Tajās kā uzdevums noteikts - veicināt pētniecības rezultātu un inovāciju izmantošanu veselības aprūpes pakalpojumu nodrošināšanā, Latvijas pētniecības un inovāciju programmās ietverot jautājumus, kas saistīti ar integrētiem un uz cilvēku centrētiem veselības aprūpes pakalpojumiem. Pamatnostādnes paredz attīstīt veselības aprūpes pakalpojumus un uzlabot to efektivitāti, ieviešot inovācijas fondu veselības aprūpē.

¹¹ Piemēram, atkarību izraisošo vielu un procesu izplatības ierobežošanai, pārmērīga un kaitējoša patēriņa mazināšanai, vienlīdzīgu iespēju radīšanai bērniem un jauniešiem ar speciālām vajadzībām, iekļaujošas izglītības stiprināšanai, tai skaitā attīstot asistentu pieejamību izglītības iestādēs, kā arī sociālo un veselības aprūpes pakalpojumu sniedzēju iesaistei un sadarbības koordinācijai.

Papildus politikas plānošanas dokumentiem, SI kontekstā tika izvērtēts LV esošais normatīvais regulējums un jāsecina, ka pašlaik:

1. SI kā termins nav definēts Latvijas normatīvajā regulējumā;
2. nav izstrādāts normatīvais regulējums tieši saistībā ar SI attīstību un/vai prototipēšanas, sistematizācijas, mērogošanas, finansēšanas, novērtēšanas un citiem SI attīstības procesiem.

Vienlaicīgi jāatzīmē, ka 2017.gada oktobrī tika pieņemts un 2018.gada aprīlī stājās spēkā Sociālā uzņēmuma likums [104], kas nosaka SOC SIA izveides principus un tiesiskos pamatus, mērķgrupu noteikšanas principus, uzņēmumu darbības nosacījumus, LM kompetenci utt., Likums nosaka, ka SOC SIA veic saimniecisko darbību, kas rada labvēlīgu un nozīmīgu sociālo ietekmi, nodarbinot mērķa grupas personas vai uzlabojot dzīves kvalitāti sabiedrības grupām, kuru dzīvi ietekmē sabiedrībai būtiskas problēmas (piemēram, sociālo, veselības aprūpes vai izglītības pakalpojumu sniegšana, kā arī specializētu preču ražošana), vai veicot citas sabiedrībai nozīmīgas darbības, kas rada ilgstošu pozitīvu sociālo ietekmi (piemēram, iekļaujošas pilsoniskas sabiedrības veidošana, atbalsts zinātnei, vides aizsardzība un saglabāšana, dzīvnieku aizsardzība vai kultūras daudzveidības nodrošināšana). Ņemot vērā šajā likumā noteikto SOC SIA definīciju, secināms, ka sociālā uzņēmējdarbība ir būtiska SI ekosistēmas LV sastāvdaļa.

Gan nacionāla līmeņa stratēģiskās plānošanas dokumenti, gan Latvijas un ES normatīvais regulējums paredz ilgtspējīga stratēģiskā iepirkuma [32] iespējas. Vērtējot situāciju, SI kontekstā nozīmīgi varētu būt divi no trijiem tā veidiem - sociāli atbildīgs¹² un inovāciju iepirkums. Tā piemēram, sociāli atbildīgā veidā veikts iepirkums nozīmē, ka publiskās iestādes var pirkt ētiski ražotus produktus un pakalpojumus, lai vienlaicīgi radītu darbvietas, pienācīgus darba apstākļus, sekmētu sociālo un profesionālo iekļaušanu, kā arī veicinātu labākus darba nosacījumus nelabvēlīgā situācijā esošiem vai cilvēkiem ar invaliditāti [31]. Šajā gadījumā publiskie līdzekļi tiek izmantoti ne tikai kādu preču vai pakalpojumu iegādei, bet vienlaikus risina kādu sabiedrībai būtisku sociālu problēmu.

Ņemot vērā ES pēdējo gadu straujo virzību DI procesa īstenošanā un BuiCaSuS konsorcijs dalībnieku vienošanos¹³ par šī kartēšanas ziņojuma fokusu, ir būtiski analizēt un izvērtēt SI, kas saistītas ar sociāliem pakalpojumiem, un primāri ar SBSP attīstību LV. Tāpēc vērtējot un analizējot tieši sociālo jomu reglamentējošos

¹² Sociāli atbildīgs publiskais iepirkums ir viens no iepirkumu veidiem, kas apzināti, sistemātiski un stratēģiski veicina tādu apsvērumu integrēšanu iepirkuma procesā, kas rada pozitīvu ietekmi uz sabiedrībai būtisku problēmu risināšanu.

¹³ BuiCaSuS konsorcijs dalībnieki vienojās, ka projekta ietvaros un šī SI attīstības ekosistēmas kartēšanas ziņojuma izstrādē primāri koncentrēs uzmanību uz tādām sociālām inovācijām, kas saistītas ar SBSP attīstīšanu un DI procesu, tostarp personu patstāvīgas dzīves, labklājības un nodarbinātības veicināšanu jeb sociāliem pakalpojumiem DI kontekstā.

normatīvos aktus, secināms, ka pašlaik ne nozīmīgākajā sociālās jomas normatīvajā aktā – SPSP, ne spēkā esošajos MK noteikumos nav iekļauta SI definīcija vai nosacījumi SI attīstības veicināšanai. Vienlaicīgi šī kartēšanas ziņojuma sagatavošanas laikā noskaidrots, ka LM konsultējās ar ieinteresētajām pusēm un ir uzsākusi darbības, lai izstrādātu normatīvos aktus saistībā ar ES fondu atbalstu SI sociālo pakalpojumu jomā 2021-2027.gadu periodā.

3.2. Sociālā uzņēmējdarbība

Paturot prātā EK piedāvāto un ziņojumā izmantoto SI definīciju, jāatzīmē, ka tāpat kā daudzās citās valstīs arī LV lielā mērā SI asociējas ar SOC SIA un vismaz daļu NVO (gan tiem, kas atbalsta saņemšanas specifisko prasību un normatīvā regulējuma dēļ pārtapuši par SOC SIA, gan tiem, kas turpina darboties kā NVO). Atšķirībā no SI sociālā uzņēmējdarbība LV ir skaidrāk noteikta normatīvajos aktos (skatīt iepriekšējo apakšodaļu).

Arī praksē SOC SIA ir tālākā attīstības posmā kā SI kopumā. Tā, piemēram, lai veicinātu sociālās uzņēmējdarbības tiesiskā regulējuma izstrādi un nelabvēlīgākā situācijā esošu personu integrāciju darba tirgū, 2013.gadā LM uzsāka darbu¹⁴ pie jaunas politikas iniciatīvas [41]. Gadu vēlāk (2014.g.) tika izstrādāta koncepcija "Par sociālās uzņēmējdarbības ieviešanas iespējām Latvijā" [72], bet tiesiskā regulējuma izstrāde tika uzsākta 2015.gadā. Tā rezultātā 2018.gadā stājās spēkā Sociālā uzņēmuma likums.

Saskaņā ar LM datiem SOC SIA reģistrā 31.12.2021. bija iekļauti 219 SIA, no kuriem aktīvi bija 193.

2021.gada nogalē SOC SIA darbojās visā LV teritorijā. No visiem 193 skaitliski visvairāk atradās Rīgā (99 SOC SIA jeb 51%) un vēl 39 uzņēmumi jeb 20% bija Pierīgā. Līdzīgs skaits SOC SIA (20 un 18) bija izvietojušies Kurzemē (11%) un Zemgalē (9%), bet krietni mazāks tas bija Vidzemē (10 SOC SIA = 5%) un Latgalē (7 uzņēmumi = 4%). Jānorāda, ka atbilstošas infrastruktūras trūkums, demogrāfiskās attīstības tendences un līdz ar to darbaspēka trūkums un/vai darbaspēka neatbilstība darba tirgus prasībām kavē plašāku SOC SIA attīstību reģionos. Uzņēmēju ieskatā, Rīgas reģiona atrašanās vieta, galvaspilsētas tuvums, iedzīvotāju skaits un lielā tirgus ietilpība joprojām ir galvenie faktori, kas tieši nosaka šī reģiona pievilcību [45].

Lielākā daļa SOC SIA ir salīdzinoši jauni - izveidoti pēdējo 2-5 gadu laikā un nodarbina līdz pieciem darbiniekiem. SOC SIA uz darba līguma pamata 2021.gada

¹⁴ LM izveidoja darba grupu, kurā darbojās gan nozaru ministriju pārstāvji, gan NVO eksperti, gan SOC SIA un pētnieki.

nogalē nodarbināja 1080 darbiniekus, tai skaitā 192 bija mērķa grupas personas¹⁵. Jāatzīmē, ka SOC SIA nodarbināto skaits līdz šim LV pastāvīgi ir palielinājies.

Populārākā SOC SIA darbības joma ir dažādu, tai skaitā sociālo, pakalpojumu sniegšana mērķa grupām vai uzņēmēja noteiktām sabiedrības grupām, kuru dzīvi ietekmē sabiedrībai būtiskas problēmas. Jāatzīmē, ka arī NVO, kas līdz šim nav ieguvušas SOC SIA statusu, pašlaik pamatā nodarbojas ar publiskā sektora finansētu pakalpojumu, tai skaitā sociālo pakalpojumu institūcijās un SBSP, nodrošināšanu. Visdrīzāk tas tiešā veidā saistīts ar NVO iespējām saņemt jebkādu finansiālu atbalstu, tostarp SI attīstības procesiem.

Līdz katra gada 1.maijam SOC SIA ir jāiesniedz LM iepriekšējā gada darbības pārskats, tai skaitā pierādījumi, kas apliecina uzņēmuma rādītāju un iepriekš izvirzīto uzdevumu izpildi. Pārskatos jāsniedz informācijas par SIA virzību uz sociālo mērķu sasniegšanu, par īstenotajām un plānotajām aktivitātēm, radīto sociālo ietekmi un tās pārbaudes mehānismiem, darbību kavējošiem un veicinošiem faktoriem, finanšu rādītājiem un kārtējam gadam izvirzītajiem uzdevumiem. Norādīto datu un informācijas kopums ir svarīgs arī SOC SIA pašvērtējuma sagatavošanas un darbības rezultātu novērtēšanas procesā.

Informatīvajā ziņojumā par SOC SIA [45] teikts, ka pēdējo gadu laikā audzis to uzņēmumu īpatsvars, kas darbojas izglītības jomā – izglītības un pirmsskolas izglītības iestādes, kas īsteno iekļaujošas izglītības pieeju, izmantojot alternatīvas un inovatīvas metodes. Audzis arī to SOC SIA skaits, kas organizē informatīvi izglītojošus pasākumus un programmas. Tāpat konstatēts, ka 20 SOC SIA rada būtisku sociālo ietekmi tieši veselības aprūpes un veselības veicināšanas jomā, piemēram,:

- nodrošinot bērnu un pieaugušo ar retām slimībām ārstēšanu, ārstniecības un sociālo pakalpojumu sniegšanu onkoloģijas pacientiem,
- ar jaunāko tehnoloģiju palīdzību veicinot insulta pārcietušo cilvēku atlabšanu un reintegrāciju sabiedrībā,
- sniedzot mūsdienīgu, uz zinātniskiem pierādījumiem balstītu psihosociālo rehabilitāciju bērniem un pusaudžiem,
- veicinot veselīga uztura paradumu ievērošanu un sniedzot ar fiziskām aktivitātēm saistītus pakalpojumus.

Salīdzinoši liels ir to SOC SIA īpatsvars, kas darbojas pilsoniskās sabiedrības veidošanā un kultūras daudzveidības nodrošināšanā, tai skaitā radot mākslas un dokumentālās filmas, raidījumus, reportāžas un citus materiālus, kuros iekļauti

¹⁵ Kopš SOC SIA likuma stāšanās spēkā SOC SIA uzsākuši darbu 192 mērķa grupu darbinieki (109 sievietes un 83 vīrieši), to skaitā 143 personas ar invaliditāti vai GRT, 34 personas ir bijušie bezdarbnieki, septiņas personas ir bijušie ieslodzītie un no pārējām mērķa grupām - viens līdz divi darbinieki.

sociāli nozīmīgi jautājumi un notikumi. Vēl daļa SOC SIA attīsta publiskus elektroniskās līdzdalības rīkus būtisku pārmaiņu ierosināšanai un sabiedrības viedokļu apvienošanai un veicina dažādu muzikālu žanru un muzikālā teātra tradīciju atdzimšanu un attīstību. Pateicoties SOC SIA, lielāka uzmanība tiek pievērsta arī vides jautājumiem, kas pašlaik ir ļoti aktuāla problēma visā pasaulē. Būtiski, ka, risinot sociālās atstumtības problēmas, daļa SOC SIA (13%) priekšplānā izvirza pakalpojumu sniegšanu ar mērķi - nodrošināt to pieejamību finansiāli mazāk labvēlīgā situācijā esošām personām vai ģimenēm, kurās aug bērni ar īpašām vajadzībām, vai tieši personām ar īpašām vajadzībām.

Viens no LV sabiedrībā zināmākajiem SOC SIA ir "Sociālais uzņēmums Ulubele"¹⁶ [5], kas primāri darbojas dzīvnieku, dabas un vides aizsardzības jomā.

Savukārt, SOC SIA "Mammām un tētiem" [70] ir Latvijas vecāku organizācija, kas uzņēmuma timekļa vietnē raksta: "*Vispirms radās ģimenes portāls www.mammamuntetiem.lv, taču, esot aktīvā komunikācijā ar saviem lasītājiem un apzinot Latvijas vecāku problēmas, portāla komanda sāka īstenot mazākas un lielākas sociālas aktivitātes, sabiedrības domas veidošanas kampaņas un pasākumus*".

Vēl viens LV labāk zināms SOC SIA ir BlindArt [6], kura mērķis ir sniegt atbalstu neredzīgajiem un cilvēkiem ar īpašām vajadzībām, iedvesmojot viņus radīt vērtīgus mākslas darbus. Tā ideja radās Latvijā 2007.gadā, kad notika pirmās radošās darbnīcas un izstādes. Tagad šim SIA ir modes līnija un savs e-veikals.

LM 2020.gadā sagatavojusi sociālās uzņēmējdarbības 12 labās prakses piemēru apkopojumu [38], ko publicējusi savā interneta vietnē.

3.3. SI reģionos un pašvaldībās

Vairākos šī ziņojuma sagatavošanas laikā izskatītajos dokumentos uzsvērts reģionālais aspekts un pašvaldību nozīme SI attīstībā. Tēmas pētnieki norāda, ka SI attīstības, "nobriešanas" un mērogošanas procesā būtisks posms saistās ar SI iniciatīvas pāreju no viena – zemākā vai vietējā līmeņa (kopienas, pašvaldības vai reģionālā) uz daudz plašāku (valsts vai pat globālāku, piemēram, Eiropas) mērogu [47]. To apliecina arī SI attīstības pieredzes izpēte. Vienlaicīgi tieši vietējās SI iniciatīvas ir būtiskas, jo ļauj nepastarpināti un efektīvi risināt konkrētās mērķgrupas problēmas, izmantojot vietējos resursus, piemēram, pašvaldības finansiālo atbalstu, iesaistīto cilvēkresursu profesionalitāti un kapacitāti.

¹⁶ Uzņēmums īpaši koncentrējas uz dzīvnieku aizsardzību un labturības nodrošināšanu (dzīvnieku izķeršana, izmitināšana, rehabilitācija, apmācības, nodošana adopcijai). Ir izveidots dzīvnieku īpašniekiem pieejamu pakalpojumu komplekts – dzīvnieku rehabilitācija, viesnīca, frizieris, veterinārmedicīniskais pakalpojums un adopcija.

Gan SI teorētiski, gan analizēto LV SI iniciatīvu pārstāvji atzīst, ka arī SI finansēšanā būtiska loma ir pašvaldībām, jo tās ierosina tādus projektus, kuri ir labāk piemēroti vietējām vajadzībām. Tāpēc pašvaldības ir atzītas par izšķirošiem iniciatoriem un iespējami ilgtspējīgas SI virzītājiem [10].

Savu iespēju robežās pašvaldības parasti veicina uzņēmējdarbības attīstību, tai skaitā arī dažādas inovācijas. Tādā veidā SI tiek atbalstītas arī netieši - caur vietējām sociālās uzņēmējdarbības iestrādēm un/vai NVO iniciatīvām. Tomēr kopumā pieejamā informācija liecina un pašlaik ir izveidojies priekšstats, ka katra pašvaldība SI jautājumam pievēršas savu iespēju, pieejamās informācijas un personāla kapacitātes robežās.

Turpinājumā daži piemēri par SI iniciatīvu atbalstīšanu vairākās LV pašvaldībās.

Vienas no Kurzemes plānošanas reģiona lielākajām pašvaldībām - Liepājas valstspilsētas - un Dienvidkurzemes novada attīstības programmā 2022.-2027.gadam [68] ir norādīts, ka, pateicoties tam, ka pašvaldība regulāri piedalās dažādu metodiku izstrādē nacionālā mērogā, Liepājā ir ieviestas jaunas, inovatīvas un efektīvākas metodes sociālajā darbā ar dažādām mērķa grupām. Konkrētajā plānošanas dokumentā uzsvērtā:

- atvērta pārvaldība un saikņu stiprināšana starp pašvaldību, uzņēmējiem, NVO un iedzīvotājiem, tai skaitā iedzīvotāju aktīva iesaiste pašvaldības pārvaldībā;
- efektīva un uz dažādām mērķa grupām orientēta komunikācija;
- starpinstitucionāla dažādu nozaru sadarbība;
- atbalsts iedzīvotāju iniciatīvām un līdzfinansējums biedrību, NVO, kultūras nozares, jaunatnes un vides attīstības idejām;
- digitalizācija, viedu un inovatīvu pakalpojumu izstrāde un ieviešana pašvaldībā.

Programmā tāpat norādīts, ka ņemot vērā demogrāfisko situāciju, ilgtermiņā jālūkojas pēc "gudrās sarukšanas" risinājumiem.

Savukārt, Vidzemes plānošanas reģiona Valmieras novads īsteno inovāciju atbalsta programmu "Zīle", kuras mērķis ir veicināt jaunu produktu un inovāciju realizēšanu, stiprināt esošos uzņēmumus un veicināt jaunu tehnoloģisku uzņēmumu veidošanos. Turklāt programmas īstenošanas ietvaros visām iesaistītajām teritoriālajām apvienībām ir iespēja klūt par inovāciju un jaunu produktu testēšanas vidi (angliski test-bed), proti, labvēlīgu vietu, kur uzņēmumiem veidoties, attīstīties un nobriest. Atbalsta programmas ietvaros uzņēmumiem ir iespēja saņemt finansējumu, lai ieviestu dažādas inovācijas savas uzņēmējdarbības attīstībā. Vienlaicīgi no pieejamās informācijas nav uzreiz saprotams, cik lielā mērā šis attiektos uz SI sociālo pakalpojumu jomā.

Pētot citu pašvaldību publiskos resursus saistībā ar SI, tika konstatēts, ka, piemēram, par pašvaldības sociālo vidi Cēsu novada Attīstības programmā 2022-2028 [13], rakstīts, ka inovatīvu risinājumu meklēšana kļūst arvien aktuālāka, lai risinātu sociālās problēmas sabiedrībā. Viens no efektīvākajiem un inovatīvākajiem veidiem, kā mazināt sociālās problēmas, ir sociālā uzņēmējdarbība. Sociālās uzņēmējdarbības attīstība ir būtisks instruments sociālo problēmu risināšanai inovatīvā un ilgtspējīgā sabiedrībā.

Saskaņā ar publiski pieejamo informāciju, Cēsu novadā tiek īstenotas vairākas uz inovācijām vērstas aktivitātes. Piemēram, EEZ/Norvēģijas finanšu instrumenta programmas “Pētniecība un izglītība” līdzfinansēta projekta “Inovācijas centra veidošana Cēsīs” ietvaros [11] tiek izstrādāts un ieviests saturs topošajā Cēsu Kosmosa Izziņas Centrā. Tāpat Cēsu pašvaldība, gatavojoties pretendēt uz Eiropas kultūras galvaspilsētas 2027 statusu, pieteikuma iesniegšanai 2020.gadā veidoja darba grupu [12], kurai kā viens no uzdevumiem bija noteikts: “Nodrošināt sabiedrības iesaistes aktivitātes pieteikuma sagatavošanā, īstenojot dažādas aktivitātes un sociālās inovācijas”. Abos gadījumos šīs aktivitātes gan nav tieši saistīts ar SI iniciatīvām sociālo pakalpojumu attīstībā DI procesa kontekstā.

Tāpat Cēsu novada pašvaldība īstenojusi NVO sociālās jomas projektu konkursus [14], kuru mērķis ir iesaistīt nevalstisko sektoru jaunu inovatīvu sociālo un rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanā, kā arī palielināt sociāli mazaizsargāto iedzīvotāju iesaistišanu sabiedriskajās aktivitātēs, mazinot viņu sociālo atstumtību. Vērtējot šī konkursa projektu pieteikumus, esot ņemts vērā idejas pamatojums, radoša pieeja mērķa grupu problēmu risināšanā, iesaistīto jauno dalībnieku skaits, plānoto izmaksu pamatotība u.c. Saskaņā ar atbalstīto projektu aprakstiem 2022.gadā Cēsu novada senioriem, personām ar invaliditāti, kā arī ģimenēm ar bērniem ir/būs iespēja piedalīties saliedējošos un izzinošos pasākumos, apmeklēt gleznošanas nodarbības, teātra izrādi u.c. aktivitātes. Cēsu novadā dzīvojošiem bērniem plānots nodrošināt fiziskās un emocionālās veselības veicināšanas atbalsta programmu, kā arī vasaras nometni. Ar atbalstīto projektu starpniecību plānots nodrošināt senioru, kas dzīvo vieni, apciemošanu un siltas maltītes piegādes.

Jānorāda, ka Cēsu novada pašvaldības atbalstītie projekti faktiski ir par dalībnieku iesaistišanos sabiedriskajās aktivitātēs, bet mazāk par inovatīvu sociālo pakalpojumu sniegšanu.

Zemgales plānošanas reģiona Jēkabpils novada attīstības programmas 2021.–2027.gadam [33] prioritātē “Efektīva teritorijas pārvaldība un sadarbība”, paredzēts, ka lai nodrošinātu efektīvu pašvaldības, tās iestāžu un uzņēmumu darbību un iedzīvotājiem sniegto pakalpojumu kvalitāti, īpaša nozīme turpmākajos gados ir e-pārvaldes principu, inovatīvu risinājumu un digitalizācijas rīku ieviešanai darba

organizācijā un pakalpojumu nodrošināšanā. Lai arī programmā teikts, ka, sekojot pasaules tendencēm sociālās aprūpes jomā un iesaistoties NVO sektoram, pastāv iespēja Jēkabpils novadā attīstīt alternatīvo sociālo pakalpojumu sniegšanu un norādīts, ka ir uzlabojama sadarbība sociālo pakalpojumu sniegšanas jomā Jēkabpils novada iekšienē - dažādās teritorijās, tālākajā tekstā par atbalstu SI sociālā jomā izlasīt nevar.

Savukārt, Latgales plānošanas reģiona Daugavpils valstspilsētas un Augšdaugavas novada attīstības programma 2022.– 2027.gadam [16, 17] paredz veicināt darba tirgus pieprasījumam atbilstošu izglītības piedāvājumu, pilnveidojot izglītības iestāžu sadarbību ar uzņēmējiem un augstākām izglītības iestādēm, kā rezultātā tiks realizēti apmācību projekti, kas būs pielāgoti sociālajiem uzņēmumiem, tiks veicināta sociālo inovāciju un ideju attīstība, kā arī apmācīti kopienu pakalpojumu sniedzēji. Tāpat programma paredz, ka tiks pilnveidoti SBSP un sociālās palīdzības sniegšana, piemērojot to personas vajadzībām un iznākuma efektivitātei, un plānota sociālās uzņēmējdarbības sekmēšana – tiks īstenota sadarbība ar komersantiem sociālo pakalpojumu izveidē un nodrošināšanā. Lai mazinātu sociālo izslēgtību, plānots sniegt atbalstu NVO, kuras iesaistās sociālo problēmu risināšanā.

Arī Daugavpilī EEZ un Norvēģijas finanšu instrumenta 2014.– 2021.gada perioda programmas “Pētniecība un izglītība” ietvaros ir izveidots Daugavpils inovāciju centrs, kas pašlaik koncentrējas uz uzņēmējdarbības un profesionālās karjeras attīstību STEM¹⁷ jomā.

Pārejot uz reģionālo administratīvo līmeni, konstatējams, ka arī plānošanas reģionu attīstības stratēģijās ir atrodamas norādes par SI vai inovācijām dažādās jomās. Tā, piemēram, “Kurzemes plānošanas reģiona Ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2015.– 2030.gadam” [34], nosaka, ka sabiedrībā veidojas un tiek atbalstīts sabiedrības un indivīdu radošums, kas izpaužas spējā veidot jaunus risinājumus un inovācijas visdažādākajās jomās. Saistībā ar demogrāfisko situāciju reģionos, tiek runāts par “gudro sarukšanu” - ar transporta, vides, komunikāciju un SI saglabāt apdzīvojuma struktūru, apbūvi un infrastruktūru, kas nozīmīga uzņēmējdarbībai un augstai dzīves kvalitātei. Savukārt “Vidzemes plānošanas reģiona ilgtspējīgas attīstības stratēģijā 2030” [114] Ilgtermiņa prioritātē “Ilgtspējīga uzņēmējdarbības un inovāciju vide” kā viens no svarīgākajiem rīcības virzieniem noteikts “Sociālā uzņēmējdarbība un sociālās inovācijas”. Vienlaicīgi nav nepārprotami secināms, tieši kādā veidā SI iniciatīvas tiktu atbalstītas to attīstības procesā un vai tās būtu tiešā veidā saistītas ar DI procesu virzību - SAC alternatīvu sociālo pakalpojumu attīstību.

¹⁷ STEM - Science, technology, engineering, and mathematics - (zinātne, tehnoloģijas, inženierzinātne, matemātika)

Analizējot informāciju par LV vislielāko pašvaldību - Rīgas valstspilsētu - ar visvairāk iedzīvotājiem un vislielāko nepieciešamību nodrošināt dažādus personu vajadzībām atbilstošus sociālos pakalpojumus, konstatējams, ka līdz šim SI sociālā jomā ir tikušas attīstītas Rīgas pašvaldības aktivitāšu ietvaros un pēc SI “nobriešanas” un izaugšanas tās tika mērogotas arī valsts līmenī.

Rīgas attīstības programmā 2021-2027 [93] norādīts, ka pašvaldībā plānots “atbalstīt SI, sociālo uzņēmējdarbību un sociāli atbildīgu uzņēmējdarbību, lai palīdzētu risināt sabiedrībai aktuālas problēmas, veicinot sociālās atstumtības riskam pakļauto iedzīvotāju integrēšanos darba tirgū (Rīgā ir reģistrēta vairāk nekā puse Latvijas sociālo uzņēmumu)”.

Vienlaicīgi Rīga ir tā pašvaldība, kas strādā ar SI kā patstāvīgu konceptu. Piemēram, 2021.gada martā pašvaldība organizēja tieši SI veltītu semināru-diskusiju “Rīga-sociālo inovāciju galvaspilsēta” [91], kurā cita starpā tika sniegts neliels skaidrojums par to, kas ir SI, un prezentēti Rīgas pašvaldības inovatīvie risinājumi sociālo pakalpojumu jomā, kuri jau bija mērogoti vai varētu tikt mērogoti visā Latvijā.

Pasākumā tika atzīmēts, ka Rīgā un Latvijā diemžēl nav bijis un šī ziņojuma autoru ieskatā vēl aizvien nav vienots redzējums un uzskats, ka SI ir patiesi nepieciešamas.

Rīgas pašvaldība semināra-diskusijas laikā rosināja, ka tās iesāktais sociālo pakalpojumu jomā jāpaplašina nacionālā mērogā un aicināja nacionāla līmeņa atbildīgās iestādes un amatpersonas uz diskusiju un labāku turpmāku sadarbību SI iniciatīvu ieviešanā sociālā jomā. Sadarboties, mācīties salīdzinot un daloties esošajā pieredzē, bija viens no galvenajiem ierosinājumiem. Pasākuma ietvaros attiecīgo sadarbības partneru (LM, VM, VARAM un LPS) pārstāvji runāja par labākas sadarbības nepieciešamību un iespējām jaunu sociālo pakalpojumu attīstībā. Tāpat tika akcentēts fakts un arī nepieciešamība nākotnē Rīgas pieredzi SI iniciatīvu attīstībā un sociālo pakalpojumu nodrošināšanā multiplicēt citās pašvaldībās visā Latvijā. Tālāk attēlā redzami daži piemēri, kurus pašvaldība norādīja, kā labāk zināmās SI, kas īsākā vai garākā laika periodā tika mērogotas nacionālā līmenī:

Rīgas sociālo inovāciju vēsture/ zināmākie piemēri

- **SOPA** - sociālās palīdzības informatīvā sistēma (kopš 2003.gada Rīgā, kopš 2017.gada visā LV).
- **Ģimenes atbalsta nodaļa** Sociālajā dienestā (Rīgā pirmā izveidota 1998.gadā, šobrīd ir gandrīz visos Sociālajos dienestos Latvijā)
- **Ģimenes asistents** (uzsākts Rīgā 2010.gadā, nacionālais pilotprojekts tiek īstenots no 2020.gada novembra)
- **Ģimenes modelis ilgstošajā aprūpē bērniem** (uzsākts 2011.gadā Rīgā, pilnībā ieviests 2018.gadā; VSAC Rīga pilotprojekts 2019.gadā, DI projektā pirmie šādi pakalpojumi vēl tikai top)
- **Atelpas brīdis** ģimenēm, kurās ir bērns vai jauniešs ar garīga rakstura traucējumiem (Rīgā kopš 2006.gada, DI projektā Rīgas plānošanas reģionā no kopš 2018.gada novembra)
- **APSiS** jeb aprūpes vajadzību izvērtēšanas sistēma. Rīgā kopš 2017.gada
- **Audzūģimeņu atbalsta programma** - Rīgā no 2012.gada, 2018.gada vidū valstī sāk veidot Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centrus

Attēls 3-3-1, Rīgas pašvaldības mērogotu SI piemēri

Kā trūkums un traucēklis stratēģisku ilgtermiņa lēmumu pieņemšanā SI kontekstā tika nosaukta nozaru līdzšinējā nošķirtība. Dalībnieku ieskatā, lai veiksmīgāk un ātrāk virzītos uz priekšu, tai skaitā SI iniciatīvu attīstībā un ieviešanā, tostarp nacionālā līmenī, esošā sadarbība, kas bāzēta vienotā izpratnē, nav pietiekama vai pat iztrūkst.

Efektivitāte un ātrāka sociālo mērķu sasniegšana tika norādīti kā daži no SI īstenošanas un ieinteresēto pušu savstarpējās sadarbības galvenajiem un būtiskākajiem ieguvumiem. Vienlaicīgi starpnozaru sadarbība (piemēram, veselības un labklājības nozaru) tika uzsvērtā kā aktuāla ne tikai Covid laikā vai senioru un paliatīvo slimnieku labklājības nodrošināšanā. Sadarbība, kā norādīja runātāji, ir svarīga nepieciešamība integrētu un kvalitatīvu pakalpojumu un iedzīvotāju labklājības nodrošināšanā, kā arī uz personu centrētā pieejā. Uzteicami, ka diskusijā visas puses pauda apņemšanos turpināt aizsākto un sadarboties intensīvāk, lai risinātu tās ikdienas sociālās vajadzības, kas pastāv, bet vēl nav atrisinātas, vai rodas no jauna.

Kāds dalībnieks vērsa uzmanību, ka pašlaik pastāvošo birokrātisko un veicamo laikietilpīgo procedūru dēļ, jo bieži vērojama finansiālā un cita veida saistība ar un vienlaicīgi atkarība no fondiem, plāniem vai programmām, dažkārt tik

nepieciešamais finansējums SI vai sociāliem pakalpojumiem nav pieejams “šodien, kad ir reālā vajadzība”, tas tiek saņemts pārlietu novēloti (piemēram, pēc 3 gadiem).

Semināra-diskusijas vadītāja ieskatā, nozares pārstāvjiem un citām ieinteresētajām pusēm trūkst drosmes runāt un rīkoties, tai skaitā pieņemt lēmumus, kā arī nav tālredzība sociālo pakalpojumu plānošanā un sniegšanā.

Papildus tam tika norādīts uz dažkārt nesamērīgajām prasībām SBSP nodrošināšanā. Vēsturiski, prasības sociāliem pakalpojumiem tika saistītas ar pakalpojuma sniegšanas vietu – institūciju un/vai struktūru, kas pakalpojumu nodrošina. Jāpiekrīt, ka mainoties pieejai – no sociālais pakalpojums institūcijā uz pakalpojums personas dzīvesvietā, dažas prasības sociālā jomā netiek līdzī laikiem jeb ir novecojušas. Tas rada šķēršļus SI iniciatīvu sociālā jomā ātrākai ieviešanai praksē. Vēlme, drosmē un elastība prasību un normatīvā regulējuma pārskatīšanā un pielāgošanā, kas savukārt saistīta ar vienotu un labu sociālās jomas, tai skaitā SI termina izpratni, diemžēl nav bieži novērojama praksē.

SI iniciatīvu attīstību tieši sociālajā aprūpē pasākuma dalībnieku ieskatā negatīvi ietekmē arī līdzšinējie sociālo pakalpojuma cenas veidošanās principi. Piemēram, sociālā nozarē ilgstoši eksistējusi tendence - aprūpē iesaistītajiem darbiniekiem noteikt minimālo atalgojumu. Ja valstī ceļ minimālo algu, automātiski ceļas sociālā pakalpojuma cena. Pašvaldību līmenī tad strauji pieaug izdevumi sociālās aprūpes pakalpojumu nodrošināšanai, bet ne pakalpojuma apjoms vai pakalpojumu sniedzēju un saņēmēju skaits. Pieejamie resursi tiek ieguldīti esošajās sociālās aprūpes formās (tai skaitā institūcijās) un pakalpojumos, nevis SI.

Sociālo pakalpojumu un DI kontekstā viens no SI iniciatīvas attīstības veiksmes faktoriem ir princips “nauda seko klientam” nevis pakalpojumam. Lai arī sociālās jomas normatīvie akti paredz iedzīvināt šo principu, piemēram, attiecībā uz personām, kas DI procesa ietvaros pārtrauc pakalpojuma saņemšanu SAC, tas tomēr līdz šim nedarbojas pilnībā. Taču LM norāda, ka veiksmīgas SI (tādas, kam pozitīvs rezultāts) parasti kļūst par normu sistēmā, un saskata, ka nākotnē princips “nauda seko klientam pēc institucionālās aprūpes pabeigšanas/izbeigšanas” - varētu būt norma arī LV.

Semināra-diskusijas dalībnieki atzīmēja - SI parāda, ka ir iespējams efektīvāk izmantot esošos finanšu līdzekļus, ne vienmēr ir jāmeklē jauns vai papildus finansējums.

Nemot vērā, ka tika diskutēts par SI esamību, attīstību un mērogošanas iespējām un nepieciešamību, faktiski 2021.gada marta pasākuma laikā nosauktie trūkumi un šķēršļi tieši sasaucas ar un norāda uz SI ekosistēmā eksistējošiem trūkumiem. Līdzīgi ir ar veiksmes faktoriem – savstarpējo uzticēšanos, jēgpilnu nevis formālu

sadarbību, ilgtermiņa finansiālu atbalstu (3+ gadi termiņš nevis ikgadējā budžeta programmu ietvaros), pierādījumos balstītu informāciju un pieredzes apmaiņu, u.c. Jāsecina, SI jautājumi kopumā ir pašvaldību un plānošanas reģionu redzeslokā, tomēr konkrētāka informācija nav vienkārši atrodamā un nav skaidri saprotams, vai un kādā veidā tiktu atbalstītas SI iniciatīvas SBSP attīstībā jeb sociālo pakalpojumu izveidē DI procesa kontekstā.

3.4. Iesaistītās puses un to sadarbība

Sociālās inovācijas mērķis [20] ir pilnveidot eiropiešu dzīvi, uzlabojot darba apstākļus, izglītību, kopienu attīstību un veselības aprūpi, kā arī risinot tādas būtiskas problēmas kā nabadzība un diskriminācija. Lai Eiropa rastu jaunus risinājumus problēmām, ar ko ikdienā saskaras mūsu sabiedrība, ir nepieciešama publiskā sektora iestāžu, pilsoniskās sabiedrības, akademiķu un uzņēmumu iesaiste.

Saskaņā ar šajā ziņojumā izmantoto SI definīciju, iesaistītajām pusēm, to sadarbībai un jaunu sadarbības modeļu veidošanai ir nozīmīga loma SI ieviešanā un attīstībā.

Ikvienam, kas vēlas veicināt SI attīstību, jāņem vērā SI sarežģītība un iesaistīto pušu savstarpējās atkarības [19]. Vienlaicīgi visiem iesaistītajiem ir svarīga loma SI ekosistēmā, un pušu sadarbība tiek uzskatīta par būtisku priekšnoteikumu ilgtermiņa procesu un risinājumu radīšanai [108].

Kartēšanas ziņojuma izstrādes procesā analizētā informācija apliecina, ka SI attīstības procesos iesaistīto un ieinteresēto pušu loks ir samērā plašs un var mainīties no gadījuma uz gadījumu.

SI attīstības procesā un līdz ar to arī SI ekosistēmā LV bijuši iesaistīti vismaz šādi dalībnieki (ieinteresētās puses un to pārstāvji):

- cilvēks, kuram ir konkrēta problēma;
- cilvēks kuram ir ideja konkrētas problēmas risināšanai;
- SI mērķgrupas pārstāvji un/vai to radiniek;
- NVO;
- SOC SIA;
- uzņēmumi;
- uzņēmēji;
- izglītības, veselības aprūpes, sociālo pakalpojumu u.c. iestādes, atbilstoši SI darbības jomai;
- radošo industriju pārstāvji;
- pašvaldības un to iestādes;
- plānošanas reģioni;

- reģionāla līmeņa institūcijas un organizācijas;
- valsts iestādes (ministrijas, NVA, CSDD, VK, u.c.);
- SAEIMA;
- citu ES valstu pārstāvji.

2019.gadā LV tika veikts pētījums “Sabiedrības finansiālā, informatīvā, organizatoriskā un kopējā iesaiste sociālās inovācijas procesos Latvijā”¹⁸, kura ietvaros cita starpā tā pieci autori vērtēja arī SI procesos ieinteresēto personu iesaisti. Autori, konstatējuši, ka SI procesos ar dažādu aktivitātes, atbildības un entuziasma līmeni iesaistās desmit galvenās ieinteresētās puses: sociālie inovatori, viņu ģimenes un draugi, projektu mērķgrupas, valsts institūcijas, NVO, pašvaldības, uzņēmumi, ES institūcijas, izglītības iestādes un citi indivīdi.

Starp šajā ziņojumā un konkrētajā pētījumā konstatēto par SI ekosistēmas dalībniekiem nav būtiskas atšķirības.

Tāpat pētījumā secināts, ka LV sabiedrība ir pasīva saistībā ar SI jautājumiem un ieinteresētu pušu iesaistīšanās līmenis nav augsts. To visdrīzāk var izskaidrot ar faktu, ka SI ir salīdzinoši jauna koncepcija Latvijas sabiedrībā, līdz ar to nav pietiekama izpratne par SI terminu un tās normatīvais regulējums vēl nav pilnībā izveidots.

Visbiežāk NVO ir aktīvākās SI iniciatīvu veidotājas un attīstītājas, jo spēj operatīvāk kā dažādu līmeņu pārvaldības iestādes atsaukties uz sabiedrībā, tai skaitā vietējā kopienā vai pat tuvākajā lokā - radnieku vidū konstatētām sociālām problēmām un sociālām vajadzībām, piedāvājot risinājumus, kas ir reāli, ekonomiski efektīvi (jo pastāv tāda nepieciešamība¹⁹), darbojas un sevi pierāda pozitīvu sasniegto rezultātu formā.

Pārsvarā, SI iniciatīvu autori – inovatori SI attīstības procesā mēģina paši saviem spēkiem risināt gan savas problēmas, gan organizatoriskos un saturiskos, gan finansiālos jautājumus.

Vienlaikus jāatzīmē, ka pašvaldības ir tās, kuras LV sniedz vislielāko atbalstu SI iniciatīvu autoriem to ideju īstenošanā, tai skaitā pietiekami aktīvi piedalās SI

¹⁸ 2019.gadā monogrāfijā ir starpdisciplināri pētīta SI, tās būtība, ietekme uz sabiedrības ilgtspējīgu attīstību, to veicinošie un kavējošie faktori, kā arī šķēršļi un to pārvarēšanas paņēmieni, analizēta iesaistīto pušu rīcība un to līdzdalības dimensijas, aplūkoti attīstības scenāriji un labas prakses piemēri Latvijā un citās Eiropas valstīs, izstrādāta sabiedrības finansiālās, informatīvās un organizatoriskās iesaistes SI procesos indeksu koncepcija un šo indeksu aprēķināšanas metodoloģija. Darbā analizēti arī līdz tam LV SI īstenošanai nepielietoti finansējuma avoti. Monogrāfija paredzēta SI pētniekiem, praktiķiem, sociālajiem uzņēmējiem, politikas veidotājiem, pašvaldību vadītājiem, pedagogiem un izglītības iestāžu vadītājiem, studentiem un visiem, kas interesējas par SI un tās veicināšanas jautājumiem [80, 55. lpp.].

¹⁹ LV ir zema mājāsaimniecību maksātspēja un augsts nabadzības riskam pakļauto mājāsaimniecību skaits [79].

realizācijā kā informatīvi, tā organizatoriski un finansiāli, jo pašvaldības ir tieši ieinteresētas atrisināt aktuālās problēmas un radīt pozitīvas pārmaiņas savā vidē un vietējā kopienā. Secināts, ka izglītības iestādēm pārsvarā ir pasīva loma SI attīstības procesos – tās aprobežojas ar informatīvo atbalstu.

Pētījuma dokumentā norādīts, ka valstisko institūciju atbalsts SI īstenotājiem 2019.gadā bija zems, un secināts, ka “SI īstenošanā Latvijā galvenais spēlētājs ir pats sociālais inovators, kurš cenšas no lejas uz augšu (bottom-up) aktivizēt un konsolidēt pārējās ieinteresētās puses aktuālo sabiedrības problēmu risināšanā nenozīmīga valstisko institūciju atbalsta un nepilnīgas tiesiskās bāzes apstākļos”.

Jāatzīmē, ka valsts attīstības plānošanas dokumentos ir norādīts SI tik svarīgais sadarbības aspekts. Ņemot vērā, ka „Latvija 2030” [51] attiecas uz ikvienu LV iedzīvotāju, par šīs stratēģijas īstenošanu un uzraudzību atbildīgās institūcijas, piemēram, uztur un rosina sabiedrisko diskusiju, kuras ietvaros starp dažādām sabiedrības grupām notiek informācijas apmaiņa par labākajām, radošākajām un inovatīvākajām ilgtspējīgas attīstības idejām. Stratēģija paredz, ka LV jārada jaunas sabiedrības līdzdalības formas (pilsoņu paneļi, pilsoņu žūrijas, starpnozaru un sabiedrisko inovāciju koordinācijas un sadarbības platformas, inovāciju portāli u.c.), iesaistot pēc iespējas plašāku cilvēku loku un radot pēc iespējas labāku vidi jaunu un radošu ideju ģenerēšanai²⁰. Stratēģijā norādīta nepieciešamība izveidot starpnozaru masveida jaunrades koordinācijas institūciju, kas nodrošinātu dažādu nozaru un institūciju savstarpējo sadarbību inovatīvu ideju realizācijā.

Jāuzsver, ka sadarbības veiksmīgai norisei ir nepieciešama visu pušu ieinteresētība. Publiski pieejamā informācija apliecina, ka dažviet interese rezultējas ar atbilstoši pasākumiem, īpaši, ja iesaistītās puses izprot sadarbības efektivitāti un nozīmību. Piemēram, pašvaldību darbinieki piedalījušies seminārā „Sociālā inovācija kā dzīvesveids”²¹, kurā tika skatīti jautājumi par pašvaldības un valdības lomu SI veicināšanā un SI kā rīku kopienas attīstībā.

Kā piemēru par iesaistīto dalībnieku dažādajām lomām var norādīt, ka “Sociālās aizsardzības un darba tirgus politikas pamatnostādnes 2021.–2027. gadam” [74] paredz attīstīt sociālo pakalpojumu sistēmu, izmantojot SI. Šī uzdevuma izpildē SIF ir noteikta konkrēta loma - viena no līdzatbildīgajām institūcijām. Savukārt, īstenojot ESF līdzfinansētu projektu “Dažādības veicināšana”, SIF ir SI inovatora lomā, jo veido un pilotē jaunus inovatīvus pakalpojumus, piemēram, sociālā mentora pakalpojumu

²⁰ Latvija 2030, kā iespējamus risinājumus ilgtspējīgas sabiedrības attīstībai norāda, piemēram, masveida jaunrades portāla izveidi, kurā iedzīvotāji var iesniegt savas idejas un novērtēt, komentēt un papildināt citu iesniegtās idejas. Lai motivētu cilvēkus apmainīties ar idejām, esot jāveido fonda veiksmīgāko ideju testēšanai un realizācijai, un jānosaka, ka 10 populārākās idejas ik gadu tiek realizētas no fonda līdzekļiem, u.tml.

²¹ Seminārs tika organizēts jau 2013.gadā Ziemeļvalstu Ministru padomes atbalstīta projekta ietvaros.

patvēruma meklētājiem [95] un pašlaik sadarbībā ar pašvaldībām uzsākts darbs pie jauna pakalpojuma bezpajumtniekiem [97] izveides.

Gan pētījumi, gan plānošanas dokumenti, gan projektu piemēri norāda, ka NVO ir nozīmīgākais partneris SI attīstības procesā. Savukārt SOC SIA visdrīzāk ir otra nozīmīgākā dalībnieku grupa SI ekosistēmā LV. 2015.gada rudenī LV tika dibināta²² biedrība “Latvijas Sociālās uzņēmējdarbības asociācija (LSUA)”, kas pašlaik apvieno vairāk nekā 120 biedrus. LSUA darbība vērsta [64] trīs būtiskos virzienos:

- interešu aizstāvība;
- biedru kapacitātes stiprināšana;
- sabiedrības informēšana.

Citu aktivitāšu starpā LSUA saviem biedriem palīdz nodrošināt ātru informācijas apmaiņu un jaunākās ziņas par finanšu piesaistes un sadarbības iespējām.

Domājot par SI ekosistēmas dalībniekiem tuvākajā laikā, jāatzīmē, ka saskaņā ar Partnerības līgumu 2021.-2027.gadam tieši LM ir noteikta kā ESF+ Nodarbinātības un sociālās inovācijas sadaļas koordinējošā iestāde Latvijā [50].

3.5. Finansējums

Pētījumā “Sabiedrības finansiālā, informatīvā, organizatoriskā un kopējā iesaiste sociālās inovācijas procesos Latvijā” [80, 55. lpp.] 2019.gadā tika konstatēts, ka SI finansiāli visvairāk ir atbalstījušas:

- pašvaldības;
- ES institūcijas;
- dažādi uzņēmumi.

Savukārt monogrāfijā iekļautajā sadaļā “Sociālās inovācijas finansēšanas iespējas: ārvalstu pieredzes apkopojums” [80, 71. lpp.], kas arī rakstīta 2019.gadā, tās autors norāda, ka gan LV, gan ES dalībvalstīs līdz tam pazīstamākie SI finansēšanas instrumenti bija valdību atbalsta finansējums (granti), subsīdijas un ziedojumi, dažviet nodokļu atlaides, kā arī privātā sektora uzņēmēju iesaistīšanās speciālos valsts vai pašvaldības iepirkumos un labdarībā. Apkopojumā norādīts, ka LV trūkst pieredzes par tādiem SI risinājumiem, kuri dod iespēju ieguldīt naudu ar mērķi pelnīt, un tādiem papildu SI finansējuma veidiem, kuri piesaista privāto kapitālu.

Iesaistītās puses nereti norāda, ka pastāv attieksme - “SI (=NVO) ir jāspēj pašai sevi uzturēt ilgtermiņā, lai SI/NVO nav vienmēr jāgaida valsts vai pašvaldības atbalsts”.

²² LSUA dibinātājorganizācijas ir Fonds atvērtai sabiedrībai “DOTS”, Sabiedrisko pētījumu centrs “PROVIDUS”, Latvijas Samariešu apvienība, labdarības veikalu tīkls “Otra elpa” un sociālās uzņēmējdarbības akcelators “New Door”. Pirms asociācijas dibināšanas minētās organizācijas deva ieguldījumu sociālās uzņēmējdarbības pētniecībā un popularizēšanā Latvijā.

Tāds viedoklis faktiski (īpaši pēdējos četros gados) piespiež SI iniciatīvas uzsācējus kļūt par SOC SIA, arī ja to biznesa plāni nav pietiekami skaidri un pamatoti vai tajos netiek ņemta vērā jau augstāk norādītā potenciālo sociālo pakalpojumu saņēmēju (produktu pircēju) zemā maksātspēja. Ir novērots, ka gala saņēmējam (tostarp pircējam-pašvaldībai) ir interese par SI iniciatīvu, piemēram, tās ietvaros piedāvāto sociālo pakalpojumu, bet ekonomiskie apstākļi (nespēja samaksāt) piespiež atteikties no piedāvātajām iespējām pakalpojumu/produktus izmantot.

Ņemot vērā, ka saskaņā ar Sociālā uzņēmuma likumu SOC SIA peļņa tiek novirzīta statūtos noteikto mērķu sasniegšanai jeb tālākai SOC SIA un SI darbības attīstībai, tad nozīmīgi izprast, kāda ir SOC SIA finansiālā situācija.

LM iesniegtie SOC SIA ikgadējie pārskati dod iespēju analizēt SOC SIA finanšu datus. Atbilstošajā informatīvajā ziņojumā [45], norādīts, ka saskaņā ar SOC SIA darbības pārskatiem par 2020.gadu, 57% SOC SIA noslēdza šo gadu ar peļņu un tās apmērs bija no 106 līdz 158 452 EUR. Vienlaicīgi 43% uzņēmumu 2020.gadu noslēdza ar zaudējumiem, kuru apmērs bija mērojams no viena līdz 182 274 EUR. Savukārt, SOC SIA gada neto apgrozījums 25% gadījumu pārsniedza 100 000 EUR, 16% - bija no 40 000 līdz 100 000 EUR un 59% - zem 40 000 EUR.

Pašlaik nozīmīgākais atbalsts sociālās uzņēmējdarbības attīstībai ir LM un ALTUM atbalsta pasākums [59], kura ietvaros ir iespēja iegūt finansiālu grantu jēgpilnas sociālās uzņēmējdarbības attīstībai. Pasākumā pieejamais finansējums variē no 5000 - 200 000 eiro un ir atkarīgs no uzņēmuma pieredzes un līdzšinējā apgrozījuma.

Analizējot iespējamus un reālos SI finansēšanas avotus, konstatējams, ka biežāk tiek izmantots vai kopumā ir pieejams:

- dažādu finansētāju, tai skaitā ES un ārvalstu donoru projektu finansējums,
- granti,
- pašvaldību budžeta finansējums.

Salīdzinoši retāk tiek norādīts uz sabiedrības labdarības finansējumu dažāda veida ziedojumu formā un finansējumu, kas radies komercdarbības rezultātā.

Vairākās pašvaldībās ir izveidoti īpaši fondi inovāciju projektu finansiālam atbalstam. Piemēram, Valmieras novada pašvaldībā ir inovāciju atbalsta programma "Zīle" [111], Cēsu novada pašvaldībā - atbalsta programma NVO [14], bet Rīgā izveidots Rīgas inovāciju fonds²³.

Šī kartēšanas ziņojuma autoru ieskatā visdrīzāk SI iniciatīvas saņem finansējumu inovatīvu projektu un ideju sociālā jomā īstenošanai arī no valsts budžeta, tomēr līdz

²³ Fonda uzdevumi ir veicināt Rīgas viedās pilsētas attīstību, sniegt atbalstu pašvaldības institūcijām inovatīvu projektu īstenošanā un sniegto pakalpojumu uzlabošanā. Inovāciju fonda finansējumu veidos pašvaldības pamatbudžeta līdzekļi [92].

šim nav bijušas definētas konkrētas, mērķētas un pastāvīgas programmas, kas paredzētas tieši SI attīstības procesu veicināšanai.

Atsevišķas organizācijas norāda un jāpiekrīt, ka pastāvīgs, ilgtermiņa finansējuma trūkums daudzos gadījumos noved pie tā, ka SI iniciatīva apstājas savā attīstības posmā un nekad nenonāk līdz solim, kad to ir iespējams pārņemt/ieviest nacionālā līmenī kā sociālās politikas daļu. Pastāvīga finansējuma trūkums ir viens no būtiskākajiem šķēršļiem SI mērogošanā un sociālās ietekmes paplašināšanā.

3.6. ES struktūrfondi

Tā kā katras valsts SIKC plānotā darbība varētu būt saistīta ar ES finansiālā atbalsta izmantošanu, šajā ziņojumā ir šī apakšnodala, tai skaitā par plānoto saistībā ar SI atbalstīšanu ES struktūrfondu un īpaši ESF+ ietvaros.

Viens no būtiskiem SI atbalsta finanšu instrumentiem līdz šim ir ES fondi un programmas – jau kopš tie ir pieejami Latvijā. Piemēram, ESF pēc būtības ilgstoši ir atbalstījis SI, finansējot projektus vietējā, nacionālā un starptautiskā līmenī. ESF parasti atbalsta SI iniciatīvas, kas veicina iekļaušanos darba dzīvē un sociālo integrāciju, uzlabo prasmju piedāvājumu un mazina nabadzību un sociālo atstumtību.

ESF+ regulas [84] 14.pants “Sociāli inovatīvas darbības” paredz, ka ES dalībvalstis atbalsta SI un velta tām vismaz vienu prioritāti. Vienlaicīgi šajā pantā noteikts, ka “EK veicina SI spēju veidošanu, jo īpaši, atbalstot savstarpēju mācīšanos, veidojot tīklus un izplatot un popularizējot labu praksi un metodoloģiju”.

Nacionālā “ES Kohēzijas politikas programmā 2021.-2027.gadam” [48, 31.lpp., 96.-97.lpp.] iekļauta SI veltīta speciālā prioritāte 4.4. “Sociālās inovācijas” un atbilstošais pasākums - SAM 4.4.1. (ESO 4.12.) “Veicināt nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļauto personu sociālo integrāciju, izmantojot sociālās inovācijas”.

Saskaņā ar šajā programmā norādīto, tai skaitā ņemot vērā to, ka sociālo pakalpojumu pieejamība, daudzveidība un kvalitāte Latvijā joprojām ir nepietiekama, ir plānots stiprināt LV sociālo pakalpojumu jomu, ieguldot sociālo pakalpojumu inovācijās, palielinot pakalpojumu pārklājumu, daudzveidību un kvalitāti, t.sk. palielinot piekļuvi sociālajiem pakalpojumiem cilvēkiem, kuri cieš no sociālās atstumtības. Šim mērķim atbalsts plānots grantu veidā, jo ieguldījumi novirzīti darbībām, kas veicina publisko pakalpojumu attīstību un nenes peļņu.

Ir vairākas SAM 4.4.1. ietvaros plānotās atbalstāmās darbības:

- inovatīvu metožu un risinājumu sociālo pakalpojumu²⁴ sniegšanā izstrāde (t.sk. infrastruktūras pielāgošana un aprīkojuma vai tehnisko risinājumu iegāde) un aprobēšana;
- rezultātu novērtēšana;
- apmācības un konsultatīvs atbalsts sociālā pakalpojuma speciālistiem;
- inovatīvo pieeju multiplicēšana.

Kopumā plānoti pierādījumos balstīti efektīvi/inovatīvi risinājumi, paredzot SI sociālās rehabilitācijas pakalpojuma nodrošināšanā institūcijā un dzīvesvietā. Sekmējot atbalsta nodrošināšanu nemotivētiem cilvēkiem ar GRT, plānota jauna un inovatīva pakalpojuma attīstīšana, izstrādājot starpprofesionālu komandas atbalsta sniegšanas modeli un to aprobējot izmēģinājumu projektā. Jāatzīmē, ka paredzēta integrēta veselības, izglītības un iekšlietu jomas speciālistu sadarbība sociālo pakalpojumu sniegšanā. Atbalsts SI plānots, lai meklētu jaunus risinājumus ilgstošām problēmām un attīstītu efektīvākus sociālo pakalpojumu sniegšanas modeļus, īpašu uzmanību pievēršot uz personu vērstai pieejai un individuālajām vajadzībām pielāgota atbalsta sniegšanai.

Papildus tam, lai risinātu identificētās problēmas un attīstītu kultūras potenciāla izmantošanu, arī KM plāno atbalstīt investīcijas jauna, uz sociālo iekļaušanu orientēta kultūras piedāvājuma radīšanai ES fondu 2021-2027 SAM 4.3.2. „Kultūras un tūrisma lomas palielināšana ekonomiskajā attīstībā, sociālajā iekļaušanā un sociālajās inovācijās” ietvaros. Vienlaikus plānots attīstīt jaunas pieejas, piemēram, kultūras, veselības un sociālās jomas operatoru sadarbības veicināšanai. Lai veicinātu sabiedrības, īpaši mazāk aizsargāto grupu, sociālo iekļaušanos un ar kultūras pieredzes un pakalpojumu starpniecību mazinātu sociālo nevienlīdzību, tiks atbalstīta vietējo kopienu organizāciju sniegto pakalpojumu pieejamība, tostarp pieejamība cilvēkiem ar īpašām vajadzībām un citām sociāli mazaizsargātām grupām ar zemu kultūras līdzdalības īpatsvaru.

Veicināt sociālo ekonomiku cita starpā paredz arī 4.3.3.SAM (ESO 4.1.), īpaši sniedzot atbalstu SOC SIA izveidei un ilgtspējīgai attīstībai. Šī atbalsta ietvaros plānotas apmācības un konsultācijas, finanšu atbalsts, palīdzība SOC SIA un sociālās uzņēmējdarbības uzsācējiem, tostarp veicinot darba integrācijas iespējas uzņēmumos, tai skaitā nodrošinot algu subsīdijas. Tādējādi plānots palielināt nelabvēlīgākā situācijā esošo mērķa grupu pārstāvju nodarbinātības iespējas. Plānoti arī sociālās uzņēmējdarbības ekosistēmas darbības izvērtējumi un pētījumi.

Nozīmīgs finansiāls atbalsts Latvijā plānots arī ANM [49] ietvaros. Plāns paredz atbalstu sešās jomās, tai skaitā nevienlīdzības mazināšanas jomā un veselības jomā,

²⁴ Sociālie pakalpojumi, kuros sniegs atbalstu sociālās atstumtības riskam pakļautām mērķa grupas personām

kas varētu būt ļoti nozīmīgi arī SI iedzīvīnāšanas un attīstības kontekstā. Jānorāda, ka būtisks atbalsts paredzēts Latvijas iedzīvotāju digitālo prasmju apmācībai visos līmeņos, kas arī varētu būt nozīmīgi, tai skaitā sociālās jomas SI attīstības procesā. Tāpat plānots atbalsta palielinājums sociālajiem un nodarbinātības pakalpojumiem, palielinot finansējumu DI pasākumiem. Tomēr jāatzīmē, ka ANM ietvaros inovāciju veicināšana galvenokārt plānota pētniecībā un rūpniecībā.

ES fondu plānošanas dokumenti paredz, ka pakalpojumu pieejamības un inovatīvu risinājumu izstrādes jomā ESF+ ieguldījumi var būt papildinoši ar Eiropas teritoriālās sadarbības (ETS) programmām un citiem ārvalstu finanšu instrumentiem. Tāpat, turpinot iepriekšējo plānošanas periodu praksi, plānota ESF+ investīciju papildināmība ar tiešās pārvaldības ietvaros EK administrēto NSIP, tostarp nepieciešamības gadījumā piesaistot papildu investīcijas publiskā vai privātā sektora SI projektu īstenošanai.

3.7. Atbalsts SI

Pēdējos gados aizvien vairāk tiek atzīts, ka vairumam SI iniciatoru ir nepieciešams specifisks atbalsts un/vai konsultēšana un/vai to kapacitātes stiprināšana. Tas veicina ne tikai SI ideju attīstību, bet arī sekmē SI nobriešanu līdz sociālās ietekmes palielināšanai vismaz nacionālā, ja ne starptautiskā līmenī. Uzdevums veicināt SI spēju uzlabošanu un sniegt nepieciešamo atbalstu kļūst aizvien nozīmīgāks. Tāpēc ES dalībvalstīm jāatrod un/vai jāīsteno tādi risinājumi, kuri apmierina šo atzīto vajadzību.

EK un šīs ziņojuma autoru ieskatā visdrīzāk katrā dalībvalstī būtu nepieciešama organizācija vai struktūra (piemēram, SIKC), kas īstētu SI atbalsta uzdevumu, tai skaitā sniedzot padomus un atbalstu, veicinot SI iniciētāju un īstenoāju prasmju attīstību, un veidojot vai uzlabojot atbilstošos sadarbības un savstarpējā atbalsta tīklus, kā arī nodrošinot finansiālu atbalstu.

Latvijā pašlaik nav izveidota viena konkrēta SI atbalsta struktūra, kas mērķtiecīgi nodrošinātu visa veida atbalstu SI, tomēr šajā jomā ir labas un kvalitatīvas iestrādes. Vienlaicīgi jāatzīmē, ka atbalsts SI, īpaši finansiālais, līdz šim pārsvarā tiek sniegts konkrētu projektu ietvaros, kas ietekmē kā SI iniciatīvas attīstību, tā nobriešanu un ilgtspēju.

Jāsaka, ka kopumā Latvijā SI pieejams daudzveidīgs atbalsts – apmācības, konsultācijas, finanšu granti u.c. Turpmāk šajā apakšnodaļā daži piemēri un informācija par pieejamo atbalstu.

Nacionālā līmenī, piemēram, 2014.-2020.gadu periodā LM izmanto ESF finansiālo atbalstu iniciējot un īstenojot vairākus projektus sociālā jomā²⁵, kas rezultātā varētu uzlabot kā sociālā darba speciālistu profesionālo darbību, tā attīstīt jaunus sociālos pakalpojumus un/vai pilnveidot sociālā darba un SBSP finansēšanas metodes.

Tā 2016.gadā LM uzsāka īstenot ESF projektu "Atbalsts sociālajai uzņēmējdarbībai" [39], ar mērķi noteikt un pārbaudīt optimālus risinājumus SOC SIA izveidei un attīstībai, tai skaitā darba integrācijas SOC SIA atbalstam. Šī projekta ietvaros 2017.gadā LM kopā ar sadarbības partneri ALTUM uzsāka īstenot vairākas darbības mērķētam SI (šajā gadījumā - SOC SIA) atbalstam - sociālās uzņēmējdarbības veicēju informēšanas un konsultēšanas aktivitātes. ALTUM nodrošināja arī biedrību, nodibinājumu un komersantu pieteikumu un biznesa plānu izskatīšanu plānotā finanšu atbalsta piešķiršanai.

Nedaudz vēlāk 2018.gada nogalē Valsts kanceleja sāka īstenot jaunu iniciatīvu, lai paaugstinātu valsts pārvaldes inovācijas kultūru un veicinātu "Valsts pārvaldes reformu plānā 2020" izvirzīto mērķu sasniegšanu. Sākotnēji izveidoto trīs laboratoriju mērķis bija "kalpot par platformu risinājumu radīšanai "vecajām problēmām" jaunā veidā, radot prototipus dažādu izaicinājumu pārvarēšanai" [78]. Šajās laboratorijās tika izmēģinātas dažādas jaunas koprades darba metodes:

- administratīvā sloga mazināšanai;
- stratēģiskai valsts pārvaldes cilvēkresursu vadībai;
- valsts pārvaldes reputācijas un tēla stiprināšanai (vērtību iedzīvināšanai praksē).

Pašlaik darbojas viena laboratorija, kuras misija nav mainīta. Kopš 2021.gada sākuma laboratorijai ir sava interneta vietne [113], kur var uzzināt visu par publiskā sektora inovāciju, darba metodēm, labo praksi un īstenojamiem projektiem utt.

Kā labu SI atbalsta piemēru nacionālā līmenī var minēt arī SIF sniegto atbalstu grantu programmu ietvaros. Pašlaik kā būtiskākās SIF piedāvātā atbalsta un darbības jomas jāatzīmē - atbalsts NVO, mazākumtautībām, ģimenēm, diasporai, sociāli atstumtām un diskriminētajām sabiedrības grupām, kā arī medijiem.

SIF administrētais "NVO fonds"²⁶ ir viens no lielākajiem finanšu atbalsta mehānismiem nevaldības organizācijām Latvijā. Šai programmai 2021.gada nogalē tika veikts tās pēdējo divu gadu darbības rezultātu izvērtējums [96]. Sagatavotajā

²⁵ Piemēram, projekts „Profesionāla sociālā darba attīstība pašvaldībās” un “Sociālo pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide” (tostarp par individuālā budžeta modeļiem un atelpas brīža pakalpojumu mājoklī), u.c. Vairāk informācija pieejama <https://www.lm.gov.lv/lv/projekti?page=1>

²⁶ SIF ir publisks nodibinājums, kas darbojas jau no 2001.gada. SIF mērķis ir atbilstoši attīstības plānošanas dokumentiem finansiāli atbalstīt un veicināt sabiedrības integrāciju [94].

ziņojumā norādīts, ka tikai 2020.-2021.gadā vien atbalstu NVO programmas ietvaros saņēmušas 124 NVO. Secināts, ka atbalstu ir saņēmušas organizācijas ar dažādu darbības mērogu – vietēju, reģionālu, nacionālu vai starptautisku. Aktualizēto tēmu, aptverto mērķgrupu un iekļauto aktivitāšu aspektā īstenotos projektus raksturoja liela dažādība. Taču projekti visbiežāk bijuši vērsti uz tēmām un problēmām, kas saistītas ar pilsoniskās sabiedrības attīstību, bērniem, jauniešiem un ģimenēm, sociālo aizsardzību, iekļaušanu un dažādiem pakalpojumiem, kā arī veselību. Pēdējā laikā izteikti pieaudzis tādu NVO projektu īpatsvars, kuros paredzēta sadarbība ar citām organizācijām, institūcijām vai ekspertiem un kuri vērsti uz iedzīvotāju iesaisti, dažādu mērķgrupu aktivitātēm un vietējo kopienu attīstību.

Izvērtēšanas ietvaros veiktajā NVO aptaujā vairāk nekā puse organizāciju norādīja, ka to īstenotajiem projektiem ir bijusi tieša šāda veida ietekme:

- stiprināta NVO kapacitāte,
- palielināta NVO atpazīstamība,
- palielināta organizācijas ietekme,
- radušās jaunas idejas citiem projektiem,
- pilnveidotas NVO biedru un darbinieku kompetences,
- īstenotas jaunas aktivitātes un tādi pasākumi, kādi iepriekš nebija.

Papildus tam SI atbalsta iespējas tiek nodrošinātas arī pašvaldību un reģionu līmenī, piemēram, iepriekš šajā ziņojumā norādītie atsevišķās pašvaldībās izveidotie inovāciju atbalsta fondi.

Tāpat jāatzīmē, ka LV nozīmīgu un nepieciešamu atbalstu, īpaši SOC SIA, piedāvā LSUA [58, 60, 61], Reach for Change Latvia [101], Sociālās inovācijas centrs [106] un citas organizācijas. Piemēram, LSUA jau vairākus gadus piedāvā atbalstu tām SI iniciatīvām, kas tieši saistītas ar sociālo uzņēmējdarbību pašvaldībās. Kā vieni no veiksmīgākajiem SI atbalsta pasākumiem bija LSUA organizētie SI hakatoni [15]. Tie bija 48h gari ideju maratoni, kuros, saņemot profesionālu mentoru - ekspertu atbalstu, SI iniciatīvu autoriem bija iespēja radīt jaunus, moderno tehnoloģiju iespējās balstītus sociālā biznesa modeļus, kurus pasākuma noslēgumā vērtēja LSUA piesaistītie iespējamie investori.

Līdz šim un pašlaik SOC SIA un sociālās uzņēmējdarbības uzsācējiem LV ir pieejams arī cita veida nefinanšu atbalsts – semināri, apmācības, konsultācijas, mentorings, inkubatoru [63] un akseleratoru pakalpojumi, kontaktbiržas, piču konkursi [64] u.c. Arī izveidotie inovāciju biroji, zinātnes parki un citas struktūras pašlaik piedāvā individuāliem uzņēmējiem padomus, prasmju pilnveidošanu, telpas, kontaktus, papildus darba metodes un līdzīgu nefinansiālu atbalstu, kas palīdz SI attīstības procesā, vismaz tā sākumposmā.

Tāpat jāatzīmē, ka īpaši pēdējā laikā veidojas nozīmīga informatīvu un izglītojošu materiālu un SI attīstībai noderīgu resursu bāze, tostarp par atbalstu sociālajai uzņēmējdarbībai, piemēram, LSUA interneta vietnē [61]. Arī NVO "Sociālās inovācijas centrs" atbalsta SI un sociālās uzņēmējdarbības iniciatīvas informatīvi un izglītojoši, tai skaitā īstenojot gan vietēja, gan starptautiska mēroga projektus. Piemēram, kopā ar ārvalstu partneriem izveidota un regulāri tiek papildināta īpaša e-platforma [103], kas ļauj atbalstīt SOC SIA [102] un citas organizācijas nacionālā mērogā un vēl plašāk - vismaz Baltijas jūras reģiona valstīs. Tāpat LM turpina rīkot pasākumus SI atbalstam, piemēram, SOC SIA nedēļu, informatīvos seminārus un apmācības sociālās uzņēmējdarbības uzsācējiem.

Nozīmīgs SI sniegtais atbalsts LV bija 2021.gadā sarīkotais otrais sociālās uzņēmējdarbības uzsācēju biznesa ideju konkurss, kura rezultātā noskaidrotajiem visiem 20 uzvarētājiem tika piedāvātas konsultācijas un iespēja pēc SOC SIA dibināšanas un reģistrēšanas iesniegt biznesa plānu ALTUM turpmākai granta saņemšanai.

Papildus tam jāatzīmē, ka viena no būtiskām SI un tās ekosistēmas atbalsta formām ir pētnieciskie un akadēmiskie materiāli, kas var sniegt ievērojamu ieguldījumu SI iedzīvināšanai un attīstībai. LV pētījumi un akadēmiskā literatūra par SI nav pieejama lielā apmērā, tomēr publiski ir atrodami atsevišķi pētījumi un iestrādnes [18, 67]. Šī ziņojuma sagatavošanas procesā autori iepazīs ar Zinātnisko monogrāfiju²⁷, kurā SI un tās būtība ir pētīta tieši starpdisciplināri. Vienlaicīgi tajā sniegtas atbildes uz jautājumiem par SI ietekmi uz sabiedrības ilgtspējīgu attīstību, SI veicinošiem un kavējošiem faktoriem, aplūkoti SI attīstības scenāriji un labās prakses piemēri LV un citās ES valstīs. Darbā analizēti arī retāk izmantoti SI finansējuma avoti. Monogrāfija paredzēta SI pētniekiem, praktiķiem, sociālajiem uzņēmējiem, politikas veidotājiem, pašvaldību vadītājiem, pedagogiem un izglītības iestāžu vadītājiem, studentiem un visiem, kas interesējas par SI un tās veicināšanas jautājumiem. Šī ziņojuma autoru ieskatā atsevišķi monogrāfijā iekļautie pētījuma elementi pēc to satura varētu tikt uzskatīti par SI ekosistēmas LV kartēšanas elementiem.

Kopumā, domājams, ka nelielais LV pētījumu un akadēmiskās literatūras apjoms visdrīzāk saistīts ar to, ka SI kā koncepts LV ir salīdzinoši jauns, nav precīzi un skaidri

²⁷ Monogrāfija "Sociālā inovācija: izaicinājumi un risinājumi Latvijā" izdota Valsts pētījumu programmas "EKOSOC-LV" ("Tautsaimniecības transformācija, gudra izaugsme, pārvaldība un tiesiskais ietvars valsts un sabiedrības ilgtspējīgai attīstībai - jaunas pieejas ilgtspējīgas zināšanu sabiedrības veidošanai") projekta 5.2.7. "Sabiedrības iesaiste sociālās inovācijas procesos Latvijas ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanai" ietvaros. Monogrāfija ir starpdisciplināra Rīgas tehniskās universitātes, Latvijas Universitātes, Latvijas Lauksaimniecības universitātes, Rīgas Stradiņā universitātes un Latvijas Zinātņu akadēmijas autoru kolektīva zinātniskā monogrāfija [80].

definēts, un SI var būt skatīta no dažādu nozaru perspektīvas un/vai kā starpnozaru jautājums.

Kontekstā ar SI attīstību papildus jānorāda, ka viens no iespējamiem SI atbalsta veidiem ir sociāli atbildīgu un inovatīvu iepirkumu veikšana, kas varētu veicināt lielāku NVO un SOC SIA iesaisti iepirkumu procedūrās, tādējādi sniedzot ieguldījumu SI attīstības procesā.

Šobrīd sociāli atbildīgi iepirkumi vēl ir salīdzinoši jauna prakse, par kuru nepieciešams informēt un izglītēt gan uzņēmējus un SOC SIA, gan pašvaldības un NVO, gan sabiedrību kopumā. Balstoties uz publiski pieejamo informāciju izglītošanas aktivitātēs ir iesaistījušies, piemēram, LSUA un Sabiedriskās politikas centrs PROVIDUS [99]. Piemēram, sadarbībā ar Iepirkumu uzraudzības biroju ir izstrādātas "Vadlīnijas sociāli atbildīga publiskā iepirkuma veikšanai [62] un sadarbībā ar Iepirkumu uzraudzības biroju, nozaru ministrijām un citām institūcijām ir gatavoti raksti [100] un rīkoti dažādi informatīvi pasākumi, piemēram, diskusijas [30].

Visas atbalsta iespējas ir svarīgas SI, tostarp topošajiem sociālajiem uzņēmējiem, lai nonāktu līdz savas biznesa idejas realizācijai un dzīvotspējīga SOC SIA radīšanai, un vēlāk arī pieteikuma iesniegšanai ALTUM, grantu saņemšanai un jēgpilnai tā izmantošanai.

Projekta BuiCaSuS ietvaros apkopota informācija par labās prakses piemēriem SI atbalstam, tai skaitā Latvijā. Ar to var iepazīties projekta tīmekļa vietnē [8].

Kopumā var secināt, ka pašlaik LV ir izveidojusies spēcīga SI atbalsta sistēma tieši sociālās uzņēmējdarbības jomā.

4. Gadījumu apraksts

Šajā ziņojuma nodaļā sniegta informācija par četrām SI iniciatīvām (pa vienai no katras intervētās NVO), kuras šī ziņojuma sagatavošanas procesā tika apskatītas un analizētas 2.posma aptaujas un interviju laikā. Visas izvēlētās NVO daudzu darbības gadu laikā ir pieredzējušas gan strauju progresīvu virzību, gan savas darbības piebremzēšanu un neveiksmes. Visas organizācijas - "Rīgas pilsētas "Rūpju bērns"", Latvijas Samariešu apvienība, "Resursu centrs cilvēkiem ar garīgiem traucējumiem "Zelda"" un "Cerību spārni" Siguldā - jau gadu desmitus virzās uz priekšu, attīstot LV "alternatīvos" sociālos pakalpojumus. Biedrību atsevišķās pieredzes SI attīstībā, mērogošanā un sociālās ietekmes palielināšanā palīdz veidot kopskatu un labāk izprast pašlaik esošo SI ekosistēmu Latvijā.

Iekļautie SI iniciatīvu piemēri izkārtoti pēc īstenotājas organizācijas nosaukuma alfabētiskā secībā.

Katra gadījuma apraksts strukturēts atbilstoši SI iniciatīvas saturam, sniedzot informāciju par SI iniciatīvu un tās attīstību, iesaistītajām pusēm un to mijiedarbību, biedrību pārstāvju sniegtajiem viedokļiem par SI attīstību veicinošajiem un kavējošajiem faktoriem. Katra gadījuma apraksta noslēgumā ir intervēto NVO pārstāvju paustais viedoklis par to, kādam būtu jābūt veidojamam SIKC un tā darbībai.

4.1. Biedrība "Cerību spārni"

Biedrība [4] uzsāka aktīvāku darbību 2003.gadā, apvienojot vecākus, kam bija bērni ar invaliditāti, jo tolaik nebija citu atbilstošu risinājumu vai sociālo pakalpojumu piedāvājumu. 2013.gadā radās pirmās idejas par to, ka būtu jānodarbina jaunieši un pieaugušie, kam noteikta invaliditāte un kas citādi ar grūtībām var iesaistīties darba tirgū. Tā rezultātā tika īstenota iniciatīva, kas šajā gadījumā 2018.gadā pārtapa par sociālo uzņēmumu "VISI VAR" [105] (turpmāk – VISI VAR vai CS iniciatīva).

Iniciatīvas VISI VAR mērķis ir veicināt un atbalstīt sociālā riska grupu pārstāvju nodarbinātību, labklājību un izglītību, veicot uzņēmējdarbību, organizējot izglītojošus un darba prasmes nostiprinošus pasākumus. CS iniciatīva mērķtiecīgi atbalsta labdarības projektu īstenošanu. Šo pasākumu kopums pilnībā iekļaujas biedrības īstenotajā pieejā – attīstīt dažādus alternatīvos²⁸ sociālos pakalpojumus personām ar jebkura veida invaliditāti, lielu uzsveru liekot tieši uz nodarbinātības

²⁸ Ilgstošas sociālās aprūpes centros (SAC) sniegtajiem pakalpojumiem līdzīgi sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumi, ko nodrošina ārpus institūcijām, tai skaitā personas dzīvesvietā un/vai pašvaldības teritorijā.

veicināšanu. Tādējādi VISI VAR ietekmē vairākas sociālās politikas un sociālo pakalpojumu jomas, risina sociālās problēmas un grūtības, ar kurām ikdienā sastopas mērķgrupas pārstāvji. Tā noteikti risina invaliditātes radītas problēmas un mazina nodarbinātības grūtības vai tās trūkumu, īpaši atbalstot personas ar garīgas attīstības traucējumiem vai psihiskām slimībām (turpmāk - personas ar GRT²⁹) dažādās smaguma pakāpēs. Ņemot vērā biedrības izvietojumu ārpus Rīgas, tas ir Siguldas novadā, šai iniciatīvai ģeogrāfiski ir reģionāls raksturs. Tāpēc tā vienlaicīgi, risina arī lauku/nomaļas vides radītas problēmas un pozitīvi ietekmē sabiedrības attīstību, tostarp mainot attieksmi pret personām ar invaliditāti un viedokli par viņu spējām būt nodarbinātām.

VISI VAR attīstība ir saistīta ar visplašāko iesaistīto ieinteresēto pušu loku – sākot ar NVO un beidzot ar pašvaldību, reģionāla un valsts līmeņa publiskās pārvaldes iestādēm un/vai to struktūrvienībām (tas ir pašvaldības, plānošanas reģioni, reģionālas iestāžu filiāles, ministrijas, biroji, valsts institūcijas, Ministru kabinets un Saeima). CS iniciatīvas veidotājs un attīstītājs ir biedrība, kas sadarbojas ar citiem nevalstiskā sektora un, pašsaprotami, arī ar vietējās kopienas, piemēram, personu ar invaliditāti pārstāvjiem. VISI VAR sadarbības partneru vidū ir kā privātie peļņas uzņēmumi, tā citi reģistrēti sociālie uzņēmumi. Biedrība atzīmē, ka, tikai kopīgi darbojoties, lietas virzās uz priekšu. Biedrības pārstāvji regulāri piedalās darba grupās un ministriju sanāksmēs, kas izskata atbilstošos jautājumus, un ar gandarījumu atzīst, ka tagad tiek ņemts vērā tās paustais viedoklis. Piemēram, sociālās uzņēmējdarbības jomā ir īstenotas vairākas izmaiņas. Tās skar visus nodarbinātības SOC SIA Latvijā. Tā VISI VAR iniciēja kopīgu FM un LM tikšanos, meklējot risinājumu par darba devēja nodokļa maksājumu no valsts budžeta, ja persona ar invaliditāti strādā SOC SIA.

CS iniciatīva joprojām darbojas un var uzskatīt, ka tās ietekme ir indivīda, grupas, kopienas un sabiedrības līmenī. Saņemot nepieciešamo atbalstu, tiek attīstītas pakalpojumu lietotāju prasmes un spējas. Tādējādi cilvēks var būt pēc iespējas patstāvīgāks un neatkarīgāks. SI iniciatīvas rezultātā 14 personas uzsākušas dalību brīvā darbu tirgū un daži - patstāvīgu dzīvi ārpus biedrības piedāvātajiem pakalpojumiem, tas ir sabiedrībā. Tie, kas strādā šajā SOC SIA, paši spēj sevi nodrošināt. Arī pašvaldība ir ieguvējs, jo reāli mazinās sociālo pabalstu saņēmēju skaits, ir vairāk to, kas maksā nodokļus. VISI VAR pozitīvi ietekmē personu ar invaliditāti un viņu tuvinieku labklājības uzlabošanu, cilvēktiesību īstenošanu un cienīgu dzīvi. Piemēram, personu ar smagākiem funkcionāliem traucējumiem, kas

²⁹ Saskaņā ar Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumu "garīga rakstura traucējums — psihiska saslimšana vai garīgās attīstības traucējums, kas ierobežo personas spējas strādāt un aprūpēt sevi, kā arī apgrūtina tās iekļaušanos sabiedrībā un kas noteikts atbilstoši spēkā esošajai Starptautiskās statistiskās slimību un veselības problēmu klasifikācijas (SSK) redakcijai".

saņem biedrības piedāvātos sociālos pakalpojumus visas dienas garumā, tuvinieki var neuztraukties un pilnvērtīgi iesaistīties nodarbinātībā.

VISI VAR izmanto dažādus finanšu avotus, tostarp ieņēmumus no preču un produktu pārdošanas (t.sk. sociālās uzņēmējdarbības ietvaros) un publiskos līdzekļus – ES fondu, valsts un pašvaldību budžeta finansējumu.

CS iniciatīva ir saņēmusi atbalstu tās attīstībā, tai skaitā rīcības plāna izstrādei, cilvēkresursu piesaistei un kapacitātes celšanai, kā arī finansējuma nodrošināšanai. Tāpat VISI VAR saņēma atbalstu idejas īstenošanas procesa un rezultātu izvērtēšanai.

Lai pēc iespējas ņemtu vērā gala lietotāju viedokli, biedrība ik gadu organizē pakalpojumu saņēmēju apmierinātības izvērtēšanu. Nepārtraukti notiek mācīšanās, tiek izmantota elastīga pieeja un pielāgošanās atbilstoši tirgus un/vai klientu vajadzībām. Biedrība VISI VAR sociālo ietekmi mēra katru gadu.

CS iniciatīva līdz ar visu pasauli, tostarp pandēmijas³⁰ ietekmē, izmanto digitālās iespējas. Piemēram, ir izveidots interneta veikals [105], kas vienlaicīgi ir VISI VAR tīmekļa vietne. Regulāri tiek izmantoti sociālie tīkli, piemēram, *facebook*, kur sabiedrība un klienti tiek informēti par CS iniciatīvas aktualitātēm.

Lai arī pašlaik nav izvēlēta un sagatavota konkrēta ietekmes paplašināšanas stratēģija, biedrības ieskatā VISI VAR ir mērogojama SI. Tam būtu nepieciešami partneri, kas vēlas sākt un veidot kaut ko līdzīgu, un tad varot veidot franšīzes vai filiāles.

Līdzšinējā pieredze parādījusi, ka ir svarīga sabiedrības izglītošana. Biedrība to dara aktīvi un mērķtiecīgi, lai veidotu pozitīvāku attieksmi pret personām ar invaliditāti un parādītu katra cilvēka būtību. Piemēram, lai sabiedrība saskatītu cilvēcīgo katrā pakalpojuma lietotājā un lai atvieglotu personu ar invaliditāti iekļaušanos sabiedrībā, biedrība veido videostāstus. Tāpat biedrībai ir divi veikali, kur VISI VAR pārstāvji runā un stāsta par uzņēmumu, organizāciju un pakalpojumiem, jo “visi, gan veselie, gan cilvēki ar invaliditāti ir vienā sabiedrībā. Svarīgi, ka pircēji un sabiedrība redz produktu un tam ir kvalitāte, nevis nabadziņus, kam jājūt līdzī.”

DI process³¹ visā Latvijā ir devis papildu stimulu pievērst lielāku uzmanību personu ar GRT vajadzībām un spējām, kā arī nodarbināšanai. Biedrības vadītāja uzsver, ka

³⁰ Covid-19 ietekme kopš 2020.gada, tai skaitā valstī izsludinātās ārkārtas situācijas ietekme, pulcēšanās un klātienē tirdzniecības ierobežojumi.

³¹ Deinstitutionalizācijas process ir pakalpojumu sistēmas izveide, kas sniedz personai, kurai ir ierobežotas spējas sevi aprūpēt, nepieciešamo atbalstu, lai tā spētu dzīvot mājās vai ģimeniskā vidē. Tādēļ DI ir jānovērš situācija, ka personai ir jāpārceļas uz dzīvi ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā, jo tai nav pieejams nepieciešamais atbalsts dzīvesvietā jeb sabiedrībā balstīti, tostarp arī sociālie, pakalpojumi.

Ļoti svarīgi, lai piedāvātie sociālie pakalpojumi ir saturīgi un jēgpilni, piedāvājot nodarbinātību un jēgpilnu aizņemtību, ne tikai brīvā laika pavadīšanas iespējas. Biedrības ieskatā viens no VISI VAR uzdevumiem ir meklēt cilvēkos “stiprās puses” tieši nodarbinātības jomā, atrast talantus un izmantot katru spējas.

Biedrība pašlaik nodrošina pakalpojumus un to pēctecību cilvēka dzīves garumā (no zīdaiņa līdz sirmam vecumam). Biedrības ieskatā tās darbības attīstībā ir būtiska un nepieciešama pašvaldības līdzdalība. Tagad - pēc daudziem darbības gadiem pašvaldība saredzot biedrību kā nozīmīgu resursu sociālo jautājumu un problēmu risināšanā.

Biedrības pārstāve uzsver, ka SI ekosistēmas kontekstā SI attīstībā ir būtiska visu pušu izpratne par jautājumu, kopīgu mērķu izvirzīšana un īstenošana, savstarpēja palāšanās un uzdevumu deleģēšana, kopīga darbošanās un saziņa, kā arī iespējas finansēt SI iniciatīvas vismaz to sākumposmā un atbalsts dažādos veidos, tostarp rezultātu un ietekmes novērtēšanā.

Biedrības ieskatā vissvarīgākais SI ekosistēmas attīstību veicinošais ir tieši cilvēkfaktors. Gan uzsākot kādu SI iniciatīvu, gan to īstenojot vai paplašinot, ir svarīgi, vai iesaistītās personas ir ieinteresētas un gatavas saskarties ar grūtībām un nezaudēt iniciatīvu. Tāpat no sadarbības parteru puses “cilvēkfaktors ir tas, kas nosaka, vai tiks sadzirdēts”. Sadarbība veidojas, ja puses dzird viena otru. Valsts politikā līdzīgi – praktiskus vajag uz klausīt un ņemt vērā politikas līmenī.”

Jautājumā par šķēršļiem un bremzējošiem faktoriem SI ekosistēmas attīstībā, biedrības pieredze rāda, ka bieži praktiskus it kā uz klausā, bet diemžēl neņem vērā. Traucē arī cilvēciska skaudība un pušu nevajadzīga konkurence, nespējot atrast savstarpējo papildinātību. Tādos gadījumos, visbiežāk zaudētāji ir cilvēki – potenciālie vai esošie pakalpojumu lietotāji un citi iesaistītie. Tāpat šķērslis var būt nepietiekama personāliju un iesaistīto pušu kompetence un zināšanas (piemēram, sociālā darba un/vai sociālās uzņēmējdarbības jautājumos), kas nepieciešama veiksmīgai SI sociālo pakalpojumu jomā attīstībai, kā arī nepietiekama uzņēmība rīkoties. Vēl realitātē pastāv nepieciešamība upurēt savas brīvās stundas un līdzekļus. Ja tādu iespēju nav, tad tas ir šķērslis, kas traucē veiksmīgas SI ekosistēmas veidošanos. Vienlaicīgi, “ja līdzās nav komanda - aizrautīgi cilvēki, kas ir patrioti idejai un mērķim, viens pats neko nevar izdarīt”. Un visbeidzot, lai kā to negribas atzīt, “nauda vienmēr ir galvenā. Ja nav finansējuma, ar gribu vien nepietiek, piemēram, nodarbinātības SOC SIA gadījumā var būt problēmas kaut vai samaksāt algas un nodokļus”.

Taujāta par to, kas jāņem vērā, plānojot, veidojot un vadot SIKC Latvijā, VISI VAR pārstāve faktiski akcentēja trīs lietas:

- SIKC noteikti jābūt izglītojošiem elementiem. Svarīga esot izglītošana - gan teorētiskā, gan praktiskā, t.sk. no pieredzējušiem SI iniciatīvu īstenotājiem.
- SI iniciatīvu attīstītājiem pietrūkst informācijas par visa veida iespējām, tostarp projektu konkursu un/vai finanšu atbalsta iespējām.
- Svarīga ir savstarpējā saliedēšana. Piemēram, LSUA aicina kopā uz diskusijām un grupām gan pa jomām, gan arī organizē SI vadītāju tikšanās, kas esot kaut kas līdzīgs kovīzijai³², un tādējādi vadītāji stiprina viens otru.

4.2. Biedrība “Latvijas Samariešu apvienība”

LSA [57] darbojas kopš 1992.gada un kā visas pārējās šajā nodaļā iekļautās NVO ir iesaistījusies sociālās jomas attīstībā, tostarp ar 2014.gadā aizsākto SI iniciatīvu – Mobilās aprūpes komplekss (turpmāk – MA komplekss un LSA iniciatīva).

Šī LSA iniciatīva ir pārvietojams aprūpes mājās risinājumu komplekss, kurā tika apvienoti vairāki esoši risinājumi un unikāls īpaši izgatavots aprūpes transports. Izveidotais mobilais aprūpes centrs – faktiski transportlīdzeklis ar nepieciešamo aprīkojumu un atbilstošiem speciālistiem [55] nodrošina aprūpes mājās pieejamību reģionos ar nepietiekošu infrastruktūru [56]. Biedrība ir radījusi unikālu pakalpojumu, lai cilvēki arī savās vecumdienās varētu turpināt dzīvot savās mājās, pat ja tās ir tālu prom no pagastu centriem. MA komplekss palīdz mazināt nepieciešamību pēc ilgstošas sociālās aprūpes institūcijā, ja tās iemesls ir saistīts ar personas vecumu vai invaliditāti, un vienlaicīgi risina lauku/nomaļas vides radītas problēmas.

MA kompleksa ideja izauga no personīgās un ļoti reālās situācijas ar radnieku, kurš dzīvoja laukos, sīkstī turējās pie savas dzīvesvietas un nevēlējās doties prom no savām mājām, pat ja viņam bija nepieciešama aprūpe vai palīdzīga roka ikdienas darbos, kas sagādāja grūtības. Biedrības biedri ik nedēļu brauca pie radnieka un nodrošināja tikai to nepieciešamo atbalstu, ko toreiz spēja. Tagad MA komplekss ļauj cilvēkiem, kuri dzīvo laukos, kuriem nav pieejamas ērtības un ir grūtības pašiem sevi pilnvērtīgi apkopt, palikt savās mājās un dzīvot pilnvērtīgu dzīvi ierastajā vidē. Šo pakalpojuma lietotāju līdzdalības iespējas biedrība realizē caur tiešo komunikāciju ar klientu jeb pakalpojuma saņēmēju.

LSA iniciatīvas galvenā ideja – aprūpei ir jādodas pie cilvēka. Īpaši aprīkotajās automašīnās ir izveidotas telpas nepieciešamās aprūpes nodrošināšanai. MA kompleksā ir autonomās strāvas ģenerators, duša ar silto un auksto ūdeni, tualete, gāzes plītiņa, ledusskapis, veļas mazgājamā mašīna, specializētais aprīkojums pēdu

³² Kovīzija ir supervīzijas veids, kas palīdz komandai mērķtiecīgi, produktīvi un sistemātiski meklēt risinājumus un pilnveidoties.

kopšanai un matu griešanai. Tas dodas pie cilvēka uz viņa dzīvesvietu, pat ja tā ir nomaļa - ar ūdeni akā un āra tualeti. Šāds mūsdienīgs, mobils un operatīvs aprūpes veids ir teju vienīgais veids, kā šiem cilvēkiem turpināt cilvēka cienīgu dzīvi savās mājās pretstatā aprūpei institūcijā. Saskaņā ar katra individuālajām vajadzībām pie cilvēka dodas palīdzības un aprūpes dienesta darbinieki. Palīdzība var būt ikdienišķās lietās – ienest malku mājās, izmazgāt veļu, palīdzēt nokļūt līdz pastam, veikalam, sociālajam dienestam -, vai arī personīgā aprūpē – palīdzēt nomazgāties dušā, apkopt pēdas u.c.

MA kompleksa pakalpojuma “mērķis ir laimīgs cilvēks, nevis īstenota vizīte/brauciens”. Lai pakalpojums turpinātu atbilst personas reālai vajadzībai un mainīgiem dzīves apstākļiem, vismaz vienu reizi mēnesī biedrībā ir sarunas ar LSA nodaļu vadītājiem par ikdienas darba organizāciju un konstatētajām nepieciešamajām izmaiņām.

LSA iniciatīvas ģeogrāfiskais pārklājums ir nacionāls un tās īstenošanā ir iesaistītas dažādas ieinteresētās puses: NVO, vietējās kopienas pārstāvji, sociālie uzņēmumi un kā reģionāla tā arī pašvaldību līmeņa publiskā pārvalde³³.

MA komplekss joprojām darbojas, piedāvājot tik nepieciešamo atbalstu, jo LSA iniciatīvas darbība pašlaik tiek nodrošināta ar pašvaldību finanšu līdzekļiem. Savukārt izveides un attīstības posmā, šai SI iniciatīvai bija piesaistīti publiskie līdzekļi, tostarp ES fondu un programmu, un starptautisko fondu, un donoru finansējums. Tomēr biedrība tajā laikā nesaņēma ne mentoringa, ne kāda konsultāciju biroja, ne inkubatora atbalsta pasākumus.

MA kompleksa nodrošināšanā būtiskas ir IT piedāvātās iespējas, īpaši veicot pastāvīgu LSA iniciatīvas attīstības un darbības dokumentēšanu, kā arī rezultātu izvērtēšanu.

LSA iniciatīvas sociālā ietekme vērojama gan indivīda un grupas, gan kopienas un visas sabiedrības līmenī. Tā uzlabo senioru sociālo iekļaušanos, labklājības uzlabošanas un veicina cienīgu dzīvi. Pašlaik MA kompleksu izmanto 1200 pakalpojuma saņēmēju visa Latvijā, īpaši novados ar nomaļu vidi, un viņu skaits ik gadu pieaug par aptuveni 10%. Šīs SI sociālās ietekmes mērīšanai biedrība izmanto statistikas datus:

- par aprūpes mājās pieejamību pašvaldībās (dzīvesvietā) pretstatā aprūpes pieejamībai SAC,
- par pašvaldību izdevumiem, kas izlietoti aprūpes mājās nodrošināšanai, pretstatā izdevumiem - pakalpojumu sniegšanai SAC,

³³ pašvaldības, to iestādes un struktūrvienības, to darbinieki

- klientu skaita dinamiku nu jau septiņu gadu garumā.

Izvērtējumā tiek iekļautas tās pašvaldības, kuras teritoriāli nav tikai lielas pilsētas, kā piemēram, neņem vērā datus par Rīgu un Liepāju. Biedrība norāda, ka 2014.gadā bija vairāk par 20 pašvaldībām (no 119³⁴), kurās nebija aprūpes mājās pakalpojuma. To skaits samazinājās par aptuveni pusi līdz teritoriālai reformai 01.07.2021., kad bija vieglāk salīdzināt datus. Diemžēl vēl aizvien ap 60% personu, kam ir nepieciešama aprūpe, to saņem tieši SAC. Tāpat vairumā gadījumu statistiski netiek uzskaitīta neformālā aprūpe, ko sniedz personas ģimenes locekļi vai radnieki, vai kaimiņi.

MA kompleksa ieviešana ir ietekmējusi situāciju, kad aprūpei institūcijā, kas bija vienīgā forma 2014.gadā, tagad ir nozīmīga un lētāka alternatīva, kurā izmantotas jaunas metodes un organizācijas forma. LSA iniciatīvas attīstības posmā notikusi mācīšanās, piemēram, sākotnējā iecere, ko gatavoja finansējuma devējam, atšķirās no reālās situācijas, un viens no iemesliem bija ļoti praktisks – plānotā aprīkojuma ietilpināmība transportlīdzeklī, tas ir aprūpes automašīnā. Tāpat MA kompleksa attīstības un paplašināšanās procesā, dažus risinājumus precizēja, piemēram, pašlaik biedrība uzrunā un aprūpes procesā iesaista personas kaimiņus, tostarp “drošības pogas”³⁵ pakalpojuma daļas ietvaros, jo saredz tā pievienoto vērtību. Papildus tam pēdējā no pašreiz izgatavotajām septiņām aprūpes automašīnām, ņemot vērā līdzšinējo pieredzi, tika veiktas korekcijas aprīkojuma izvietojumā, bet speciālisti, kas pēc būtības ir cilvēka pamatvajadzību nodrošināšanai, faktiski nemainījās. Pašlaik ir optimāli, ka aprūpes automašīnas pie personas dodas ne vairāk kā divas reizes nedēļā, pārējā laikā nodrošinot cita veida atbalstu.

Faktiski, lai notiktu LSA iniciatīvas attīstība un procesa uzlabošana, tā tiek padarīta efektīvāka un atbilstošāka konkrētajai situācijai.

Biedrība atzīst, ka “personāla izmaiņas saistās ar pakalpojuma sniegšanas pieauguma tendenci. Tie, kas atnāk strādāt “ar sirdi”, tur arī paliek.”

MA kompleksa kā struktūrvienības gada apgrozījums pēdējos gados pārsniedz divus miljonus EUR un ik gadu pieaug.

³⁴ Latvijā pēc 2021.gada 1.jūlija ir 43 pašvaldības līdzšinējo 119 vietējo pašvaldību vietā. Atbilstoši tam Latvijas Republika pašlaik ir iedalīta 7 valstspilsētu pašvaldību teritorijās un 36 novadu pašvaldību teritorijās. Ir 15 pašvaldības, kuras nemaz neskāra teritoriālās izmaiņas, jo netika mainīts pašvaldību robežas vai sastāvs (piemēram, pievienojot kādu pagastu vai citu līdzšinējo novadu) - Daugavpils, Jelgavas, Jūrmalas, Liepājas, Rēzeknes, Rīgas un Ventspils pilsētās un Alūksnes, Gulbenes, Līvānu, Olaines, Salaspils, Valkas, Varakļānu un Ventspils novados.

³⁵ Pakalpojums „Drošības poga” ietver cilvēka diennakts uzraudzību, neatliekamo palīdzību un psiholoģisko atbalstu, izmantojot īpašu saziņas sistēmu – saziņas iekārtu un signālpogu, kas atrodas aprūcē vai kulonā [57].

Biedrības ieskatā, digitalizācija sociālā sistēmā ir ārkārtīgi nepieciešama. Tā kā dokumentēšana ir neatņemama sociālās jomas daļa un tai tiek veltīti 10-60% darba laika³⁶, tad 80% darbinieku (tai skaitā biedrībā) uzskata, ka dokumentēšanas procesu nepieciešams atvieglot. Digitalizācija ir viena no iespējam. Tomēr kā biedrība atzīmē, Latvijā digitalizācija, īpaši sociālā jomā, virzās uz priekšu ļoti smagnēji. Tādēļ jau no 2014.gada paralēli LSA iniciatīvas attīstībai, biedrība strādā pie digitālās sistēmas³⁷ izveides. Par katru klientu sistēmā tiek veidota e-lieta, kurā vienuviet apkopota, redzama un ikdienā lietojama informācija par pakalpojuma sniegšanu, formulēto darba uzdevumu (tai skaitā no pašvaldības), izpildes plānošanu un veiktajiem darbiem. MA kompleksa gala saņēmēji sistēmā tiek uzskaitīti elektroniski un sistēmā uzreiz var redzēt pārmaiņas, tai skaitā atkārtoti vērtējot personas vajadzības un pakalpojumu, redz un var novērtēt sniegtā pakalpojuma efektivitāti. Sistēma dod iespēju attiekties no papīra dokumentiem un to smagnējas aprites, ātrāk un efektīvāk sadarboties klienta interesēs. Sistēmu jau lieto pašvaldības un SAC un tā jau ir pierādījusi nenoliedzamu efektivitāti, bet no 2022.gada sistēma tiek papildināta tieši ar MA kompleksa plānošanas un izpildes daļām.

Biedrība palīdz pašvaldībām, ja tas ir nepieciešams, ne tikai piedāvājot MA kompleksa pakalpojumu, bet arī tikai ideju un atbalsta līmenī. Mērogošanas un ietekmes paplašināšanas kontekstā LSA iniciatīvas īpašnieki ar lielu prieku sniedz informāciju dažādās kampaņās gan LV, gan starptautiski. Biedrība novērojusi, ka ir interese par šo SI iniciatīvu pārrobežu programmu ietvaros, un attiecīgi informējusi interesentus par pakalpojumu un pielāgotās MA kompleksa automašīnas esamību.

Tā kā aprūpe mājās ir pašvaldības autonoma funkcija un atbildība, biedrība saredz pakalpojuma ilgtspējas iezīmes. LSA iniciatīva ir pozitīvi novērtēta no pakalpojuma saņēmēju puses un finansiāli ir izdevīga no pašvaldības administrācijas viedokļa. Tas palielina iespējamību, ka pakalpojums tiks nodrošināts arī turpmāk. Biedrība novērojusi, ka šīs iniciatīvas pastāvēšanas laikā ir bijuši mēģinājumi atkārtot daļu no konkrētā pakalpojuma.

Vērtējot MA kompleksa līdzšinējo mērogošanas apjomu, biedrība norāda, ka 2014.gadā sāka ar aprūpes kompleksa nodrošināšanu 5 novados. Pašvaldību skaits līdz 2021.gadam bija izaudzis līdz 43 novadiem (no 119), kas pēc pagājušajā gadā īstenotās reģionālās reformas tagad ir 19 (no 43). Tāpat novērots, ka pašvaldībās,

³⁶ Saskaņā ar citās Eiropas valstīs sociālajā nozarē veiktajām aptaujām (atbilstoši LSA pārstāvja sniegtajai informācijai)

³⁷ "E-aprūpes" risinājums - kurā, apvienota gan personas vajadzību izvērtēšana, gan pakalpojumu plānošana, gan darbu izpildes fiksēšana. Sistēmas "e-aprūpe" risinājumi un kompleksā pieeja 2019.gadā tika demonstrēta kā viena no Eiropas sociālās jomas inovācijām EUROCITIES Social Affairs Forumā Varšavā.

kurās biedrība nenodrošina LSA iniciatīvas pakalpojumu, ir tendence citiem pakalpojuma sniedzējiem vai iepirkumos izvirzīt MA kompleksam ļoti līdzīgas prasības, faktiski tādējādi meklējot tāda paša satura aprūpes pakalpojumu.

Papildus visam jau norādītajam, biedrības ieskatā LSA iniciatīva saved kopā vecos cilvēkus ar kopienu un sabiedrību. LSA izsaka vēlmi ticēt, ka viedokļa veidošana un izpratnes palielināšana (caur rezultātu un ietekmes izvērtējumu) maina vidējā politikas līmeņa jeb pašvaldību attieksmi. Biedrības pieredze rāda, ka diskusijas var veidoties par VARAM un LM izpratni par konkrētiem sociāliem pakalpojumiem un noteikumiem to nodrošināšanā, bet attieksmes maiņa uz pozitīvo pusi parasti rezultējas pakalpojuma izplatībā un gala saņēmēju skaita pieaugumā.

Domājot par LSA iniciatīvas saistību ar sociālo pakalpojumu politiku valstī, biedrība atzīmē, ka MA kompleksa risinājums ir viens no iespējamiem risinājumiem, kas ietver LV definētos sociālos pakalpojumus, sociālās jomas normatīvos aktos un plānošanas dokumentos iekļauto sociālo politiku. Pašreizējā DI procesa kontekstā, aprūpe mājās un “drošības pogas” pakalpojumi tiek izmantoti un to izdevumi tiek segti LV īstenotā DI procesa ietvaros, pie kam gan personām ar GRT (ja vienlaicīgi ir citi FT³⁸), gan bērniem ar invaliditāti.

Taujāts, vai LSA iniciatīva stiprināja kopienu, biedrības pārstāvis apliecināja, ka jā. Viņš norādīja, ka praksē jau no pirmās dienas biedrība aicinājusi un iesaistījusi pakalpojuma saņēmēja tuvākos kaimiņus, tai skaitā motivācijai ļāvusi izmantot MA kompleksā pieejamo infrastruktūru, un tādējādi uzlabojusi kaimiņu socializāciju.

Tāpat biedrībai ir labās prakses piemēri sadarbojoties ar celtniecības virziena arodskolu, kuras audzēkņi mācību prakses ietvaros, piemēram, spēja salabot kādas personas – MA kompleksa pakalpojuma saņēmēja - malkas plīti. Diemžēl, šīs veiksmīgās sadarbības tālāku attīstību piebremzēja Covid-19 izplatība.

LSA iniciatīvai ir mehānismi, kas nodrošina gala saņēmēju – pakalpojuma lietotāju iesaisti procesā. Piemēram, viņi var pieteikt sūdzības un izteikt savas vajadzības. Tāpat ikdienā lietotāji izsaka viedokli, piemēram, šodien gribu/negribu mazgāties, jo ir daļa no sniedzamās aprūpes procesa. MA kompleksa darbībā regulāri tiek izmantota arī gala saņēmēju aptauja.

³⁸ FT ir jebkāda veida funkcionālie traucējumi, kas var būt iedzimti vai iegūti skeleta, muskuļu, saistaudu vai ķirurģisku slimību vai dažādu traumu rezultātā un cilvēkam, t.sk. bērnam apgrūtināta spēja rūpēties par sevi vai veikt ikdienas darbības. Tie var būt, piemēram, redzes, dzirdes vai kustību traucējumi, augšanas, uzvedības, valodas attīstības vai fiziskās un garīgās attīstības traucējumi. Citiem vārdiem var teikt, ka funkcionālu traucējumu dēļ bērnam, pieaugušajam vai tā ģimenei varētu būt īpašas vajadzības vai grūtības pilnvērtīgi iekļauties sabiedrībā.

Biedrības pārstāvja ieskatā LSA iniciatīva ir viennozīmīgi ietekmējusi un stiprinājusi NVO balsi, piemēram, vērsot valsts pārvaldes uzmanību uz to, lai to pieņemtie lēmumi būtu pēc iespējas atbilstošāki pakalpojumu saņēmēju vajadzībām un pozitīvi ietekmētu iespēju sniegt aprūpi. Tāpat biedrības pārstāvis ir pārliecināts, ka šī pakalpojuma ideja ir pārņemama un izmantojama citviet.

Jautājumā par SI ekosistēmu LV, biedrības pārstāvis atzīmēja, ka ir vairāki ekosistēmas dalībnieki, par kuriem ikdienā bieži tiek aizmirsts, piemēram, LSA iniciatīvas gadījumā tādas bija kontrolējošās institūcijas, tehnisko risinājumu akceptētāji (piemēram, CSDD) un pasūtītāji, kas varēja ietekmēt to, cik ātri attīstās SI iniciatīva. Arī vide, kurā SI iniciatīva darbojas, vietējā vara un, piemēram, LSUA nosaka un ietekmē situāciju.

Domājot par norādīto dalībnieku lomām, biedrība izteica cerību, ka viss SI iniciatīvas attīstības process bija/ir kopīga darbošanās un tās rezultāts. Biedrības ieskatā ieguvējiem jābūt visiem spēlētājiem, kas iesaistīti, un sadarbība balstās uz uzticību. SI iniciatīvu pārstāvji var palīdzēt politikas veidotājiem izstrādāt nepieciešamo un uzlabot esošo normatīvo regulējumu. Ja ir skaidri definēti apstākļi, inovatori paši spēj multiplicēt labos piemērus no vienas vietas/reģiona uz citu. MA kompleksa gadījumā nav bijusi izteikta pretdarbība, bet bija atsevišķas situācijas, kas kavēja SI attīstību.

Biedrība norādīja, ka SI ekosistēmas attīstību veicina tas, ka eksistē NVO labā prakse un pieredze, un normatīvajā regulējumā ir noteikta un pastāv sociālo pakalpojumu deleģēšana un pirkšana. Tāpat būtiski, ka līdz šim ir izveidojusies zināma uzticība starp sadarbības partneriem.

Savukārt kā šķērsli biedrība norāda dažāda veida bailes, tostarp par jaunām iniciatīvām, bailes no kontroles institūcijām, bailes uzzināt par jaunām lietām, politiku un lēmumu pieņēmēju bailes pieņemt lēmumus par publiskā finansējuma izmantošanu jaunai iniciatīvai, kā arī nevēlēšanos izmantot LV esošās iestrādes (jo esot labāk pirkt kaut ko citām valstīm). Vēl biedrība atzīmē, ka dažkārt LV iesaistītie novēloti uzzina informāciju par iniciatīvām un iestrādēm citur.

Tāpat biedrība novērojusi starpnozaru/starpsektoru sadarbības problēmas. Piemēram, MA kompleksa gadījumā grūtības sadarboties bija veselības un sociālās nozares pārstāvjiem. Lai arī biedrība ar konkrētiem statistikas datiem spēja pierādīt ātrās palīdzības izsaukumu skaita samazinājumu pēc "drošības pogas" pakalpojuma izmantošanas, tomēr sastapās ar atbildīgo iestāžu intereses trūkumu par biedrības piedāvātajiem risinājumiem. Tādējādi šīs LSA iniciatīvas rezultātā radītā pakalpojuma sniegšana tika apgrūtināta.

Biedrība atzīmēja, ka diemžēl viss, kas saistīts ar publiskās pārvaldes līdzdalību, mēdz būt ierobežots un bremzējošs vai nokavēts, jo pa vidu ir veicamas dažādas oficiālas procedūras. Lai veidotos un attīstītos SI, biedrības ieskatā ir labi, ja būtu atzīta platforma/centrs, kas saka – “šāda SI ir nepieciešama”.

Intervijas noslēgumā taujāts par to, kādam jābūt SIKC, biedrības pārstāvis izteicās, ka “ļoti gribētos, lai SIKC būtu iedrošinātājs, palīgs iniciatīvām administratīvo šķēršļu pārvarēšanā, un sava veida garantija sadarbības partneriem.” Centram biedrības ieskatā jābūt pietiekami elastīgam, un spējīgam mazināt šķēršļus SI īstenošanai, lai iniciatīva sāktu un turpinātu darboties. Biedrības pārstāvis izsaka atzinību “ir labi, ka ir sarunas par SIKC esamību publiskā telpā. Ir jāmeklē risinājumi pēc iespējas labākai SIKC darbībai.”

4.3. Biedrība “Resursu centrs cilvēkiem ar garīgiem traucējumiem “Zelda””

Viena no ZELDAS [88] īstenojamā SI iniciatīvām ir atbalsta personas lēmumu pieņemšanā pakalpojums (turpmāk – APLPP vai ZELDAS iniciatīva) pilngadīgām personām ar GRT, kurām noteikta I vai II invaliditātes grupa. Tas ir konkrētai personai, atbilstoši tās spējām, sniegts atbalsts, izmantojot uz personu centrēto pieeju. Tā laikā personai ar GRT palīdz vienlīdzīgi ar citiem īstenot savu tiesībspēju un rīcībspēju. Pakalpojuma ietvaros sniegtā informācija:

- palīdz saņēmējam pašam izprast savas rīcības sekas un apstākļus;
- palīdz plānot un pieņemt lēmumus par savu dzīvi, veselības un sociālo aprūpi, finansēm un īpašumiem;
- ļauj personai paust savu gribu un izvēli;
- palīdz pilnveidot personas spējas pārstāvēt sevi un aizsargāt savas tiesības un intereses;
- palīdz personai paplašināt savu dabisko atbalsta loku.

2013.gadā ZELDA izstrādāja un laika periodā no 01.09.2014.-30.04.2016. īstenoja pilotprojektu atbalstītās lemtspējas ieviešanai Latvijā. Pilotprojekta ietvaros tika sagatavotas četras profesionālas atbalsta personas un 28 personām ar GRT tika nodrošināts tiešs atbalsts lēmumu pieņemšanā.

Pēc LM pasūtījuma 2017.gada otrajā pusē kā alternatīvu mehānismu rīcībspējas ierobežošanai³⁹ ZELDA izveidoja APLPP, ko ESF līdzfinansēta projekta “Sociālo

³⁹ APLPP izveides nepieciešamība ir saistīta ar ANO Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 12.pantā noteikto - dalībvalstīm uzlikto pienākumu veikt nepieciešamos pasākumus, lai personām ar invaliditāti palīdzētu īstenot savu rīcībspēju. Gandrīz pirms 10 gadiem MK 19.11.2013. sēdē

pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide” un atbalsta personas pakalpojuma izmēģinājumuprojekta ietvaros aprobēja laikā no 01.12.2017. - 30.11.2019., kopumā pakalpojumu nodrošinot 332 personām [87]. Ņemot vērā šī projekta rezultātus, līdz 30.11.2020. tika sagatavoti priekšlikumi APLPP ieviešanai nacionālā mērogā.

Atbalstu APLPP ietvaros personai sniedz sešās jomās: (1) tiesību un interešu aizstāvība; (2) finanses; (3) ikdienas dzīve; (4) veselības aprūpe; (5) sociālā aprūpe; (6) atbalsta loka veidošana. Pašreiz APLPP ir iespējami trīs atbalsta intensitātes līmeņi - līdz 8, 24 vai 40 stundām mēnesī.

Atbalsta personas darbā galvenā prioritāte vienmēr ir atbalstāmās personas griba un vēlmes, bet ne speciālistu vērtējums vai tuvinieku viedoklis.

APLPP ietvaros izšķir vairākus atbalsta sniegšanas posmus:

- atbalstāmās personas vēlmju/gribas noskaidrošana,
- atbilstošās informācijas iegūšana un sniegšana,
- atbalstāmās personas iespēju un izvēles apzināšana,
- lēmuma pieņemšana, īstenošana un novērtēšana.

ZELDAS iniciatīva risina vairākas sociālās problēmas un grūtības, ko piedzīvo personas ar invaliditāti un specifiski personas ar GRT. APLPP, piemēram, palīdz risināt jautājumus par nodarbinātības grūtībām vai trūkumu, konfliktu risināšanu, piemērotu izglītību un veselības aprūpi, tiesību ievērošanu un pašnoteikšanos.

ZELDAS iniciatīvai ģeogrāfiski ir nacionāls pārklājums. Tās attīstībā ir iesaistītas kā NVO un vietējās kopienas pārstāvji, tā visu līmeņu (valsts, reģionālā un pašvaldību) publiskā pārvalde.

Ņemot vērā, ka šobrīd nav nodrošināts valsts budžeta finansējums šīs iniciatīvas nodrošināšanai, pakalpojums tiek sniegts ierobežotā apmērā. ZELDA 2020.gadā APLPP nodrošināja 77⁴⁰ personām 10 pašvaldībās⁴¹ un 2021.gadā - 52 personām

apstiprināja “Informatīvo ziņojumu par priekšlikumiem tiesiskajam regulējumam par atbalsta mehānismu personām ar invaliditāti”. Vienlaicīgi ar 2013.gada informatīvā ziņojuma apstiprināšanu, MK uzdeva LM veikt pasākumus, lai atbalsta mehānisma personām ar invaliditāti izstrādi un atbalsta pakalpojuma finansēšanu nodrošinātu no labklājības nozarei plānotā 2014.-2020.gada plānošanas periodā piešķirtā ES fondu finansējuma.

⁴⁰ 17 no 77 personām pakalpojumu saņēma arī iepriekš un 60 bija jauni APLPP saņēmēji. APLPP varēja nodrošināt pateicoties ESF līdzfinansētā individuālā budžeta modeļa izmēģinājumuprojekta ietvaros, kas sekmēja sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanu pilngadīgām personām ar GRT.

⁴¹ Liepājas un Jelgavas pilsētās, Ogres, Tukuma, Cēsu, Gulbenes, Talsu, Balvu, Bauskas un Daugavpils novados (kas bija atsevišķas teritoriālās vienības līdz 01.07.2021. īstenojamajai teritoriālajai reformai).

astonās pašvaldībās, tostarp izmantojot valsts budžeta⁴² un triju⁴³ pašvaldību finansējumu. Savukārt 2022.gadā APLPP sniegšana turpinās 16 personām divās pašvaldībās⁴⁴, kas to finansē no pašvaldības budžeta vai DI projekta ietvaros. Nesen - 2022.gada jūlijā noslēgts līgums par pakalpojuma nodrošināšanu arī trešajā⁴⁵ novadā un interesi turpina izrādīt vēl viena pašvaldība⁴⁶.

Arī ZELDAS iniciatīvas ietekme [42] vērojama kā indivīdu, tā kopienu un sabiedrības līmenī. Piemēram, izmēģinājumuprojekta ietvaros vismaz 52 personas ar GRT atrada algotu darbu un 40 - reģistrējās NVA. Nodarbinātajām personām uzlabojās labklājība un ekonomiskā patstāvība. Vienlaikus APLPP rezultātā tika mazināti darba devēju vidū un sabiedrībā eksistējošie stereotipi un aizspriedumi un veidojās labāka izpratne par personu ar GRT spējām. Tāpat 26 personām tika noteikta profesionālā piemērotība, 13 - uzsāka un pabeidza SIVA piedāvātās mācības un vēl 10 - dažādus kursus. Profesionālo⁴⁷ kvalifikāciju ieguva trīs personas, bet vairākas - uzsāka vai turpināja mācības, lai iegūtu vidējo izglītību. Vismaz 37 personas sāka saņemt SBSP, uzlaboja sadarbību un/vai komunikāciju ar sociālo dienestu, spēja pieprasīt un saņemt atbilstošu sociālo palīdzību un vismaz 20 - uzlaboja savus sadzīves apstākļus. APLPP saņēmējiem mazinājās vientulība un noslēgtība, kurā viņi dzīvoja ikdienā, tostarp vairāki atrada jaunus hobijus, paplašināja savu atbalsta personu loku, uzlaboja attiecības ar radniekiem vai ģimeni, atrada partneri, utt.

ZELDAS iniciatīva sasniedza daudzas personas ar GRT, kuras līdz šim nebija saņēmušas SBSP un/vai nebija vērsušās sociālā dienestā un sadarbojušās ar to. Tādējādi tika risinātas konkrēto personu līdz šim nerisinātās sociālās vajadzības, tostarp izmantojot jaunas darbības metodes, un vienlaicīgi tika izveidots jauns sociālais pakalpojums.

APLPP attīstībā tika ieguldīti kā privātie, tā publiskie finanšu līdzekļi, tostarp ES fondu, valsts un pašvaldību budžeta, kā arī starptautisku fondu finansējums. Iniciatīva nav saņēmusi nevienu no iespējamiem SI attīstību veicinošiem atbalsta veidiem, ko sniedz inkubatori vai konsultāciju biroji.

⁴² RC ZELDA laika periodā no 05.03.2021. līdz 31.08.2021. sniedza pakalpojumu 41 personai, saņemot finansējumu COVID-19 seku mazināšanas projektu konkursa ietvaros [86].

⁴³ Talsu un Tukuma novadu un Jūrmalas pilsētas pašvaldībās

⁴⁴ Talsu novadā 14 personām un Tukuma novadā 2 personām

⁴⁵ Gulbenes novada pašvaldībā

⁴⁶ Jūrmalas pilsētas pašvaldība

⁴⁷ mūrnieks, sociālais aprūpētājs, masieris

ZELDAS iniciatīva ir labi dokumentēta, skaidri izklāstīta un ir izvērtēti tās sasniegtie rezultāti⁴⁸. APLPP sniegšanas kārtība un pamatprincipi ir noteikti “Rokasgrāmatā atbalsta personas pakalpojuma sniedzējiem” [40].

Kā citās, tā arī šajā ZELDAS iniciatīvā notika mācīšanās tās attīstības ceļā, piemēram, būtiski mainot pakalpojuma novērtēšanas instrumentus. APLPP ir digitālā komponente, piemēram, par pakalpojuma saņēmēju tiek iegūta un digitāli uzkrāta atbilstoša informācija un APLPP sniedzēji – atbalsta personas ik nedēļu tieši digitālā formā sagatavo u iesniedz atskaites par katrai personai sniegto atbalstu [42, 61.-71. lpp.].

ZELDA ir vienīgais APLPP sniedzējs Latvijā, kas atbilstoši normatīvajam regulējumam kopš 2020.gada marta reģistrēts Labklājības ministrijas Sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrā.

2022.gada aprīlī LM iesniedza MK Konceptuālo ziņojumu [46] “Par atbalsta personas lēmumu pieņemšanā pakalpojuma ieviešanu”, kura mērķis ir sniegt priekšlikumus ANO Konvencijas 12. panta īstenošanai Latvijā, tostarp ieviest APLPP personām ar GRT ar 2023.gada vidu.

Latvijā īstenotais APLPP izmēģinājumu projekts ir līdz šim lielākais zināmais atbalstītās lēmumu pieņemšanas pilotprojekts. Iegūtā pieredze ir izmantojama, lai attīstītu pakalpojumu ne tikai LV, bet arī citās valstīs, pielāgojot vietējiem apstākļiem un mērķa grupas vajadzībām. ZELDA ar iegūto pieredzi jau ir dalījies ar citās valstīs strādājošām organizācijām, kas attīsta līdzīgus pakalpojumus (piemēram Čehijā, Izraēlā un Lietuvā). Tāpat ZELDAS direktore 2017.gadā Kiprā prezentēja tolaik iegūto pieredzi Eiropas Padomes konferencē, kas bija veltīta jaunās EP Invaliditātes stratēģijas uzsākšanai. Sadarbībā ar LM 2021.gada vasarā par APLPP [44] tika rīkota konference un seminārs plašam interesentu lokam un sociālo dienestu pārstāvjiem. Informācija par ZELDAS iniciatīvu sniegta publiski, tai skaitā arī medijos, kas adresēti profesionāļiem, piemēram, juristiem⁴⁹.

Paralēli ZELDAS iniciatīvas attīstībai bija un ir vērojama citu alternatīvu veidošanās (sociālie mentori, pārmaiņu aģenti, NVA atbalsta personas), kur saskatāma APLPP darbības principu pārņemšana un pielāgošana.

Tā kā kopumā līdz šim Latvijā trūka SBSP pilngadīgām personām ar GRT, šī iniciatīva, īpaši izmēģinājumu projekta ietvaros, bija ļoti labs resurss un līdzeklis, lai uzrunātu un

⁴⁸ Izmēģinājumu projekta kvalitatīvo un kvantitatīvo rezultātīvo rādītāju apkopojums un izvērtējums [37] un pakalpojuma apraksts, organizēšanas un finansēšanas kārtība [43].

⁴⁹ Žurnāla Jurista Vārds tematiskajā izdevumā “Kā nediskriminēt, aizsargāt un ārstēt cilvēkus ar garīgiem traucējumiem” (15.03.2022. Nr. 11 (1225)) publicēts RC ZELDA direktores I.Leimanes-Veldmeijeres sagatavotais raksts “Atbalsta persona lēmumu pieņemšanā: pakalpojuma izveides un sniegšanas pieredze Latvijā” [66].

sasniegtu daudzus cilvēkus, kuri līdz šim dzīvoja pasīvi, nesaņēma sev vajadzīgos pakalpojumus un/vai nevērsās sociālā dienestā, neskatoties uz savām ikdienas vajadzībām un tiesībām to darīt. Līdzšinējā ZELDAS pieredze liecina, ka personai ar GRT var būt nepieciešamās prasmes, lai sevi aprūpētu, bet ir nepieciešams psihoemocionāls iedrošinājums, kā arī atbalsts lēmumu pieņemšanā un īstenošanā, lai tā spētu pilnvērtīgi īstenot savu potenciālu, tostarp sabiedrības labā. Tāpat novērots, ka APLPP rezultātā vairākām personām mazinājās nepieciešamība regulāri ārstēties psihiatriskajā slimnīcā un vienlaikus uzlabojās komunikācija ar ambulatoro ārstu-psihiatru un apkārtējiem cilvēkiem. Kopumā, APLPP saņemšanas sākumā un noslēgumā visiem šī pakalpojumu saņēmējiem, izmantojot subjektīvās dzīves kvalitātes novērtēšanas instrumentu, tika secināts, ka divu gadu laikā bija pieaudzis atbalstāmo personu pašvērtējums par savu dzīves kvalitāti [42, 159.-166. lpp.]. Turklāt vislielākais uzlabojums bija vērojams tādās jomās kā attiecības ar draugiem un citām personām, dzīves apstākļi mājoklī un finanšu situācija. APLPP rezultātā atbalstāmās personas jutās vairāk iekļautas sabiedrībā, uzlaboja vai atjaunoja attiecības ar tuviniekiem vai citām personām, kā arī atrada jaunus draugus vai iesaistījās kādā biedrībā vai pasākumu organizēšanā.

APLPP ir veidots atbilstoši cilvēktiesību principiem un izmantojot uz personu vērstās domāšanas un plānošanas pieeju. ZELDAS iniciatīva ir saskaņā ar sociālo pakalpojumu politiku valstī un papildina esošos sociālos pakalpojumus, sniedzot personām ar GRT nepieciešamo atbalstu, kas pilnībā atbilst ANO Konvencijas 12.panta trešajā daļā noteiktajam. APLPP padara jau darbojošos sistēmu daudz personalizētāku. Tas ir labs veids kā mikro-līmenī pielāgot pakalpojumus personām ar GRT. Vienlaicīgi secināts, ka ir svarīgi saglabāt un pilnveidot tādus esošos sociālos pakalpojumus, kurus nodrošina sociālais mentors, ģimenes asistents vai asistents, un ieviest APLPP. Norādītos pakalpojumus persona, ja nepieciešams, varētu saņemt vienlaicīgi [48, 107.-157. lpp.]. Tad persona ar GRT varētu pilnībā un vienlīdzīgi izmantot visas savas cilvēktiesības un pamatbrīvības, t.sk. saņemt atbalstu lēmumu pieņemšanā. Savukārt valsts vienlaikus nodrošinātu kvalitatīvu pakalpojumu personai nepieciešamo prasmju apgūšanai un sociālo problēmu risināšanai.

Atbalstāmās personas tiek iesaistītas visos konkrētā pakalpojuma sniegšanas posmos – sākot no pašas personas izteiktas vēlmes saņemt pakalpojumu (uzrakstot iesniegumu) līdz pat pakalpojuma novērtēšanai (piemēram, lietotā anketa ir pielāgota personas traucējumiem un līdz ar to tiek gatavota arī vieglajā valodā). APLPP ietvaros tiek sagatavots personas individuālais atbalsta plāns, kas tiek rakstīts vieglā valodā bez sarežģītiem profesionāliem terminiem, lietojot pašas atbalstāmās personas vārdus, apzīmējumus un izteicienus, tādējādi nodrošinot, ka plāns ir viegli uztverams un atbalstāmajai personai saprotams. Noslēgtais līgums par atbalsta

sniegšanu lēmumu pieņemšanā⁵⁰ ir svarīgs saskarsmē ar trešajām pusēm, piemēram, iestādēm, bankām, veselības aprūpes pakalpojumu sniedzējiem vai tiesībsargājošām iestādēm, jo tas apliecina atbalsta personas statusu, lomu un atbildību, tādējādi ļaujot atbalsta personai piedalīties atbalstāmās personas komunikācijā ar trešajām pusēm. Būtiski un nozīmīgi, ka atbalsts personai ar GRT ir pieejams arī lēmuma īstenošanas posmā, veicinot personas pašizaugsmi un motivējot īstenot savus lēmumus un/vai reaģēt uz iespējamu diskrimināciju. Saskaņā ar APLPP noteikto pieeju atbalsta personai nav jāatbalsta visu atbalstāmās personas lēmumu īstenošana, jo daži lēmumi var būt bīstami, riskanti vai neētiski. Tādā gadījumā atbalstāmajai personai tiek izskaidrots, kāpēc šādu lēmumu pakalpojuma ietvaros nav iespējams atbalstīt.

APLPP laikā atbalstāmajai personai ir tiesības atteikties no pakalpojuma vai, piemēram, lūgt nomainīt atbalsta personu, ja izveidojusies kāda konfliktsituācija vai personas savā starpā nespēj sastrādāties.

Kopumā ZELDAS iniciatīva sākotnēji bija vietējās kopienas dalībnieku idejās balstīta, bet vēlāk to īstenoja saskaņā ar valsts iestāžu norādēm un lēmumiem.

Noteikti jāatzīmē, ka šī ZELDAS iniciatīva stiprināja nevalstisko sektoru, paaugstināja tā kapacitāti, reputāciju un ietekmi, kā arī veicināja labāku NVO pārstāvniecību politiskā līmenī. APLPP ieviešana nodrošinājusi biedrības atpazīstamību kā kopienā (t.sk. personu ar GRT tuvinieku vidū), tā pašvaldībās, tostarp sociālos dienestos.

APLPP ir nodrošināms arī citās vietās un valstīs, pielāgojot vietējam kontekstam (t.sk. normatīvajam regulējumam, jau esošajiem sociāliem pakalpojumiem, u.c.). ZELDAS iniciatīvas autoru ieskatā nozīmīgi, ka APLPP ir izstrādāta stingra iekšējās uzraudzības sistēma, kas nodrošina pakalpojuma caurspīdīgumu un atbilstību cilvēktiesību standartiem, vienlaikus nepieļaujot ļaunprātīgas izmantošanas risku.

Taujāti par SI ekosistēmas attīstību Latvijā, biedrības pārstāvji norādīja, ka lēmuma pieņemšanā par APLPP turpmākas ieviešanas un finansēšanas sistēmu visā valstī nozīmīga loma ir gan LM un TM, gan MK. Tiesībsarga birojs, kurš Latvijā uzrauga ANO konvencijas ieviešanu, vairākkārt ir norādījis uz nepieciešamību paredzēt arī valsts budžeta finansējumu sabiedrībā balstīto pakalpojumu klāsta, tai skaitā APLPP,

⁵⁰ Līgumā tiek noteiktas gan atbalsta jomas, kurās tiek sniegts atbalsts lēmumu pieņemšanā un īstenošanā, gan informācija par personas datu aizsargāšanu. Tāpat līgumā tiek noteikts, ka atbalsta persona var palīdzēt atbalstāmajai personai: iegūt informāciju, izprast pieejamās iespējas, lai atbalstāmā persona varētu pieņemt sev labvēlīgu lēmumu, pieņemt lēmumus dažādās dzīves jomās, informēt citus par atbalstāmās personas lēmumu; kā arī piedalīties sarunās pēc atbalstāmās personas izvēles.

nodrošināšanai visā valsts teritorijā⁵¹. Sava loma ZELDAS iniciatīvas attīstībā bijusi arī Valsts kontrolei, kas 2018.gadā norādījusi uz nepieciešamību pilngadīgām personām ar GRT dzīvei ārpus institūcijas nodrošināt atbalsta personas pakalpojumu jeb pakalpojumu, kas “nodrošina atbalstu, lai persona pati var realizēt savu rīcībspēju, plānojot un pieņemot lēmumus par savu dzīvi, veselību vai sociālo aprūpi, finansēm un īpašumiem” [54, 37. lpp.].

Atsauce uz APLPP un tā rezultātiem nodarbinātības jomā sniegta arī Saeimas Analītiskā dienesta pētījumā [52], tostarp norādot, ka “pašlaik Latvijā tikai nelielam skaitam personu ar GRT tiek nodrošināts atbalsts lēmumu pieņemšanā”.

Biedrības pārstāvji norāda, ka vairākas pašvaldības ir atzinušas APLPP pozitīvo ietekmi uz personas ar GRT un vietējās kopienas dzīves uzlabošanu, un izteikušas vēlmi APLPP nodrošināt saviem iedzīvotājiem, bet esošā finansējuma ietvaros tas neesot iespējams. Dažas pašvaldības izteikušas vēlmi līdzfinansēt APLPP, ja valsts nodrošinātu kaut daļēju finansējumu. Līdz ar to arī pašvaldībām ir sava loma SI ekosistēmas attīstībā.

Konkrētās ZELDAS iniciatīvas gadījumā nozīme bijusi arī ANO Komitejai, kas noslēguma piezīmēs par Latvijas Republikas sākotnējo ziņojumu ir norādījusi: “Komiteja rekomendē valstij atcelt Civillikuma normas par aizvietoto lēmuma pieņemšanu un atjaunot pilnu rīcībspēju visām personām ar invaliditāti, pamatojoties uz atbalstīto lēmuma pieņemšanas režīmu, kurā tiek ievērota personas autonomija, griba un vēlmes [36].”

Faktiski visi nosauktie SI ekosistēmas dalībnieki ir devuši savu ieguldījumu, lai SI iniciatīva spētu attīstīties no sākotnējās mazās idejas līdz ieviešanai nacionālā līmenī. Katra iesaistītā puse devusi savu ieguldījumu, lai kopīgi tiktu izpētītas problēmas, rasti jauni risinājumi, veikta plānošana un SI iniciatīvas attīstība, tostarp jaunu sociālo pakalpojumu iniciāšana vai pilotēšana un mērogošana. Tomēr biedrība atzīmē, ka ZELDAS iniciatīvas attīstība ir prasījusi ilgu laiku un joprojām nav skaidru garantiju, ka tuvākajā laikā tiks rasti finanšu līdzekļi APLPP finansēšanai nacionālā mērogā.

Lai arī ZELDA ir sagatavojusi gan pakalpojuma aprakstu, gan īstenojusi izmēģinājumu projektu un sagatavojusi visus nepieciešamos izvērtējumus, kā arī nodrošinājusi projekta ilgtspēju pēc izmēģinājumu projekta beigām (lai arī ļoti

⁵¹ Tiesībsargs vairākkārt norādījis uz nepieciešamību “Nodrošināt visā valsts teritorijā plašu sabiedrībā balstīto pakalpojumu klāstu, tai skaitā atbalsta personas pakalpojumu, paredzot tam arī valsts budžeta finansējumu”. (plašāka informācija Latvijas Republikas Tiesībsarga 13.10.2020. vēstulē Ministru prezidentam K.Kariņam [53].

ierobežotā apjomā), atbildība par iepriekš norādītā konceptuālā ziņojuma izstrādi un tālāku virzību MK ir LM sadarbībā ar TM.

Atbildot uz jautājumu par SI ekosistēmu veicinošiem faktoriem, ZELDA norādīja, ka nozīmīgi ir:

- konkrēti pozitīvas pieredzes piemēri, kas reāli pierāda SI (pakalpojuma) nepieciešamību;
- skaidri un pierādāmi rezultatīvie rādītāji, kas norāda uz SI ietekmi, piemēram, sociālās iekļaušanās veiksmi un/vai sociālā pakalpojuma efektivitāti;
- sociālā pakalpojuma saņēmēju, tuvinieku un citu organizāciju atbalsts iniciatīvas virzīšanā vai īstenošanā, piemēram, viedokļa paušana par pakalpojuma nepieciešamību;
- pastāvīga un pietiekama finansējuma (tai skaitā valsts finansējuma) esamība pakalpojuma ilgstošai nodrošināšanai.

Savukārt kā bremsējošos faktoros un šķēršļus biedrība norādīja:

- spēcīga lobija trūkumu ārpus SI iniciatīvas ieviesējorganizācijas;
- pietiekamas motivācijas trūkumu citu institūciju un organizāciju vidū, lai APLPP ieviestu visā Latvijā;
- cilvēkresursu ierobežojumus, kas nosaka organizācijas kapacitāti un spējas virzīt SI iniciatīvas un paplašināt to ietekmi.

Papildus tam ZELDAS iniciatīvas gadījumā sociālo pakalpojuma saņēmēji bieži ir pakļauti stigmatizācijas un diskriminācijas riskiem un baidās paust savu viedokli, pat ja uzskata un ir pārliecinājušies, ka jaunais sociālais pakalpojums ir ļoti nepieciešams un noderīgs. Un kad tiek izsmelti visi pieejamie finanšu resursi, ierosinātā iniciatīva nespēj pastāvēt un attīstīties, arī ja tai ir lieliski rezultāti.

Vienlaicīgi šķērslis var būt fakts, ka SI iniciatīvas rezultāti un sasniegtie rādītāji personu ar GRT gadījumā var būt mainīgi un bieži vien atkarīgi no personas psihoemocionālā stāvokļa.

Kā bremsējošu faktoru ZELDA norāda arī nepieciešamību veikt esošā normatīvā regulējuma grozījumus un/vai jaunu normatīvo aktu izstrādi, kur APLPP situācijā īpaši svarīgs būtu TM vai atbilstošās nozares ministrijas atbalsts.

Arī ZELDAS pārstāves norāda, ka diemžēl vērojams izpratnes trūkums un nevēlēšanās iedziļināties piedāvātajos risinājumos, kā rezultātā bieži netiek sasniegts pozitīvs SI iniciatīvas rezultāts. Tāpat ierobežotu finanšu resursu apstākļos nozīmīgs apgrūtinājums ir nepieciešamība nodrošināt resursus jauniem sociāliem

pakalpojumiem, vienlaicīgi nesamazinot un/vai neapdraudot līdzšinējo pakalpojumu nodrošināšanu.

Un visbeidzot konkrētās iniciatīvas gadījumā bremsējošs faktors ir bijis arī APLPP raksturs, jo tas ir gan ar sociālā pakalpojuma, gan ar tiesību aizsardzības elementiem.

Domājot par to, kas jāņem vērā, plānojot, veidojot un vadot SIKC Latvijā, ZELDAS pārstāvji norādīja, ka nevajadzētu veidot jaunu birokrātisku iestādi. Ir jābūt pietiekamai skaidrībai par SIKC mērķi, jāzina, ko tas darīs, piemēram, vai tikai atbalstīs SI vai arī vienlaicīgi novirzīs kādu finansējumu SI attīstībai. Tāpat ZELDAS ieskatā SIKC iespējams jādarbības kā jaunu SI un iniciatīvu lobijam visos nepieciešamajos līmeņos.

4.4. Biedrība "Rīgas pilsētas Rūpju bērns"

Biedrība⁵² ir nevalstiska organizācija, kura kopš 1995.gada rūpējas par cilvēkiem ar garīgās attīstības traucējumiem, to sociālo rehabilitāciju, nodarbinātību, aprūpi, izglītošanu, risina viņu problēmas un veicina integrāciju sabiedrībā. Tā informē sabiedrību [3] par mērķa grupu un tai nepieciešamo atbalstu, lai nodrošinātu pēc iespējas veiksmīgāku iekļaušanos.

Viena no nesenām (kopš 2018.gada) biedrības iniciatīvām, kas joprojām darbojas, ir individuālās sociālās rehabilitācijas pakalpojums personām ar GRT, kura ietvaros tām tiek nodrošināta dzīvesvieta, īrējot dzīvokli vispārējā dzīvojamā fondā, un cits nepieciešamais atbalsts⁵³ (turpmāk – RB iniciatīva).

RB pārstāv kopienu un konkrētā iniciatīva nāca no RB, kad Valsts kontrole Rīgas pašvaldībai norādīja uz problēmu un nepieciešamību rast risinājumu krīzes situācijā. Personu ar GRT – potenciālo lietotāju vēlmes un vajadzības toreiz pārtapa sociālā pakalpojuma piedāvājumā.

⁵² Biedrība "Rīgas pilsētas "Rūpju bērns"" darbojas sociālās iekļaušanas, interešu aizstāvības jomā un sniedz sabiedrībā balstītus sociālos pakalpojumus personām ar GRT. Biedrība vēlas izveidot vidi, kas veicina cilvēku ar GRT dzīves kvalitātes paaugstināšanos. 27 gadu laikā kopš 1995.gada ir izveidoti un darbojas 6 dienas aprūpes centri, 2 grupu dzīvokļi, viena grupu māja un 3 specializētās darbnīcas. Papildus tam biedrība sniedz ģimenes asistenta un individuālās sociālās rehabilitācijas pakalpojumus, kā arī nodrošina citu atbalstu sociālās iekļaušanas jomā.

⁵³ Papildus dzīvesvietai tiek nodrošināts individualizēts konkrētai personai nepieciešamais ģimenes asistenta atbalsts, piemēram, tādās jomās kā finanses, iepirkumi, veselība, maksājumi, ikdienas plānošana vai nodarbinātība un atbilstoši nepieciešamībai tiek piesaistīti papildu speciālisti - psihologs, fizioterapeits, psihiatrs, ABA terapeits u.c.

RB iniciatīva ietekmē personu ar GRT dzīves kvalitātes uzlabošanu, risinot invaliditātes radītas problēmas, mazinot vai pārtraucot nepieciešamību pēc ilgstošas sociālās aprūpes institūcijā. Šī RB iniciatīva tieši uzlabo personas ar GRT iekļaušanos un ietekmē sabiedrības attieksmi pret mērķa grupu. Tā nodrošina cilvēka cienīgu dzīvi, īpaši pēc personas ar GRT iesaistes nodarbinātībā, un palīdz arī pārējām personām ar GRT, piemēram, saprast, ka jāmeklē nodarbinātības iespējas, lai var segt savus ikdienas izdevumus. Atbalsta rezultātā nereti mainās personas materiālā nodrošinātība un uzlabojas labklājības līmenis. RB iniciatīvas ietekme izpaužas visos līmeņos - no indivīda ar GRT līdz vietējai kopienai un sabiedrībai kopumā. Intervētais biedrības pārstāvis domā, ka RB iniciatīva veicināja labu kaimiņattiecību veidošanu, personu ar GRT pieņemšanu un sabiedrības izpratni. Kopumā šī SI iniciatīva nostiprināja sadarbību ar pašvaldību, kā rezultātā uzlabojās savstarpējā pušu palīdzība un uzticamība. Šī mūsdienīgā pakalpojuma sniegšana noteikti nostiprinājusi NVO ietekmi arī valsts līmenī.

Faktiski, atrodot jaunu metodi darbam, tiek nodrošināta jauna pieeja sociālās rehabilitācijas pakalpojumam, kas apmierina reālās indivīda un visas sabiedrības vajadzības, tostarp DI procesa kontekstā. Kā norāda biedrība, vajadzība bija "veca", bet nebija atrasts piemērots risinājums.

Tā kā pakalpojuma saņēmēji dzīvo, pēc iespējas realizējot savu patstāvību un atbildību par paša lēmumiem, tad viņu līdzdalība visā procesā ir pašsaprotama.

Ģeogrāfiski RB iniciatīva tiek nodrošināta Rīgas valstspilsētas pašvaldības līmenī. Līdz ar to divas galvenās iesaistītās puses ir NVO un pašvaldības līmeņa publiskā pārvalde. Tomēr tā noteikti saistās arī ar vietējās kopienas pārstāvju interesi un vēl vairāk ar tiem privātajiem peļņas uzņēmumiem, kas izīrē konkrētā veida dzīvesvietu, jo personas ar GRT (pašlaik 12) dzīvo blakus pārējiem sabiedrības locekļiem parastās, visbiežāk daudzdzīvokļu, dzīvojamās mājās⁵⁴. Biedrība norāda, ka sākotnēji sadarbība ar minētajiem uzņēmumiem bija gausa, bet pēdējā laikā izīrētāji ir gatavi un sadarbojas ļoti labprāt, jo skaidri zina, ka saņems konstantu regulāru īres maksājumu un īrnieki neradīs nevajadzīgas problēmas, jo saņem atbilstošu atbalstu no RB darbiniekiem.

Konkrētajai iniciatīvai nav sniegts atbalsts tās attīstības posmā, bet būtiska tolaik, kad notika vairākas biedrības tikšanās ar tās pārstāvjiem, bija sadarbība ar pašvaldību, diskutējot par nepieciešamību un iespējām nodrošināt atbalstu tūlīt pēc pakalpojuma institūcijā izbeigšanas tieši konkrētām personām ar GRT, kas tajā laikā

⁵⁴ Sabiedrībā balstīta dzīvesvieta – dzīvoklis vairāku dzīvokļu dzīvojamā mājā, blakus pārējiem sabiedrības locekļiem, lai kādi tie būtu.

vēl saņēma pakalpojumu ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā.

Šajā RB iniciatīvā nozīmīgi ir publiskie līdzekļi - pašvaldības budžeta finansējums, bez kura tā nedarbotos, jo vairumā gadījumu mērķa grupa ir ar salīdzinoši zemiem ienākumiem. Biedrībā ir pieejami arī šīs RB iniciatīvas budžeta dati. Pašlaik biedrībai ir laba sadarbība ar pašvaldību un ir zināms, ka pašvaldības budžetā ielānots konkrēts finansējuma apjoms šai pakalpojuma formai. Tas ļauj cerēt, ka RB iniciatīvai ir ilgtermiņa raksturs un nodrošināta zināma ilgtspēja.

Vienlaicīgi biedrība norāda, ka, lai saņemtu pašvaldības finansējumu konkrētā pakalpojuma nodrošināšanai, RB iniciatīvas darbība un ietekme tiek pastāvīgi dokumentēta un rezultāti tiek regulāri izvērtēti. Piemēram, katras personas sasniegumi tiek vērtēti vienu reizi sešos mēnešos. Tāpat biedrība atzīmē, ka joprojām notiek pārmaiņas un mācīšanās, piemēram, pēc audita tiek pārstrādātas RB iniciatīvas dokumentu un rezultātu novērtēšanas formas.

Šai RB iniciatīvai nav sava atsevišķa digitāla sistēma, tomēr tās ietvaros dokumenti tiek glabāti datu mākonī un izmantota valstī izveidotā pašvaldības sociālās palīdzības un sociālo pakalpojumu administrēšanas lietojumprogramma – SOPA [115], kurai ir nodrošināta sasaiste ar daudzām citām datu bāzēm, tostarp tām, ko lieto un uztur valsts institūcijas, piemēram, VID, VDEĀVK, NVA, Valsts zemes dienests, LR Uzņēmumu reģistrs.

Taujāta par SI iniciatīvas mērogošanu, biedrība norāda, ka līdz šim liela daļa jauno sociālo pakalpojumu rodas valsts galvaspilsētā Rīgā un parasti pēc kāda, bieži ilgāka, laika tie tiek "pārnesti" uz citām pašvaldībām. RB iniciatīva ir ļoti piemērota mazām pašvaldībām, jo jāizmanto esošie resursi. Piemēram, novirzot pareizo atbalstu un daļu pieejamā finansējuma šai pakalpojuma formai, zūd nepieciešamība veidot īpašu infrastruktūru vai meklēt citus papildu resursus.

Biedrības ieskatā šī RB iniciatīva ir viegli pielāgojama un jebkura pašvaldība var to pārņemt, ja vien ir vēlme. Piemēram, ir publicēts raksts par RB piedāvāto pakalpojumu un vairākām ieinteresētajām personām sniegta informācija par konkrēto RB iniciatīvu. Biedrība stāsta par šo risinājumu pašvaldībās, kad tiek ar to pārstāvjem par citām RB aktivitātēm. Lai arī biedrībai nav izstrādāta konkrētās RB iniciatīvas mērogošanas stratēģija, tā izsaka cerību, ka pārskatāmā nākotnē (aptuveni 10 gados) citas pašvaldības varētu pārņemt šo praksi. Galvenais nosacījums - jebkurai pašvaldībai ir jāgrib meklēt risinājumu un izmantot līdzšinējo pieredzi, kas jau pārbaudīta un eksistē citviet. RB skaidroja, ka 2018.gadā iniciatīva aizsākās, jo Rīgas pašvaldība piekrita biedrības piedāvājumam, ka personas ar GRT, kas tobrīd saņēma pakalpojumu RB izveidotajos grupu dzīvokļos, varētu uzsākt vēl

patstāvīgāku dzīvi sabiedrībā un tādējādi steidzami atbrīvotos toreizējiem SAC iemītniekiem tik nepieciešamās grupu dzīvokļu vietas.

Biedrība uzsver, ka šī RB iniciatīva noteikti veicinājusi un turpina veicināt solidaritāti un iekļaušanos, īpaši daudzdzīvokļu ēkās, kur persona ar GRT un citi kaimiņi dzīvo līdzās. Tāpat tā maina tuvākā loka jeb kopienas viedokli un nozīmīgi ietekmē arī Rīgas pašvaldības politiku, administrācijas un citu iesaistīto pušu viedokli. Tā tiešā veidā atbilst ES DI idejai un plānam, kā arī LV DI pieejai. Tā papildina Latvijā pašlaik īstenojamo DI procesu un pat apsteidz to ar mūsdienīgāku un iekļaujošāku risinājumu.

Biedrībai līdz šim nav bijusi iespēja ārpus LV sniegt informāciju par šo SI iniciatīvu un biedrības pārstāvis nedaudz šaubās, vai RB iniciatīva būtu tieši pielāgojama papildu mērķa grupai – piemēram, senioriem. Tomēr tā noteikti ir apliecinājusi sevi ar pakalpojuma lietotājiem – personām ar GRT, kam trūkst patstāvīgas dzīves iemaņas.

Atbildot uz jautājumiem par SI ekosistēmu LV, biedrības pārstāvis norādīja, ka šīs RB iniciatīvas gadījumā būtiska loma bijusi Rīgas domei, īpaši tās Labklājības departamentam⁵⁵ un pašai biedrībai.

SI ekosistēmu kopumā noteikti ietekmē arī LM kā sociālās jomas pārvaldiece. Parasti LM regulē visus sociālos pakalpojumus, bet līdz šim nav noteikusi detalizētu regulējumu konkrētajam pakalpojumam RB iniciatīvas ietvaros. Tāpēc biedrība vēl aizvien var nodrošināt katram saņēmējam ļoti plašu atbalstu – “visu, kas personai ir vajadzīgs”. RB izsaka bažas, kas pamatojas līdzšinējā pieredzē, ka gadījumā, “kad pakalpojumu noregulēs, sāksies ierobežojumi – no kādiem resursiem ko drīkst un ko nedrīkst” darīt. Dažkārt noteiktie ierobežojumi un pastāvošais normatīvais regulējums pilnīgi sabojā labu SI ideju vai pat pilnībā pārtrauc SI iniciatīvas tālāku attīstību.

Domājot par iesaistītajām pusēm un to lomām, biedrība norāda, ka zināma loma RB iniciatīvas kontekstā ir bijusi jau minētajiem nekustamo īpašumu izīrētājiem. Tā kā visbiežāk pašvaldība ir tā, kas nodrošina finansējumu, tad veiksmīga sadarbība starp pašvaldību un RB kā NVO sektoru ir nenovērtējama. Tāpat RB atzīmē, ka visur maznodrošinātas personas un cilvēki ar invaliditāti ikdienā saskaras ar problēmām, bet Rīgas pašvaldības Labklājības departamentā ir Nodarbinātības, sociālā darba un

⁵⁵ Labklājības departaments ir Rīgas pilsētas pašvaldības vadošā iestāde Rīgas pilsētas pašvaldībai noteiktās kompetences ietvaros sociālo pakalpojumu, sociālās palīdzības, veselības aprūpes pieejamības, veselības veicināšanas un profilakses, tostarp atkarību izplatības ierobežošanas un iedzīvotāju nodarbinātības veicināšanas jautājumos. Tā mērķis ir izveidot stabilu un atbildīgu sociālo sistēmu, kura sniedz minimālo materiālo nodrošinājumu, kā arī atbalstu sociālo problēmu risināšanā un personu sociālās funkcionēšanas spēju samazināšanās gadījumā, nodrošina veselības aprūpes pieejamību un veselības veicināšanas pasākumus. Gadagrāmatas 2021 10.lpp.

prakses pētījumu [90] nodala, kas reāli pēta iedzīvotāju sociālās problēmas un meklē iespējamus risinājumus, piemēram, par bērniem. Biedrības ieskatā SI iniciatīvu attīstībā tā ir nozīmīga pašvaldības loma un labā prakse, kuru vērts pārņemt.

Biedrības ieskatā NVO redz problēmu, bet pašvaldībai ir resursi, kas nepieciešami tās risināšanai, un, kad abas puses darbojas kopā, tas viennozīmīgi ir pareizākais veids. Piemēram, RB iniciatīvas gadījumā, abas puses kopā domāja un meklēja risinājumus un tad vienojās par iespējamo procesu un rezultātu.

RB ieskatā SI ekosistēmas attīstību LV veicina fakts, ka ir salīdzinoši nobriedis NVO sektors un pieaugusi NVO loma sociālo pakalpojumu sniegšanā. Pašvaldībai pieaugusi paļāvība, ka "NVO var vairāk par koncertīna organizēšanu", un tāpēc pašvaldība ieklausās, ņem vērā un iesaista nevalstisko sektoru iespējamo risinājumu izstrādē. Līdz ar to spēcīgāk attīstās SI iniciatīvas.

Biedrība tāpat atzīst, ka attieksme pret to, kādiem jābūt sociāliem pakalpojumiem, un izpratne par to, ko var personas ar invaliditāti, mainās, tomēr vēl ir tālas nākotnes vīzijā pašvaldības un politiķu izpratne, ka sociālie pakalpojumi ir vērtīgi ieguldījumi nevis pastāvīgi un maz-rezultatīvi izdevumi.

Taču biedrības ieskatā pašvaldībai finansējums ir vienmēr, jautājums tikai, kam, kad un kā tas tiek novirzīts. Piemēram, faktiski RB iniciatīvas pakalpojuma finansējums ir mazāks vai līdzīgs grupu dzīvokļa pakalpojuma izdevumiem, bet rezultāts ir daudz pastāvīgāka un cieņpilnāka personas ar GRT dzīve un augstāks labklājības līmenis, konkrētajā brīdī saņemot tieši to atbalstu, kas katram indivīdam ir nepieciešams.

Jautāta par šķēršļiem SI ekosistēmas attīstībā, biedrība norāda, ka pastāv noteikta līmeņa sociālo dienestu kapacitāte, cilvēkresursu trūkums, izpratnes nepietiekamība, sociālā darba nozares vājums (nav statusa, netiek apkopoti dati, trūkst lielāka strukturēta forma), daudzviet sociālie pakalpojumi nav prioritāte un finansējums ir pieejams tikai tad, ja paliek pāri no citām nozarēm.

Tāpat traucē tas, ka NVO pārklājums visā LV teritorijā nav vienmērīgs. Tas, savukārt, nozīmē, ka tikai tajās vietās, kur ir spēcīgi NVO, tur SI attīstība notiek un virzās ātrāk.

Biedrība atzīst, ka pašlaik šķiet - visi ir apmierināti ar to, kas šobrīd jau ir. Nezināšana, neizpratne, savas pozīcijas sargāšana, nepiedāvāji neko labāku, ir biedrības ikdienā bieži piedzīvota attieksme. Cilvēki negribot pārmaiņas, pat ja sola labāku dzīvi, jo ir pieraduši pie tā, kas katram ir. Sociālo pakalpojumu jomā biedrība sastapusies ar lielu pretestību un skepsi, īpaši jaunu SI iniciatīvu gadījumā. Biedrība gan pauž izpratni, ka nav iespējams ātri izmainīt cilvēka attieksmi un dzīves pieeju.

Visbeidzot kā nozīmīgu šķērslī biedrība saredz faktu, ka cilvēki atbilstošāk reaģē uz sociālo vajadzību un tās risinājumu nepieciešamību tad, ja personīgi piedzīvo līdzīgu

pieredzi un/vai problēmu. Tas attiecas uz visiem, bet īpaši uz lēmumu pieņēmējiem un finansējuma devējiem. Diemžēl cilvēciskajam faktoram šajā aspektā ir ļoti augsts ietekmes līmenis.

Domājot par SI attīstību un iespējamo SIKC - kādam tam jābūt, biedrība saka, ka "gribētos, lai SIKC palīdz nodrošināt lielāku NVO/SI iniciatīvu pārklājumu, pilnveidojot sadarbību ar pašvaldībām un reģioniem". Biedrības ieskatā būtu jāizmanto plānošanas reģionu DI darba grupas un/vai projektu komandas kā atbildīgos par sociālo pakalpojumu attīstību reģionālā līmenī gan kā pakalpojumu izmantošanas, gan to attīstības virzītājus. Tāpat biedrība domā, ka nebūtu pareizi veidot tikai vienu centru Rīgā, jo pastāv reģionu atšķirības, piemēram, pieejamo cilvēkresursu apjoms un kapacitāte. Viens no SIKC uzdevumiem varētu būt pieredzes apmaiņas veicināšana pašvaldībās par SI un sociālo pakalpojumu pārņemšanu/mērogošanu un finansēšanu. Noteikti būtu nepieciešams un jāsniedz atbalsts arī SI ideju generētājiem, projektu vadības vai cilvēkresursu kapacitāšu attīstībā, nodrošinot, piemēram, zināšanu pārnesi.

Papildus tam biedrība norāda, ka SI jābūt kā prioritātei valstiskā līmenī.

5. SI ekosistēmas LV analīze - vajadzības un izaicinājumi

Šajā nodaļā rakstīts par SI ekosistēmas LV attīstības un pilnveides vajadzībām un izaicinājumiem. Tā saturiski iedalīta četros būtiskākajos blokos - zināšanas un izpratne par SI, politiskais un idejiskais atbalsts SI, ilgtermiņa finansējums un SI ekosistēmas nepilnības. Jāsaka, ka šī ziņojuma autoru ieskatā apakšnodaļās iekļautie SI attīstības aspekti ir savstarpēji cieši saistīti, dažkārt pārklājas vai papildina viens otru. Iespējams šī analīze palīdzēs arī atbildēt uz jautājumu - kādai jābūt valsts stratēģijai SI ekosistēmas uzlabošanā un SIKC izveidē?

5.1. Zināšanas un izpratne par SI

Joprojām SI un SOC SIA jēdzieni LV ir salīdzinoši jauni. Arī akadēmiski LV nav daudz to pētījumu, kas saistīti ar SI, to attīstības procesiem un sabiedrības iesaisti tajos. Pat pieredzējušiem SI ekosistēmas dalībniekiem zināšanu apjoms un izpratne par SI attīstības procesiem ir atšķirīga un bieži vien saistīta tikai ar nepieciešamību, noskaidrot kādus specifiskus jautājumus tiešo darba pienākumu dēļ.

Tāpat LV trūkst SI termina skaidrojuma un viegli izsekojama politisko vadlīniju. Jāatzīst arī, ka pašlaik esošais normatīvais regulējums ir fragmentārs un nepilnīgs, lai SI tiktu noteiktas par prioritāro resursu un efektīvi izmantotas sabiedrības sociālo izaicinājumu apzināšanai un problēmu risināšanai.

Jau veiktajā pētījumā [80] tika secināts, ka vienlīdz negatīvi SI iniciatīvu īstenošanu ietekmē kā nepieciešamās informācijas trūkums, tā ieinteresēto pušu pasivitāte un arī atvērtības trūkums citu cilvēku vai organizāciju pieredzei un sadarbībai ar tām.

Vienlaicīgi, ne vienmēr SI jēdziena/termina neesamība nozīmē, ka SI princips pakalpojuma vai produkta izveidē un attīstībā nav piemērots. Nereti jēdziens "SI" vai "inovācija" tiek lietots neviennozīmīgi. Piemēram, kad tiek runāts par inovāciju kādā sabiedriski nozīmīgā jomā, konteksts un kāda no SI definīcijām skaidri parāda, ka runa ir tieši par SI.

Tāpēc LV ir jāskaidro un jāiedzīvina praksē vismaz EK piedāvātās definīcijas un termini. Tas palīdzēs ne tikai izprast, kādas vērtības un ieguvumus SI var dot indivīdiem, organizācijām un sabiedrībai kopumā, bet arī veicinās SI rašanos un attīstību, lai vēl efektīvāk risinātu tās sabiedrībā pastāvošās sociālās problēmas, kas prasa steidzamus un bieži vien līdz šim neizmantotus alternatīvos risinājumus.

Tā kā SI un ar to saistītie jēdzieni ir jāprecizē un jāaktualizē, tad, iespējams, arī akadēmiski ir nepieciešams paplašināt zināšanas un veikt pētījumus par SI, tai skaitā

sadarbojoties dažādu nozaru un arī valstu pārstāvjiem, jo SI joprojām ir salīdzinoši jauna joma.

5.2. Politiskais un idejiskais atbalsts SI

Neskatoties uz to, ka SI faktiski risina valstiski nozīmīgas sociālās problēmas un vajadzības kādai no atstumtības riskam pakļautām mērķa grupām, piemēram, personām ar invaliditāti, SI iniciatīvu attīstītāju pieredze norāda, ka vairākos gadījumos galveno dalībnieku, piemēram, valsts iestāžu un politiķu sākotnējā reakcija bijusi pretošanās pārmaiņām. Tāpat ilgstoši vērojama SI iniciatoru ignorēšana un pat atstumšana – “nu ko viņiem te atkal vajag”, “atkal viņi ar savām problēmām”. Bieži ir valdījis uzskats “lai paši (piemēram, NVO, SOC SIA, pašvaldība) rūpējas par savas problēmas risināšanu”.

Pie tam, politiķu un lēmumu pieņēmēju līmenī vērojams intereses un informācijas trūkums un līdz ar to nepietiekama jautājumu izpratne. Tas savukārt ietekmē tālākos SI iniciatīvu atbalstīšanas lēmumus, piemēram, par finansiāliem ieguldījumiem. Nereti publiskās pārvaldes iestādes un politiķi vairāk domā par normām, papildus izdevumiem un SI īstenošanu kontroli un mazāk – par SI risinājumu rezultātiem vai pozitīvo sociālo ietekmi.

No vienas puses ierobežotu pieejamo finanšu un cilvēkresursu situācijā ir saprotama nespēja apmierināt/atrisināt uzreiz visas sociālās vajadzības, kas pastāvīgi mainās un tiek atklātas no jauna, bet no otras - iztrūkst tālredzīgas un ilgtspējīgas sistēmiskas domāšanas pieejas SI attīstības jautājumos, tostarp, nosakot prioritārāk risināmos jautājumus vai izvēli, kādā attīstības virzienā doties tuvākajā laikā. LV būtu nepieciešams lielāks politiskais atbalsts SI iedzīvināšanā dažādos lēmējvaras un izpildvaras līmeņos, lai SI veiksmīgi attīstītos līdz to sociālās ietekmes paplašināšanai nacionālā mērogā. Noderīga būtu arī skaidrāka SI atbalsta sniegšanas stratēģija - mērķi un struktūra/pārvaldība, kā arī finansēšanas mehānismi, kas virza SI jautājumus nacionālā, reģionālā un vietējā līmenī.

Jāatzīmē, ka pēdējos gados, nostiprinoties NVO kapacitātei un palielinoties iesaistei politisko lēmumu pieņemšanā, uzlabojas valsts un pašvaldību pārvaldes iestāžu uzticība nevaldības sektoram, paļaušanās un sadarbība ar NVO un kopienas pārstāvjiem. Arī pastāvīga sadarbība dažādu līmeņu (reģionāla, nacionāla, nozaru, pašvaldību) plānošanas dokumentu izstrādē un aktualizēšanā palīdz mazināt tādu SI ekosistēmas attīstības šķērslī kā neuzticība sadarbības partneriem, piemēram, NVO.

Sociālās jomas profesionālo organizāciju spēks un attieksme SI attīstības procesos nav bijusi pietiekami atbalstoša, ja ir bijusi vispār. Sociālā darba speciālisti pēdējos gados drīzāk cīnās par profesijas prestižu, nekā demonstrē atbalstu kādām konkrētām SI iniciatīvām. Autoru ieskatā, tam pamatā ir sociālās jomas profesionāļu

un profesionālo organizāciju vājums, dažādu resursu, kapacitātes un gribas ierobežojums, un dažkārt arī neuzņēmība un drosmes trūkums.

Pašvaldības ir tās, kas ir vistuvāk iedzīvotājiem, un līdz ar to tām ir jābūt zinošām un vairāk ieinteresētām SI attīstības procesos un jāiesaistās tajos. Un bieži vien tās ir gan ieinteresētas, gan iesaistās SI attīstības procesos, bet ierobežojums rodas tad, kad finanšu resursi un atbalsta iespējas pašvaldības līmenī nav pietiekamas, lai veicinātu SI uzplaukumu visā tā attīstības procesā līdz maksimālajam sociālās ietekmes līmenim. Tāpēc jānorāda, ka pašvaldību politiku un administrācijas domāšanas un lēmumu pieņemšanas procesu izpratne ir būtisks faktors, kas var veicināt SI iniciatīvu ilgtspēju un panākumus. Papildus tam nozīmīga ir visu pušu sadarbība ne tikai SI iniciatīvas sākuma un beigu posmos, bet arī visā SI attīstības procesa laikā.

SI kā nozīmīga resursa (nevis kā “atkal papildu izdevumi”) iekļaušana valsts pārvaldes redzeslokā ir izaicinājums. Tas prasa domāšanas un uztveres izmaiņas, elastību noteikumu un procedūru izstrādes un īstenošanas procesos, sadarbības ar citām nozarēm un dažādiem iesaistītajiem dalībniekiem izveidi un uzturēšanu utt.

5.3. Ilgtermiņa finansējums

Pašlaik finansējums SI galvenokārt LV ir saistīts ar dažādiem pieejamiem, tostarp ES un citu finansējuma devēju fondiem. Atbalsts SI šajā gadījumā vairāk balstās uz “fondu apguves” vai projektu pieeju, nevis uz mērķtiecīgu fokusētu ilgtermiņa risinājumu meklēšanu un atbalstīšanu. Tas nozīmē, ka finansējums pieejams ierobežotu laika periodu (īstermiņā, piemēram 1-2-3 gadi), tai skaitā arī ierobežotā apjomā (tiek noteikts maksimālais vienam projektam un tāvad arī SI iniciatīvai pieejamais finanšu atbalsta apjoms). Projektu konkursu pieeja nozīmē arī ierobežotu laiku jaunu ideju izstrādei un testēšanai. Finansējumu tāpēc parasti var iegūt tieši pirmajiem SI attīstības posmiem jeb iespējai izstrādāt SI idejas un līdz kaut kādam līmenim pilotēt tās vai, piemēram, uzlabot sociālo pakalpojumu kvalitāti. Salīdzinoši daudz retāk ir pieejams finansējums SI iniciatīvu “turpināšanai” – paplašināšanai vai mērogošanai jeb sociālās ietekmes palielināšanai. Tas nozīmē, ka īpašs izaicinājums SI iniciatīvām jāpārvar tālākajā SI attīstības procesā, kad būtiski atšķiras finansējuma iegūšanas iespējas. Īstenot, nostiprināt un mērogot SI šādā situācijā ir daudz grūtāk. Daudzas labas SI iniciatīvas sociālā jomā nenonāk līdz ziņojuma sākumā redzamajā SI attīstības spirālē iekļautajam septītajam attīstības posmam – sistēmas maiņa, kas ir ļoti nozīmīgs DI procesu kontekstā.

Varbūt pēdējā laika labākais piemērs un izņēmums ir ALTUM programma SOC SIA atbalstam, kas piedāvā iespēju saņemt finanšu atbalstu-grantu atkārtoti [112]. Protams tas iespējams pie konkrētu nosacījumu izpildes, tomēr šāda iespēja pastāv.

Arī pētījums [80] rāda, ka visbūtiskākais SI attīstības šķērslis LV bija finansējuma trūkums (24%), tikai tad seko sabiedrības pasivitāte (19%) un administratīvie vai

birokrātiskie šķēršļi (19%). Visdrīzāk situācija no pētījuma veikšanas laika līdz šodienai nav kardināli mainījusies.

Tieši ilgtermiņa finansējuma trūkums ir būtisks traucējošais faktors SI ekosistēmā LV, lai SI, saņemot pietiekamu atbalstu, tālāk attīstītos un tiktu mērogotas. Tāpēc iespējams palīdzošs būtu tāds finansēšanas mehānisms, kas atbalsta SI iniciatīvas dažādos to nobriešanas un attīstības posmos. Piemēram, ja finansēšana arī turpmāk tiktu balstīta projektu pieejā, projektu konkursus varētu izsludināt vairākās kārtās, kur katras iepriekšējās kārtas dalībnieks pēc pozitīva rezultāta sasniegšanas tajā, var pretendēt uz atbalstu nākamā SI iniciatīvas attīstības posmā – projektu konkursa kārtā.

5.4. SI ekosistēmas nepilnības

SI atbalsta politikas un ilgtermiņa finansējuma trūkums nenoliedzami ietekmē SI ekosistēmu, padarot to vājāku un palielinot neskaidrības gan SI iniciatoriem, gan iespējamiem finansētājiem, gan atbalsta sniedzējiem. SI attīstītājiem bieži trūkst tieši skaidru “spēles noteikumu” un nemainīga ilgtermiņa atbalsta.

SI attīstību atbalstošas pieejas pamatā būtiska ir SI termina izpratne un/vai tā skaidrojums. Piemēram, dažos gadījumos projektu konkursos, uz kuriem varēja pieteikties gan NVO, gan pašvaldības, vismaz dokumentos inovatīvi alternatīvie sociālie pakalpojumi bija noteikti kā prioritāri atbalstāmie. Tomēr, ņemot vērā SI termina skaidrojuma nacionālā līmenī un jo īpaši SI sociālā jomā trūkumu vai pastāvošās interpretācijas iespējas, SI iniciatīvas tikai atsevišķos gadījumos ir atzīstamas par inovatīvām. Ir zināms, ka jau ilgstoši LV un citviet notiek diskusijas par to, kas ir inovatīvi. Absolūti atbilstošs ir šīs diskusijas secinājums, ka “tas, kas ir inovatīvs vienā organizācijā, kopienā vai valstī, var tāds nebūt citā vidē/vietā/laikā”. Un var saprast publiskās pārvaldības līmenī eksistējošo dilemmu - vajadzību definēt SI, bet tikai tā, lai iekļautos visu veidu SI iniciatīvas, tostarp arī dažādās vidēs, vietās un laikos iederīgas.

No vienas puses LV varētu būt labi apstākļi SI un SOC SIA attīstībai, jo vairākās nozarēs, to attīstības plānošanas dokumentos ir pausta apņemšanās sasniegt globālos ilgtermiņīgus attīstības mērķus, tomēr no otras - plānošanas reģioniem un pašvaldībām bieži trūkst reglamentējoši dokumenti, politikas un/vai stratēģijas, kas veicina SI, tai skaitā SOC SIA veidošanos un attīstību. Gadījumos, kad dokumenti tomēr eksistē, tajos iekļautie formulējumi nav pietiekami konkrēti vai ir orientēti tikai uz atsevišķiem SI attīstības aspektiem, piemēram digitalizāciju vai inovāciju būvniecībā, kas ietekmē (apgrūtina) gan vienotu izpratni par SI, gan plašāku sabiedrības un ieinteresēto pušu iesaisti SI attīstības procesos.

Tāpat pastāv grūtības iesaistīt SI attīstībā mērķa grupu un/vai potenciālos jauno sociālo pakalpojumu lietotāju pārstāvjus. Tas saistīts gan ar personu raksturu, gan

spējām, gan iespējamiem negatīvas attieksmes riskiem vai nepietiekamu motivāciju piedalīties, tai skaitā SI attīstības procesos, kas nav viegli saprotami.

Pašlaik LV esošie neskaidrie nosacījumi nelabvēlīgi ietekmē arī SI ekosistēmu dalībnieku sadarbību un tīklošanos. Piemēram, tas traucē SI iniciatoriem aktīvi darboties, attīstīt SI kvalitāti un paplašināt sociālo ietekmi. Vēl jo vairāk šis traucējošais faktors izjūtams un situāciju kļūst grūtāka gadījumos, kad SI attīstības procesā iesaistās pārstāvji no dažādām nozarēm un organizācijām, kam bieži ir kardināli atšķirīgi mērķi, pieredze un darba metodes. Piemēram, kad SI iniciatīvas risinājums ietver vairāku nozaru jautājumu vienlaicīgu risināšanu - kā biedrību norādītajos gadījumos - aptver LM un VM vai LM un Iekšlietu ministrijas kompetences. Tad sekmīgai sadarbībai ir nepieciešams papildu laiks, labas koordinēšanas prasmes un neatlaidība no organizatora puses. Reizēm rodas jautājums, vai vispār kāds ir gatavs un vēlas izdomāt mehānismus, kas atvieglo SI radītos pārmaiņu procesus, tostarp augstāk norādītajos gadījumos. Nav vienkārši atrast iestādi, struktūru un indivīdu publiskajā pārvaldē, kas ikdienā uzdrošinās rīkoties "ārpus pieņemtajiem rāmjiem" arī ļoti labu SI iniciatīvu gadījumā, lai pēc iespējas veicinātu to attīstību un mērogošanu līdz sociālo pakalpojumu sistēmas maiņai. Tāpat nav viegli atrast praktiskus piemērus tam, kā uzlabot SI ekosistēmas dažādo dalībnieku savstarpējo, tai skaitā, starpnozaru sadarbību SI iniciatīvu attīstības procesos, lai gan bez šādas sadarbības SI mērogošana ir gandrīz neiespējama. Uzlabot visu veidu sadarbību kāda jautājuma risināšanā ir viegli izvirzāms mērķis, kam grūti atrast vienkāršu un ātru risinājumu. Kad SI iniciatīvu dažādo dalībnieku sadarbība nav koordinēta, zūd vienota virzība uz SI ietekmes palielināšanu.

Pēdējā laika viens no labās prakses piemēriem ir DI procesa īstenošana sadarbībā ar plānošanas reģioniem un citiem iesaistītajiem, kad, piemēram, attiecīgie MK noteikumi tiek mainīti atbilstoši reālajai situācijai un apstākļiem, kas iestājas procesa laikā. Taču te jāatzīmē vismaz viens mīnuss - visu normatīvo aktu izmaiņu veikšanas process ir nesamērīgi ilgs salīdzinājumā ar tempu, kādā parādās un tiek konstatēti apstākļi un sociālās vajadzības, kas prasa steidzamu risinājumu.

Cik zināms, nav tāda SI ekosistēmas LV dalībnieka, kas koordinētu visas SI iniciatīvas un to attīstību, tai skaitā sociālā jomā un DI procesa kontekstā. Lai arī kopumā eksistē vairākas SI atbalsta struktūras un ir apzināti labās prakses piemēri [8], visu iesaistīto dalībnieku darbības LV netiek koordinētas, un organizāciju līmenī ir atkarīgas no pieejamiem - bieži ierobežotiem - finanšu, laika un cilvēkresursiem.

LV pašlaik nav arī noteiktas vai definētas tādas struktūras vai ekosistēmas dalībnieki, un LV situācijai piemērotas darbības formas un veidi, kas palīdzētu SI attīstības procesos un finansējuma piesaistē vai kas nodrošinātu pastāvīgu atbalstu SI sociālo pakalpojumu jomā un, jo vairāk, ilgtermiņa/pastāvīgu finansējumu SI attīstības procesā, īpaši pēdējā SI attīstības posmā – mērogošana nacionālā līmenī un iekļaušana/pārņemšana valsts sociālā politikā.

Konkrētu atbildīgo struktūru, piemēram, **SIKC trūkums neļauj pārvaldīt, vadīt un koordinēt SI rašanos, attīstību vai mērogošanu un sniegt nepieciešamo atbalstu visām iesaistītajām pusēm, atbilstoši to lomai un funkcijām visā SI attīstības procesā.**

6. Secinājumi un ieteikumi

Šajā nodaļā koncentrētā veidā apkopoti būtiskākie secinājumi, kas radušies ziņojuma sagatavošanas procesā un atbild uz ziņojuma sākumā izvirzīto jautājumu: *Kādi faktori veicina un kādi kavē "nobriedušas" SI iniciatīvas pārtapšanu par valsts politiku sociālā jomā?* Tie nav sakārtoti prioritārā secībā un drīzāk papildina viens otru.

Nodaļas noslēgumā iekļauti ieteikumi SI ekosistēmas attīstībai LV, kas tieši saistīti ar iegūtajiem secinājumiem.

Šī SI ekosistēmas attīstības LV kartēšanas ziņojuma autoru ieskatā:

- **Lai arī** iepriekš netika lietota konkrēta SI definīcija vai termins, no materiāliem un piemēriem, kas tika skatīti un analizēti šī ziņojuma ietvaros, redzams, ka jau gadu desmitiem Latvijā ir veidojušies un attīstījušies sociālie pakalpojumi, kas var tikt uzskatīti par SI, jo pēc būtības atbilst tās definīcijai un saturam. Jāatzīst, ka **SI kā process Latvijā nav absolūts jaunums**.
- Kaut kādā mērā pašlaik SI ir LV dienas kārtībā, tostarp tāpēc, ka cieši saistītas ar ES fondu apguves iespējām, **šim jautājumam vēl aizvien netiek pievērsta pietiekama uzmanība, nav vienots redzējums un uzskats, ka SI ir patiesi nepieciešamas**.
- **Nav skaidras SI definīcijas** LV politikas plānošanas dokumentos un pastāvošajā normatīvajā regulējumā, izņemot SOC SIA daļu, **un nav iekļautas konkrētas normas vai nosacījumi SI attīstībai**.
- **Nav pietiekams politiskais atbalsts**, pieņemot lēmumus par SI, tai skaitā vēl aizvien dominē uzskats, ka finansējums sociālai jomai ir kārtējie izdevumi nevis nozīmīgs ieguldījums.
- LV, tāpat kā daudzviet, **SI visbiežāk tiek asociēts ar SOC SIA darbību un attīstību**.
- **Publiskās pārvaldes institūciju atbalsts** SI īstenošanai joprojām ir nepietiekams.
- Valsts publiskās pārvaldes darbības forma - **nošķirtās nozaru atbildības** ir kā pietiekami nozīmīgs šķērslis, kas **neveicina SI iniciatīvu attīstības procesu**.
- **Publiskais sektors** kā SI iespējamais izmantotājs **nav pietiekami iesaistīts** – valsts un pašvaldību iestādes bieži nerīkojas kā inovatīvu, modernu risinājumu pasūtītājs (piemēram, publiskā iepirkuma procedūrās).
- **Neviena** valsts līmeņa publiska **iestāde LV vēl nav uzņēmusies līdera lomu** SI, tostarp sociālā jomā, attīstības un mērogošanas kontekstā.
- Visdrīzāk SI iniciatīvas saņem finansējumu inovatīvu projektu un ideju sociālā jomā īstenošanai arī no publiskiem finanšu līdzekļiem, tomēr līdz šim **nav**

bijušas definētas konkrētas, mērķētas un pastāvīgas programmas, kas paredzētas tieši SI attīstības procesu veicināšanai.

- Katra pašvaldība SI jautājumam pievēršas savu iespēju, pieejamās informācijas un personāla kapacitātes robežās.
- 2019.gadā LV veiktais pētījums "Sabiedrības finansiālā, informatīvā, organizatoriskā un kopējā iesaiste sociālās inovācijas procesos Latvijā" [80] varētu tikt uzskatīts par pirmo mēģinājumu analizēt SI ekosistēmu LV.
- Ir nepieciešams vairāk zināšanu un pētījumu arī par SI un jaunumiem sociālo pakalpojumu jomā, tostarp DI kontekstā kā LV, tā ārpus valsts robežām.
- SI attīstības procesos LV iesaistīto un ieinteresēto pušu loks ir samērā plašs un var mainīties no gadījuma uz gadījumu.
- Atsevišķas organizācijas norāda un jāpiekrīt, ka pastāvīgs, ilgtermiņa finansējuma trūkums ir viens no būtiskākajiem šķēršļiem un daudzos gadījumos noved pie tā, ka SI iniciatīva apstājas savā attīstības procesā un nekad nenonāk līdz solim, kad to ir iespējams sākt mērogot, pārņemt/ieviest nacionālā līmenī kā sociālās politikas daļu, palielinot sociālo ietekmi līdz maksimumam.
- Kopumā sociālajai inovācijai ir vajadzīga skaidrāka ekosistēmas organizācija. SI var atbalstīt efektīvāk, ja tas notiek organizētās un ilgtermiņa formās.
- Nacionālā līmenī būtu nepieciešama struktūra vai institūcija (piemēram, SIKC), kas būtu nepārprotami atbildīga par SI iniciatīvu attīstības veicināšanu un atbalstīšanu.
- ES struktūrfondi un jo īpaši ESF+ 2021-2027 ļauj veicināt SI attīstības procesu īpaši izdevīgos apstākļos.
- SI attīstībā iesaistīto pušu pārstāvji uzsver, ka meklējot ilgtermiņa risinājumus, vienlaicīgi jāatceras par individuālām vajadzībām/iezīmēm un uz personu centrētu pieeju/skatījumu.
- Visos SI attīstības posmos, meklējot efektīvākos un labākos sociālo problēmu risinājumus, uzsvars būtu liekams uz sadarbību – piemēram, pašvaldība + LM+VM+VARAM+NVO/uzņēmēji/pētnieki.
- Nozīmīga ir mācīšanās, tai skaitā no citu valstu pieredzes, tāpēc ir nepieciešams izmantot pašlaik EK atbalstīto iniciatīvu SI attīstības procesu labākai izpratnei un virzībai.

Šeit ir pievienoti daži būtiskākie ieteikumi **SI ekosistēmas stiprināšanai LV**.

Lai nodrošinātu sabiedrības sociālo problēmu pastāvīgākus risinājumus un ilgtermiņā radītu labvēlīgākus apstākļus SI iniciēšanai, nobriešanai un mērogošanai nacionālā līmenī, **nepieciešams:**

- **uzlabot zināšanas un izpratni par SI**, tai skaitā izmantojot akadēmiskā personāla potenciālu un veicot pētījumus ar SI saistītās tēmās, kā arī regulāri publicējot SI attīstības procesu rezultātus;
- **veicināt SI iniciatīvas mērķa grupas pārstāvju lielāku līdzdalību SI attīstībā un viedokļa paušanā**, tādējādi izmantojot visus pieejamos resursus un sniedzot ieguldījumu sociāli iekļaujošākas sabiedrības veidošanā;
- **lielāks politiskais atbalsts un skaidrāka pārvaldība valsts, reģionālā un vietējā līmenī**, tostarp nosakot atbilstošus mērķus, elastīgas SI atbalsta un SI īstenošanas uzraudzības formas un regulāri plānojot atbilstošu budžetu SI un SOC SIA attīstībai;
- **pārskatīt prasību adekvātumu, īpaši SBSP kontekstā**, lai normatīvais regulējums nebūtu tas, kas traucē efektīvi nodrošināt kāda inovatīva un tik ļoti nepieciešama sociāla pakalpojuma pieejamību;
- **veicināt visu iesaistīto pušu sadarbību**, tostarp veidojot atbalsta pasākumus, sadarbības tīklus un platformas, vienlaicīgi arī veicinot savstarpējo mācīšanos;
- **pilnveidot SI attīstības finansēšanu**, tai skaitā izmēģināt dažāda veida finanšu instrumentus;
- **padarīt pieejamākus rīkus, kas izmantojami SI attīstības procesā un īpaši mērogošanas posmā** (tajā skaitā digitalizācijas rīkus), piemēram, publicējot tos SIKC vai citās interneta vietnēs;
- **izveidot vienu koordinējošu struktūru (SIKC) ar atbilstošiem laika, finanšu un cilvēkresursiem, kas sniedz** dažāda veida (konsultatīvu, finanšu, utt.) **atbalstu SI iniciatīvām visā to attīstības procesā**.

7. Literatūras un informācijas avotu saraksts

1. "ANO Ilgtspējīgas attīstības mērķi". Wikipedia, Wikimedia Foundation. Pieejams: https://lv.wikipedia.org/wiki/ANO_Ilgtspējīgas_attīstības_mērķi
2. BEPA (2014). Social innovation: a decade of changes. Brussels: Bureau of European Policy Advisors, European Commission (p. 21) Pieejams: https://espas.secure.europarl.europa.eu/orbis/sites/default/files/generated/document/en/social_innovation_decade_of_changes.pdf
3. Biedrība "Rīgas pilsētas "Rūpju bērns"", "Facebook" lapa. Pieejams: <https://www.rupjuberns.lv/>
4. Biedrība "Cerību spārni". Aktualitātes. Pieejams: <https://www.ceribusparni.lv>
5. Biedrība Dzīvnieku pansija Ulubele. Par biedrību. Pieejams: <https://ulubele.org/ulubele/>
6. BlindArt. Kas ir BlindArt?. Pieejams: <https://blindart.lv/lv/about>
7. BuiCaSus: Working to build Competence Centers for Social Innovation in Spain, Latvia, France and Sweden. Pieejams: <https://buicasus.eu/>
8. Building Capacity for a Sustainable Society (BuiCaSus project; 2022). Best Practice Social Entrepreneurship Association of Latvia. Pieejams: [All-Best-practices-Latvia_210722.pdf](https://www.buicasus.eu/files/All-Best-practices-Latvia_210722.pdf) (buicasus.eu)
9. Building Capacity for a Sustainable Society (BuiCaSus project; 2022). The project. Pieejams: <https://buicasus.eu>
10. Bund, E., Gerhard, U., Hoelscher, M., & Mildemberger, G. (2015). A methodological framework for measuring social innovation. Historical Social Research/Historische Sozialforschung, 48-78.
11. Cēsu novada pašvaldība (2020). Inovācijas centra veidošana Cēsīs. Pieejams: <https://www.cesis.lv/lv/attistiba/projekti/aktualie/418-inovācijas-centra-veidosana-cesis/>
12. Cēsu novada pašvaldība (2020). Cēsu novada domes sēdē 10.12.2020. (prot.nr.24) pieņemto lēmumu saraksts. "Par darba grupu Eiropas kultūras galvaspilsētas 2027 pieteikuma iesniegšanai"; ziņotājs A.Egliņš-Eglītis, administrācijas vadītājs. 18. lpp. Pieejams: <https://www.cesis.lv/images/userfiles/files/Lemumi/2020/domes-sede-lemumi-10122020.pdf>
13. Cēsu novada pašvaldība (2022). Cēsu novada Attīstības programmā 2022-2028 (2. redakcija). Pieejams: [AP_2red_2022.pdf](https://www.cesis.lv/files/AP_2red_2022.pdf) (cesis.lv)
14. Cēsu novada pašvaldība (2022). NVO sociālās jomas projektu konkurss. Pieejams: <https://www.cesis.lv/lv/pasvaldiba/informacija/konkursi/socialas-jomas-projektu-konkurss-biedribam-un-nodibinajumiem/>
15. Daugavpils pilsētas pašvaldība (2018). Pirmo reizi Latvijā un Daugavpilī - sociālo inovāciju hakatons. Pieejams: <https://www.daugavpils.lv/pasvaldiba/aktualitates/zinas/pirmo-reizi-latvija-un-daugavpili-socialo-inovaciju-hakatons>

16. Daugavpils pilsētas pašvaldība (2021). Daugavpils valstspilsētas un Augšdaugavas novada attīstības programma 2022. – 2027. gadam. Rīcības plāns. Pieejams: https://www.daugavpils.lv/assets/upload/manager/AttistibasDepartaments/Dokumenti/Planosana/III_IL_Ricibas_plans_Augsdaugava.pdf
17. Daugavpils pilsētas pašvaldība (2022). Daugavpils valstspilsētas un Augšdaugavas novada attīstības programma 2022. – 2027. gadam. Aktualizētais rīcības plāns. Pieejams: https://www.daugavpils.lv/assets/upload/manager/AttistibasDepartaments/Dokumenti/Planosana/III_I_Ricibas_plans_Daugavpils_aktual_24_02_2022.pdf
18. Dobeļe L. (2015). Factors which influence the development of social innovation in Latvia. In Proceedings of the 2015 International Conference “Economic science for rural development (No. 40, pp. 226-238). Pieejams: https://lufb.ltu.lv/conference/economic_science_rural/2015/Latvia_ESRD_40_2015-226-238.pdf
19. Domanski D., & Kaletka C. (2018). Social innovation ecosystems. Atlas of Social Innovation–New Practices for a Better Future, TU Dortmund University, Dortmund. pp. 208-211
20. Eiropas Komisija. Sociālā inovācija un transnacionālā sadarbība. Pieejams: <https://ec.europa.eu/european-social-fund-plus/lv/sociala-inovacija-un-transnacionala-sadarbiba>
21. EIROPAS PARLAMENTA UN PADOMES REGULA (ES) 2021/1060 (2021. gada 24. jūnijs) ar ko paredz kopīgus noteikumus par Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu Plus, Kohēzijas fondu, Taisnīgas pārkārtošanās fondu un Eiropas Jūrlietu, zvejniecības un akvakultūras fondu un finanšu noteikumus attiecībā uz tiem un uz Patvēruma, migrācijas un integrācijas fondu, Iekšējās drošības fondu un Finanšu atbalsta instrumentu robežu pārvaldībai un vīzu politikai. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1060&from=LV%20>
22. Eiropas Parlaments (2018). Eiropas Parlamenta 2018. gada 11. decembra rezolūcija par jauno Eiropas darba kārtību kultūrai. Pieejams: [https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?lang=en&reference=2018/2091\(INI\)](https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?lang=en&reference=2018/2091(INI))
23. Eiropas Parlaments (2018). Jaunā Eiropas darba kārtība kultūrai. Pieņemtie teksti. Strasbūra, 2018. Pieejams: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0499_LV.html
24. European Commission (2010). A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. Communication from the commission. Brussels, 3.3.2010 COM(2010) 2020. Pieejams: <https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>
25. European Commission (2020). Call for Proposals VP/2020/010 “Competence centres for social innovation”. Pieejams: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=629&langId=en&callId=604&furtherCalls=yes>

26. European Commission (2021). Related documents: BuiCaSus factsheet 2021 - Member States: France, Latvia, Spain, Sweden. ESIA factsheet 2021- Member States: Denmark, Estonia, Germany, Poland, UK. Fuse factsheet 2021 - Member States: Bulgaria, Cyprus, Ireland, Portugal. PEnCIL factsheet 2021 - Member States: Belgium, Czechia, Finland, Lithuania. SEED factsheet 2021 - Member States: Greece, Italy, Romania, Slovenia. SI Plus factsheet 2021 - Member States: Austria, Bulgaria, Hungary, Slovakia. Pieejams: <https://ec.europa.eu/european-social-fund-plus/en/competence-centres-social-innovation>
27. European Commission (2021). Social economy action plan. Pieejams: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1537&langId=en>
28. European Commission (2021). Strategic Plan 2020-2024 DG Employment, Social Affairs and Inclusion. Pieejams: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/empl_sp_2020_2024_en.pdf
29. European Commission (2022). European Social Innovation Competition. Pieejams: https://single-market-economy.ec.europa.eu/industry/strategy/innovation/social/competition_en
30. Iepirkumu uzraudzības birojs (2020). Diskusija "Ideju sēja" par sociāli atbildīga iepirkuma un inovatīva iepirkuma iedzīvināšanu. Pieejams: <https://www.iub.gov.lv/lv/jaunums/diskusija-ideju-seja-par-sociali-atbildiga-iepirkuma-un-inovativa-iepirkuma-iedzivinasanu>
31. Iepirkumu uzraudzības birojs (2022). Sociālais iepirkums. Pieejams: <https://www.iub.gov.lv/lv/socialais-iepirkums>
32. Iepirkumu uzraudzības birojs (2022). Stratēģiskais iepirkums. Pieejams: <https://www.iub.gov.lv/lv/strategiskais-iepirkums>
33. Jēkabpils novada pašvaldība (2021). Jēkabpils novada attīstības programma 2021.-2027.gadam. Pieejams: <https://www.jekabpils.lv/lv/attistibas-programma-2020-2026gadam>
34. Kurzemes plānošanas reģions (2015). Kurzemes plānošanas reģiona ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2015.-2030.gadam. Pieejams: <https://www.kurzemesregions.lv/wp-content/uploads/2018/11/Kurzeme-2030.pdf>
35. Labklājības ministrija (2013). Informatīvais ziņojums par priekšlikumiem tiesiskajam regulējumam par atbalsta mehānismu personām ar invaliditāti. Pieejams: <https://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40288884>
36. Labklājības ministrija (2018). Personu ar invaliditāti tiesību komiteja. Noslēguma piezīmes par Latvijas Republikas sākotnējo ziņojumu. Labklājības ministrijas neoficiāls tulkojums no angļu valodas 06.02.2018. Pieejams: https://www.lm.gov.lv/sites/lm/files/data_content/rekomendacijas_lv_fin_0602181.pdf
37. Labklājības ministrija (2020). Izmēģinājumu projekta kvalitatīvo un kvantitatīvo rezultātīvo rādītāju apkopojums un izvērtējums. Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/izmeginajumuprojekta-kvalitativo-un-kuvantitativo-rezultativo-raditaju-apkopojums-un-izvertejums>

38. Labklājības ministrija (2020). Labās prakses apkopojums par sociālo uzņēmumu projektiem. Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/labas-prakses-apkopojums-par-socialo-uznemumu-projektiem>
39. Labklājības ministrija (2020). Par projektu Nr.9.1.1.3/15/I/001 „Atbalsts sociālajai uzņēmējdarbībai”. Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/par-projektu-0>
40. Labklājības ministrija (2020). Rokasgrāmata atbalsta personas pakalpojuma sniedzējiem (aprobētā versija). Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/media/10793/download>
41. Labklājības ministrija (2020). Sociālā uzņēmējdarbība. Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/sociala-uznemejdarbiba>
42. Labklājības ministrija (2021). Gala ziņojums “Atbalsta personas pakalpojuma izmēģinājumu projekta rezultātu izvērtējums”. Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/media/10781/download>
43. Labklājības ministrija (2021). Gala ziņojums “Atbalsta personas pakalpojuma apraksta, organizēšanas un finansēšanas kārtības izstrāde”. Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/gala-zinojums-atbalsta-personas-pakalpojuma-apraksta-organizesanas-un-finansesanas-kartibas-izstrade>
44. Labklājības ministrija (2021). Konference un seminārs par atbalsta personas lēmumu pieņemšanā pakalpojumu. Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/konference-un-seminars-par-atbalsta-personas-lemumu-pienemsana-pakalpojumu>
45. Labklājības ministrija (2022). Informatīvais ziņojums "Par sociālo uzņēmumu darbību un attīstību laika posmā no 2020.gada 1.aprīļa līdz 2022.gada 1.aprīlim". Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/documents/7422>
46. Labklājības ministrija (2022). Konceptuāls ziņojums “Par atbalsta personas lēmumu pieņemšanā pakalpojuma ieviešanu”. Pieejams: https://tapportals.mk.gov.lv/legal_acts/db118936-85c0-4d30-a08e-14ef7acde733
47. Laizāns T., Sociālās inovācijas finansēšanas iespējas: ārvalstu pieredzes apkopojums. No: *Sociālā inovācija: izaicinājumi un risinājumi Latvijā*. K.Oganisjana red. Rīga: RTU Izdevniecība, 2019. 71.-75.lpp. Pieejams: https://ebooks.rtu.lv/wp-content/uploads/sites/32/2020/02/9789934222290_Sociala-inovacija_PDF.pdf
48. Latvijas Republikas finanšu ministrija (2022). Eiropas Savienības kohēzijas politikas programma 2021.–2027.gadam. Pieejams: [https://www.esfondi.lv/planosana-1_un_fmprog_21062022.docx \(live.com\)](https://www.esfondi.lv/planosana-1_un_fmprog_21062022.docx (live.com))
49. Latvijas Republikas finanšu ministrija (2022). Eiropas Savienības atveseļošanas un noturības mehānisma plāns, Latvija 2021-2026. Pieejams: https://www.esfondi.lv/upload/anm/01_anm_plans_04062021.pdf
50. Latvijas Republikas finanšu ministrija (2022). Partnerības līgums Eiropas Savienības investīciju fondu 2021.–2027.gada plānošanas periodam. Pieejams: <https://www.esfondi.lv/planosana-1>
51. Latvijas Republikas Saeima (2010). Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam (Latvijas 2030). Pieejams: https://pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/Latvija_2030_6.pdf

52. Latvijas Republikas Saeima (2022). Personu ar garīga rakstura traucējumiem nodarbinātība Latvijā, pētījuma ziņojums. Pieejams: https://www.saeima.lv/petijumi/Personu_ar_gariga_rakstura_traucejumiem_nodarbinatiba_petijuma_galazinojums.pdf
53. Latvijas Republikas Tiesībsargs (2020). Latvijas Republikas Tiesībsarga 13.10.2020. vēstule Ministru prezidentam K.Kariņam Par deinstitucionalizācijas projekta īstenošanu un situāciju valsts sociālās aprūpes centros. Pieejams: https://www.tiesibsargs.lv/uploads/content/di_vsac_2020_2_006_final_1602580420.pdf
54. Latvijas Republikas Valsts kontrole (2018). Deinstitucionalizācija – iespēju tilts cilvēku ar invaliditāti dzīvei sabiedrībā. Revīzijas ziņojums. Pieejams: https://www.lrvk.gov.lv/lv/getrevisionfile/uploads/reviziju-zinojumi/2017/2.4.1-9_2017/DI_zinojums.pdf
55. Latvijas Samariešu apvienība (2015). Samariešu atbalsts mājās - pasaulē unikāls un inovatīvs pakalpojums [Video]. Pieejams: YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=_1q-YKGjllw
56. Latvijas Samariešu apvienība. Aprūpe mājās novados, informācija par pakalpojumu. Pieejams: <https://samariesi.lv/lv/pakalpojumi/aprupe-majas-novados>
57. Latvijas Samariešu apvienība. Par mums. Pieejams: <https://samariesi.lv>
58. Latvijas sociālās uzņēmējdarbības asociācija (2018). Jaunumi. Pieejams: <https://sua.lv/jaunumi/>
59. Latvijas sociālās uzņēmējdarbības asociācija (2018). Labklājības Ministrijas un Altum atbalsta programma sociālajai uzņēmējdarbībai. Pieejams: <https://sua.lv/lm-altum-atbalsta-programma/>
60. Latvijas sociālās uzņēmējdarbības asociācija (2018). Piedāvājumi. Pieejams: <https://sua.lv/piedavajumi/>
61. Latvijas sociālās uzņēmējdarbības asociācija (2018). Resursi. Pieejams: <https://sua.lv/resursi/>
62. Latvijas sociālās uzņēmējdarbības asociācija (2020). Vadlīnijas sociāli atbildīga publiskā iepirkuma īstenošanai. Pieejams: <https://www.iub.gov.lv/lv/media/658/download>
63. Latvijas sociālās uzņēmējdarbības asociācija (2022). Aicina studentus līdz 28.jūnijam pieteikties inovāciju inkubatora. Pieejams: <https://sua.lv/aicina-studentus-lidz-28-junijam-pieteikties-inovaciju-inkubatoram/>
64. Latvijas sociālās uzņēmējdarbības asociācija (2022). Izsludināta pieteikšanās sociālās uzņēmējdarbības konkursam. Pieejams: <https://sua.lv/konkurss2022/>
65. Latvijas sociālās uzņēmējdarbības asociācija. Par mums. Pieejams: <https://sua.lv/par-mums/>
66. Leimanes-Veldmeijere I. (2022). Atbalsta persona lēmumu pieņemšanā: pakalpojuma izveides un sniegšanas pieredze Latvijā. Žurnāla "Jurista vārds"

- tematiskais izdevums "Kā nediskriminēt, aizsargāt un ārstēt cilvēkus ar garīgiem traucējumiem", 15.03.2022. Nr. 11 (1225).
67. Licite L., Grinberga-Zalite G. (2018). Social entrepreneurship and social innovation: theoretical discourse. In Proceedings of the International scientific conference 'Economic Science for Rural Development (No. 49, pp. 9-11). Pieejams: https://llufb.llu.lv/conference/economic_science_rural/2018/Latvia_ESRD_49_2018-341-348.pdf
 68. Liepājas pašvaldības administrācija. Liepājas valstspilsētas un Dienvidkurzemes novada attīstības programmā 2022.-2027.gadam. Pieejams: [LDK AP 2027 Strategiska daļa pilnveidota redakcija 270622-edit-20220701-2 \(liepaja.lv\)](LDK AP 2027 Strategiska daļa pilnveidota redakcija 270622-edit-20220701-2 (liepaja.lv))
 69. Magnetic Latvia, Labs of Latvia. Aktuāli. Pieejams: <https://labsoflatvia.com/aktuali>
 70. Mammamunteti.lv. Aktuāli. Pieejams: www.mammamunteti.lv
<https://www.mammamunteti.lv/kontakti>
 71. Meyer S., Antón B.G., Ulla S. (2021). Conceptual framework and methodological guidance for the country mapping. p.7. Pieejams: https://buicasus.eu/wp-content/uploads/2021/11/BuiCaSuS_2.1.1_R_conceptsanalytical_grid_Draft_final_reducedsize.pdf
 72. Ministru kabineta 2014.gada 30.oktobra rīkojums Nr.618 "Par koncepciju "Par sociālās uzņēmējdarbības ieviešanas iespējām Latvijā"". Latvijas Vēstnesis, 216, 31.10.2014. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/269885>
 73. Ministru kabineta 2020. gada 22. septembra noteikumi Nr. 588 "Ekonomikas ministrijas nolikums". Latvijas Vēstnesis, 185, 24.09.2020. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/317511>
 74. Ministru kabineta 2021.gada 1.septembra rīkojums Nr.616 "Par Sociālās aizsardzības un darba tirgus politikas pamatnostādņem 2021.-2027.gadam". Latvijas Vēstnesis, 171, 06.09.2021. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/325828>
 75. Ministru kabineta 2021. gada 14.aprīļa rīkojums Nr.246 "Par Zinātnes, tehnoloģijas attīstības un inovācijas pamatnostādņem 2021.-2027.gadam". Latvijas Vēstnesis, 73, 16.04.2021. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/322468>
 76. Ministru kabineta 2022.gada 1.marta rīkojums Nr.143 "Kultūrpolitikas pamatnostādnes 2021.-2027.gadam "Kultūrvalsts"". Latvijas Vēstnesis, 45, 04.03.2022. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/330444>
 77. Ministru kabineta 2022.gada 26.maija rīkojums Nr.359 "Sabiedrības veselības pamatnostādnes 2021.-2027. gadam". Latvijas Vēstnesis, 105, 01.06.2022. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/332751>
 78. Ministru kabinets (2020). #GovLabLatvia - Latvijas valsts pārvaldes inovācijas laboratorijas. Pieejams: <https://www.mk.gov.lv/lv/govlablatvia-latvijas-valsts-parvaldes-inovācijas-laboratorijas>
 79. Oficiālās statistikas portāls. Latvijas oficiālā statistika (2021). 2020.gadā pieauga nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju skaits. Pieejams: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/iedzivotaji/monetara-nabadziba-nevienlidziba-un-sociala-atstumtiba/preses-13?themeCode=NN>

80. Oganisjana K., Grīnberga-Zālīte G., Surikova S., Kozlovskis K., Līcīte L., Laizāns T., Monge-Iriarte N., Koķe T., Jeroščenkova L., Eremina Y., Gvatua S., Kabwende B.N., Chukwu O.J. (2019). Sociālā inovācija: izaicinājumi un risinājumi Latvijā. Zinātniskā monogrāfija. Rīga, RTU Izdevniecība. Pieejams: https://ebooks.rtu.lv/wp-content/uploads/sites/32/2020/02/9789934222290_Sociale-inovacija_PDF.pdf
81. Pārresoru koordinācijas centrs. Attīstības plānošana Latvijā. Latvija 2030. Pieejams: <https://pkc.gov.lv/lv/valsts-attistibas-planosana/latvijas-ilgtspējigas-attistibas-strategija>
82. Pārresoru koordinācijas centrs (2020). Latvijas nacionālais attīstības plāns 2021.–2027.gadam. Pieejams: https://pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/NAP2027_apstiprin%C4%81ts%20Saeim%C4%81_1.pdf
83. Pārresoru koordinācijas centrs. Kā Latvija īsteno ilgtspējīgas attīstības mērķus? Pieejams: <https://pkc.gov.lv/lv/valsts-attistibas-planosana/ano-ilgtspējigas-attistibas-merki/ka-latvija-palidz-sasniegt-globalos>
84. Regulation (EU) 2021/1057 of the European Parliament and of the Council of 24 June 2021 establishing the European Social Fund Plus (ESF+) and repealing Regulation (EU) No 1296/2013. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32021R1057>
85. Regulation (EU) No 1303/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 laying down common provisions on the European Regional Development Fund, the European Social Fund, the Cohesion Fund, the European Agricultural Fund for Rural Development and the European Maritime and Fisheries Fund and laying down general provisions on the European Regional Development Fund, the European Social Fund, the Cohesion Fund and the European Maritime and Fisheries Fund and repealing Council Regulation (EC) No 1083/2006. Pieejams: [EUR-Lex - 32013R1303 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/LEX/?uri=CELEX%3A32013R1303)
86. Resursu centrs cilvēkiem ar garīgiem traucējumiem „ZELDA” (2021). Noslēdzies projekts COVID-19 radīto seku mazināšanai. Pieejams: <https://zelda.org.lv/jaunumi/nosledzies-projekts-covid-19-radito-seku-mazinasanai/>
87. Resursu centrs cilvēkiem ar garīgiem traucējumiem „ZELDA”. Atbalsta personas pakalpojums lēmumu pieņemšanā. Pieejams: <https://zelda.org.lv/atbalsta-personas-pakalpojums/>
88. Resursu centrs cilvēkiem ar garīgiem traucējumiem „ZELDA”. Par mums. Pieejams: <https://zelda.org.lv/about/>
89. Rīgas Domes Labklājības departaments (2011). Labklājības departamenta nolikums. Pieejams: <https://ld.riga.lv/lv/par-departamentu/par-mums/nolikums.html>
90. Rīgas Domes Labklājības departaments (2021). RD Labklājības departamenta pētījumi. Pieejams: <https://ld.riga.lv/lv/Labklajibas-departamenta-petijumi.html>
91. Rīgas valstspilsētas pašvaldība (2021). Seminārs-diskusija “Rīga - sociālo inovāciju galvaspilsēta”. Ieraksts no 2021.gada 5.marta. Pieejams: <https://skaties.riga.lv/ieraksts.php?x=229>

92. Rīgas valstspilsētas pašvaldība (2022). Izveido Rīgas inovāciju fondu viedās pilsētas attīstībai. Pieejams: <https://www.riga.lv/lv/jaunums/izveido-rigas-inovaciju-fondu-viedas-pilsetas-attistibai>
93. Rīgas valstspilsētas pašvaldība (2022). Rīgas attīstības programma 2022.-2027.gadam. Pieejams: https://www.rdpad.lv/wp-content/uploads/2022/07/AP2027_Programma_Apstiprinata_1284.pdf
94. Sabiedrības integrācijas fonda likums. Latvijas Vēstnesis, 110, 20.07.2001. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/26310>
95. Sabiedrības integrācijas fonds (2021). Bēgļiem, patvēruma meklētājiem un personām ar alternatīvo statusu. Pieejams: <https://www.sif.gov.lv/lv/begliem-patveruma-mekletajiem-un-personam-ar-alternativo-statusu>
96. Sabiedrības integrācijas fonds (2021). Valsts budžeta finansētās programmas "NVO fonds" darbības (rezultātu un ieguldījuma) izvērtēšana. Izvērtējuma rezultātu ziņojums. Pieejams: <https://www.sif.gov.lv/lv/media/2549/download>
97. Sabiedrības integrācijas fonds (2022). Izmēģinājumuprojekts atbalsta pasākumu sniegšanai bezpajumtniekiem. Pieejams: <https://www.sif.gov.lv/lv/izmeginajumuprojekts-atbalsta-pasakumu-sniegsanai-bezpajumtniekiem>
98. Sabiedrības integrācijas fonds. Jaunami. Pieejams: <https://www.sif.gov.lv/lv/jaunami?category%5B400%5D=400>
99. Sabiedriskās politikas centrs PROVIDUS (2020). Par mums. Pieejams: <https://providus.lv/par-mums/>
100. Sabiedriskās politikas centrs PROVIDUS (2022). Kāpēc un kā īstenot sociāli atbildīgu publisko iepirkumu? Pieejams: <https://providus.lv/raksti/kapec-un-ka-istenot-sociali-atbildigu-publisko-iepirkumu/>
101. Social Entrepreneurship Support Network of the Baltic Sea Region. Reach For Change Latvia. Pieejams: <https://www.socialenterprisebsr.net/social-enterprises-support-organisations/reach-fro-change-latvia/>
102. Social Entrepreneurship Support Network of the Baltic Sea Region. Support for SocEnts. Pieejams: <https://www.socialenterprisebsr.net/category/support-for-socents/>
103. Social Entrepreneurship Support Network of the Baltic Sea Region. Home page. Pieejams: https://www.socialenterprisebsr.net/?fbclid=IwAR3PEkIMfstgZaR_6pAkUMdb_m5XP6HGYlvBELTvel73sp5lpz0FLAzT0c
104. Sociālā uzņēmuma likums. Latvijas Vēstnesis, 212, 25.10.2017. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/294484>
105. Sociālais uzņēmums "VISI VAR". Par mums. Pieejams: <http://www.visivar.lv/>
106. Sociālās inovācijas centrs. Par SIC. Pieejams: <http://socialinnovation.lv/LV/par-sic/>
107. Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums. Latvijas Vēstnesis, 168, 19.11.2002. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/68488>

108. Unger, R. M. (2015). Conclusion: The task of the social innovation movement. *New frontiers in social innovation research*, 233-251.
109. United Nations (2008). Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD). Pieejams: https://www.un.org/disabilities/documents/convention/convention_accessible_pdf.pdf
110. United Nations (2015). *Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. New York: United Nations. Pieejams: <https://sdgs.un.org/2030agenda>
111. Valmieras novada pašvaldība (2022). Inovāciju atbalsta programmas ZĪLE 2022 uzsākšanas informatīvais seminārs. Pieejams: <https://www.valmierasnovads.lv/inovaciju-atbalsta-programmas-zile-2022-uzsaksanas-informativais-seminars/>
112. Valsts attīstības finanšu institūcija "Altum" (2020). Altum informācija par ESF projekta "Atbalsts sociālajai uzņēmējdarbībai" finanšu atbalstu – grantiem. Pieejams: <https://www.altum.lv/wp-content/uploads/2022/04/altum-su-granta-nosacijumi-2020-v2.pdf>
113. Valsts kancelejas Inovācijas laboratorija. Kas mēs esam? Pieejams: <https://inovacija.mk.gov.lv/lv/kas-mes-esam/>
114. Vidzemes plānošanas reģions (2015). Vidzemes plānošanas reģiona ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2030. Pieejams: http://jauna.vidzeme.lv/upload/VIDZEMES_PLANOSANAS_REGIONA_ILGTSPEJIGAS_ATTISTIBAS_STRATEGIJA.pdf
115. ZZDats. Pašvaldību sociālās palīdzības un sociālo pakalpojumu administrēšanas lietojumprogramma. Pieejams: <https://www.zzdats.lv/en/lietojumprogrammas/social-services-administration-information-system/>

Bui Ca SUS

Building Capacity for a Sustainable Society

“BuiCaSuS ir starptautisks projekts, kura mērķis ir stiprināt nacionālo sociālās inovācijas kompetences centru spējas. Projekta partneri ir no Spānijas, Zviedrijas, Latvijas un Francijas. Tas ir viens no sešiem konsorciem, ko finansē Eiropas Komisija. Tā uzdevumi ir kartēt pašreizējās sociālās inovācijas sistēmas, atbalstīt izmēģinājuma un paplašināšanas shēmas, veicināt starpvalstu mācīšanos par inovācijas instrumentiem un izstrādāt politikas priekšlikumus valstu kompetences centriem.”

Sabiedrības integrācijas
fonds